

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA TURİZMİN
ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sakine DEMİRHAN

Niğde
ARALIK, 2018

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA TURİZMİN
ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sakine DEMİRHAN

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi: Filiz TUTAR
Üye : Prof. Dr. Erdinç TUTAR
Üye : Dr. Öğr. Üyesi. Ahmet TURGUT

Niğde
ARALIK, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'Türkiye' de Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Rolü' başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
06/12/2018

Sakine DEMİRHAN

ONAY SAYFASI

FİLİZ TUTAR danışmanlığında Sakine DEMİRHAN tarafından hazırlanan "Türkiye'de Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Rolü " adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 06/12/2018

JÜRİ :

Danışman : Doktor Öğretim Üyesi: Filiz TUTAR

Üye : Profesör Doktor: Erdiñ TUTAR

Üye : Doktor Öğretim Üyesi: Ahmet TURGUT

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN AZALTIILMASINDA TURİZMİN ROLÜ

Ekonomik kalkınmada nihai hedef, insanların var olan temel ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra, bireylerin refah içinde yaşamalarını sağlamaktır. Fakat bu duruma nazaran, dünya üzerindeki insanların farklı sebeplerden dolayı bu amaca ulaşmaları imkansız olmuş ve bu durum yoksulluk sorununun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Var olan yoksulluk sorununun gerek ortadan kaldırılması gerekse kırsal kalkınmanın sağlanması amacıyla hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde politika ve stratejiler geliştirilmiştir. Bu politika ve stratejilerin araçları her ne kadar ülkeden ülkeye değişkenlik gösterse de bütün ülkenin ortak araçlarından birisi de “turizm” olmuştur. Turizm; yalnızca kar amacı güdülerek, elde edilen faydalara indirgenemeyecek büyüklükte, dinamik ve çok yönlü politika belirleyendir. İlgili politika aracı olan turizm “yoksul yanlı turizm” başlığı altında dünya üzerinde ilk defa İngiltere’ de ortaya çıkmıştır. Akabinde uluslar arası düzeyde bir çok kurum ve kuruluş, gözde sektör turizmi bu kategoride değerlendirip, desteklemiştir. Aynı zamanda gerekli akademik çalışmalarda, kırsal kesimde yoksulluğu azaltmak ve turizm sektörünün devamlılığını sağlamak üzerine yapılmıştır. Bu bağlamda, turizm bu süreçler sonucunda dünya üzerinde ve Türkiye’ de ekonomik kalkınmanın ana stratejisi haline gelmiştir. Çalışmada, yoksul yanlısı turizm ile kırsal kalkınma arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Akabinde; yoksul yanlısı turizm yaklaşımının kavramsal olarak irdelenmesine ve bu doğrultuda dünyadaki ve Türkiye’ deki yoksul yanlısı turizm uygulamalarından örneklerle ilgili konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamın oluşturulmasında benden desteğini esirgemeyen, gerek bilgisi gerek tecrübesiyle her zaman yanımda olan çok değerli hocam Doktor Öğretim Üyesi Filiz Tutar’ a teşekkürü borç bilirim.

Sakine DEMİRHAN

ÖZET

TÜRKİYE'DE YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA TURİZMİN ROLÜ

DEMİRHAN, Sakine
Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doktor Öğretim Üyesi Filiz Tutar
Aralık; 2018

Yoksulluk; hem dünyada hem Türkiye’de gün geçtikçe artan ve önemini koruyan problemlerin başında gelmektedir. Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların ilgili raporlarında ve ülkelerin kırsal odaklı kalkınma politikalarında; yoksulluğun azaltılması ve yoksulluğun beraberinde getirdiği negatif sonuçların ortadan kaldırılmasında “yoksul yanlı turizmin” etkili bir araç olabileceği vurgulanmaktadır. Yoksul Yanlı Turizm en genel anlamıyla; turizm sektörüne dayalı kalkınma faaliyetlerinin, yoksul kesimin ihtiyaçlarını gidermesi ve yoksulların yaşam kalitesini iyileştirmesidir. Yoksul yanlı turizm şeffaf süreci kapsayan bir yaklaşım olup, yoksul yanlı turizmin bu süreçte amacı ekonomik döngüde karar almaya yoksulları da dâhil etmektir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacını; Türkiye’de yoksulluğu azaltmada politika olan turizmin; işkolu sağlamaya, refah seviyesini yükseltmeye, gelir düzeyini iyileştirmeye yaptığı katkılardan bahsedilecek ve ilgili vaka örnekleriyle konuya açıklık kazandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Yoksulluk, Türkiye

ABSTRACT

THE ROLE OF TOURISM ON POVERTY REDUCTION IN TURKEY

DEMİRHAN, Sakine
Master's Degree, Department of Economics
Thesis Advisor: Doctor of Philosophy Filiz Tutar
December; 2018

Poverty; both in the world and in Turkey is one of the main problem that is exponentially increasing in the present days. In the relevant reports of international organizations, such as the World Bank, the United Nations, and the country's rural-oriented development policies; It is emphasized that “pro poor tourism” approach can play an effective role to reduce poverty and the negative consequences of poverty. Pro Poor Tourism approach in its most general sense is; to improve the needs of the poor and the quality of life of poor people through development activities based on tourism sector. Pro poor tourism approach is a transparent process, the purpose of pro poor tourism is to involve the poor in decision making in the economic cycle. From this point of view the purpose of the study is to recognize tourism sector as reducing poverty, raising the level of welfare and to improving the income level and contributing to the business line through case examples to clarify the issue.

Keywords: Tourism, Poverty, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE YOKSUL YANLI TURİZM İLİŞKİSİ

1.1. YOKSULLUK KAVRAMI.....	3
1.2. YOKSULLUĞUN ÇEŞİTLERİ.....	5
1.2.1. Mutlak Yoksulluk:	5
1.2.2. İnsani Yoksulluk:	6
1.2.3. Göreli Yoksulluk:.....	7
1.2.4. Objektif- Sübjektif Yoksulluk:	7
1.2.5. Kırsal Yoksulluk:	8
1.2.6. Kentsel Yoksulluk:.....	8
1.3. TURİZM KAVRAMI.....	8
1.4. TURİZMİN ULUSAL EKONOMİLER ÜZERİNE ETKİSİ.....	9
1.4.1. Gelir Etkisi	10
1.4.2. İstihdam etkisi	10
1.4.3. Ödemeler Dengesi Etkisi	12
1.4.4. Döviz Kuruna Etkisi	13
1.4.5. Yatırımlar Üzerine Etkisi.....	13
1.4.6. İç Fiyatlara Etkisi.....	14
1.4.7. Turizmin Uluslararası Ticareti Dengeleme Etkisi	14
1.4.8. Yerel Kalkınmaya Etkisi.....	14
1.4.9. İhracata Katkı Etkisi	15
1.5. TURİZMİN YOKSULLUK ÜZERİNE ETKİLERİ	15

1.5.1. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Doğrudan Etkileri	19
1.5.2. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki İkincil Etkileri.....	20
1.5.3. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Dinamik Etkileri	20
1.6. YOKSUL YANLI TURİZM.....	22
1.6.1. Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımının Gelişimi	24
1.6.2. Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı ve İlkeleri.....	25
1.6.3. Yoksul Yanlı Turizmin Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar	28
1.6.4. Yoksul Yanlı Turizmde Yer Alan Paydaşlar	30
1.6.4.1. Yoksul Yanlı Turizmde Yoksulların Rollerini.....	30
1.6.4.2. Yoksul Yanlı Turizmde Özel Sektörler	31
1.6.4.3. Yoksul Yanlı Turizmde Hükümetin Rolü.....	33
1.6.4.4. Yoksul Yanlı Turizmde Uluslararası Yardım Kuruluşlarının Rolü...34	
1.6.4.5. Yoksul Yanlı Turizmde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	35
1.6.4.6. Yoksul Yanlı Turizmde Turistlerin Rolü.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI

2.1. GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI...39	
2.1.1. İngiltere	39
2.1.2. Saint Lucia	42
2.1.2.1. Laborie	44
2.1.2.2. HERITAS yaratımı ve Miras Turları	44
2.1.2.3. Anse la Raye'de Köy Turizmi	45
2.1.2.4. Fond Larisab Miras Turizmi	46
2.1.3. Avustralya	47
2.1.4. Avrupa Birliği	48
2.2. ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDE YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI.....	50
2.2.1. Afrika Ülkeleri	50
2.2.1.1. Tanzania	52
2.2.1.2. Roctail Koyu	54
2.2.1.3. Uganda Ve Nambia.....	60
2.2.1.4. Kenya	62

2.2.1.5. Alexandra.....	64
2.2.1.6. Ekvador, Tropic Ecological.....	65
2.2.1.7. Makuleke ve Manyeleti.....	67
2.2.2. Asya Ülkeleri	68
2.2.2.1. Hindistan	71
2.2.2.2. Kumaronkom ve Karela.....	71
2.2.2.3. Nepal, SNV(Netherland Development Organization): Humla Turizmi.....	73
2.3. YOKSUL YANLISI TURİZM ÖRNEKLERİ ÖZETİ.....	75
2.4. ÜÇÜNCÜ DÜNYA ÜLKELERİNDE VE GELİŞMİŞ ÜLKELERDE YOKSUL YANLI TURİZMİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ.....	79
2.5. YOKSUL YANLISI TURİZMİ GELİŞTİREBİLMEK İÇİN HÜKÜMETİN GÖREVLERİ AÇISINDAN GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK VE TURİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

3.1. TÜRKİYE’ DE YOKSULLUĞU AZALTMA STRATEJİLERİNİN GELİŞİMİ	85
3.2. TÜRKİYE’ DE YOKSULLUĞUN BOYUTU	85
3.3. TÜRKİYE’ DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI.....	87
3.3.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu:	88
3.3.1.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi:	89
3.3.1.2. Sosyal Yardım Bilgi Sistemi Projesi:	89
3.3.1.3. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi:	89
3.3.1.4. Sosyal Konut Projesi:.....	89
3.3.2. Mikro- Kredi Uygulamaları:	90
3.3.3. İşsizlik Sigortası Fonu:	90
3.4. TÜRKİYE’ DE TURİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	90
3.4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Turizm Sektörü.....	90
3.4.2. Cumhuriyet’ ten Günümüze Turizm Sektörü	92
3.4.3. 2023 Türkiye’ de Turizm Vizyonu	100

3.5. TÜRKİYE’DE YOKSULLUĞU AZALTMAK İÇİN YAPILAN TURİZM ÇALIŞMALARI ÖRNEKLERİ.....	101
3.5.1.Literatür Özeti.....	101
3.5.2. Türkiye’ de Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapılan Turizm Vaka Örnekleri ..	104
3.5.2.1. Adana	107
3.5.2.2. Adıyaman.....	107
3.5.2.3. Ankara.....	108
3.5.2.4. Balıkesir	109
3.5.2.5. Batman	110
3.5.2.6. Bitlis.....	111
3.5.2.7. Bursa	111
3.5.2.8. Çanakkale.....	112
3.5.2.9. Çoruh Vadisi	113
3.5.2.10. Denizli.....	114
3.5.2.11. Nevşehir	115
3.5.2.12. Hakkari.....	115
3.5.2.13. Isparta.....	116
3.5.2.14. İzmir	117
3.5.2.15. Kastamonu	118
3.5.2.16. Likya Yolu	119
3.5.2.17. Ovacık Köyü’nde Bir Gün.....	119
3.5.2.18. Malatya	120
3.5.2.19. Mardin.....	120
3.5.2.20. Mersin	121
3.5.2.21. Muğla	122
3.5.2.22. Şanlıurfa.....	123
3.5.2.23. Şırnak	124
3.5.2.24. Van.....	125
3.6. TÜRKİYE’ DE YOKSUL YANLI TURİZMİN GÜÇLÜ/ZAYIF YÖNLERİ..	126
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA.....	135
ÖZGEÇMİŞ.....	149

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Turizm Harcamaları İstihdam Sağladığı Alanlar.....	11
Tablo 2.	Dış Turizm Bilançosu	12
Tablo 3.	Yoksulların Turizme Katılmalarına Yönelik Engelleri Azaltmanın Yolları	29
Tablo 4.	İngiltere.....	39
Tablo 5.	Saint Lucia	42
Tablo 6.	Avustralya	47
Tablo 7.	AB.....	48
Tablo 8.	Tanzanya	52
Tablo 9.	Roctail Koyu Sürdürülebilir Yoksul Odaklı Turizm Gelişiminde Tespit Edilen Problemler Ve Çözüm Önerileri.....	56
Tablo 10.	Uganda Ve Nambia.....	60
Tablo 11.	Kenya	62
Tablo 12.	Ekvador, Tropic Ecological	65
Tablo 13.	Asya Pasifik Ülkelerinden Dünyaya Seyahat Sayıları(000).....	69
Tablo 14.	Asya Kıtası' ndaki Ülkelerin Turizm Harcamaları(000.000).....	70
Tablo 15.	Hindistan.....	71
Tablo 16.	Nepal, SNV(Netherland Development Organization):Humla Turizmi	73
Tablo 17.	Yoksul Yanlısı Turizm Örnekleri Özeti.....	75
Tablo 18.	Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Gelişmiş Ülkelerde Yoksul Yanlı Turizmin Güçlü ve Zayıf Yönleri	79
Tablo 19.	Yoksulluk Sınırı Yöntemine Göre Fert Yoksulluk Oranları (2006-2015).....	86
Tablo 20.	Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 oranı 2012-2016.....	87
Tablo 21.	Adana	107
Tablo 22.	Adıyaman.....	107
Tablo 23.	Ankara.....	108
Tablo 24.	Balıkesir.....	109
Tablo 25.	Batman.....	110
Tablo 26.	Bitlis.....	111
Tablo 27.	Bursa	111

Tablo 28.	Çanakkale.....	112
Tablo 29.	Denizli-Buldan Köyü.....	114
Tablo 30.	Göreme Bölgesi Nevşehir.....	115
Tablo 31.	Hakkâri.....	115
Tablo 32.	Isparta.....	116
Tablo 33.	İzmir.....	117
Tablo 34.	Kastamonu.....	118
Tablo 35.	Malatya.....	120
Tablo 36.	Mardin.....	120
Tablo 37.	Mersin.....	121
Tablo 38.	Muğla.....	122
Tablo 39.	Şanlıurfa.....	123
Tablo 40.	Şırnak.....	124
Tablo 41.	Van.....	125
Tablo 42.	Türk Turizminin Güçlü Ve Zayıf Yönleri.....	128
Tablo 43.	Türk Turizminin Fırsat Ve Tehditleri.....	129

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Turizm Sektörünün Yoksulluk Üzerindeki Etkileri	22
Şekil 2. Yoksul Yanlısı Turizme Etki Eden Faaliyetler	30

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AID	: Uluslar Arası Kalkınma İdaresi
ARP	: Alexandra Yenileme Projesi
APTDC	: Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Gelişme Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMCO	: Birleşmiş Milletler Çevre Örgütü
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DFID	: Uluslar arası Kalkınma Departmanı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GMKA	: Güney Marmara Kalkınma Ajansı
GMS	: Mekan Turizm Gelişim Projesi
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GÜ	: Gelişmiş Ülkeler
ICRT	: Uluslar arası Sorumlu Turizm Merkezi
IIED	: Uluslar arası Çevre Ve Kalkınma Örgütü
ILO	: Uluslar arası Çalışma Örgütü
ITB	: Berlin Uluslararası Turizm Fuarı
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KNCU	: Kilimanjaro Yerli Kooperatifi Birliği
KOBI	: Küçük Ve Orta Boyutlu İşletmeler
KSSTK	: Konum Seviyesinde Sorumlu Turizm Komitesi
KTSAE	: Karela Turizmi Seyahat Akademik Çalışmaları Enstitüsü
MTSO EKAV	: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Eğitim ve Kalkınma Vakfı
NACOBTA	: Namibiya Toplum Temelli Turizm Derneği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODI	: Uluslar arası Kalkınma Enstitüsü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SASEC	: Güney Asya Bölgesel Ekonomik Kooperatifi
SDI	: Spatial Development Initiative
SNV	: Hollanda Kalkınma Örgütü
SODES	: Sosyal Destek Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEA	: Tropic Ecological Adventures
TMK	: Topluluk Mülkü Kuruluşu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UCOBTA	: Uganda Toplum Temelli Turizm Derneği
UMEM	: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WS	: Wilderness Safarileri
YYT	: Yoksul Yanlı Turizm

GİRİŞ

Globalleşen dünyada; hızla yol kat eden ekonomik ve teknolojik gelişmeye nazaran yoksulluk sorunu hala baş göstermektedir. İlgili soruna çözüm önerisi olarak strateji geliştirmek ve ilgili faaliyetleri yürütmek için, başta uluslar arası kuruluşlar olmak üzere çeşitli kuruluşlar bir takım esaslar belirlemiştir. Belirlenen esasların odak noktası ise; “yoksullukla mücadele” dir. Yoksullukla mücadelede getirilen çözüm önerilerinde; “turizmin” payı yadsınamaz gerçekliktedir. Çünkü turizm kırsal kalkınmanın anahtarı, yoksulluk ekseninde uygulanan politikaların belirleyenlerinden birisidir.

“Türkiye’ de Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Rolü” adlı çalışmanın amacı; yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderek arttığı günümüz dünyasında; turizmin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yoksulluğu azaltmada nasıl etkin olabileceğini ortaya koymaktır. Buradan hareketle; turizm arz potansiyeline sahip ve değişen turizm trendlerine yönelik yeni turizm ürünlerinin yaratılabileceği yoksul bölgelerde turizmin, yoksullukla mücadele aracı olarak kullanılabileceğinden; “yoksul odaklı turizm” yaklaşımı incelenmiştir.

“Turizm ve Yoksul Yanlı Turizm İlişkisi” adlı birinci bölümünde, yoksulluğun kavramsal çerçevesi dâhilinde, yoksulluk çeşitlerine ve turizm kavramına yer verilmiş olup, turizm gibi geleceğin sektörünün ekonomiye katkıları ve yoksulluk azaltıcı etkileri iktisadi perspektifte incelenmiştir. İlgili bölümünün devamını, yoksul yanlı turizm, ilkeleri, avantajları ve yaklaşımın gelişmesinde kamu-özel sektör faaliyetlerine yer verilmiştir.

“Dünyada Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları” adı verilen ikinci bölümde; dünyada ve Avrupa Birliği eksenli yoksul yanlı turizm uygulamalarına yer verilmiştir. İlk olarak gelişmiş ülkelerde; İngiltere, Saint Lucia, Avustralya ve Avrupa Birliği ülkelerinin; yoksulluk azaltıcı turizmi, nasıl, hangi çerçevede uyguladığı ve ne gibi sonuçlar elde ettiği sorularına yanıt veren vaka örnekleri açıklanmıştır. Aynı yöntemden hareketle ilgili bölümün devamında; Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Asya ülkelerindeki yoksul yanlı turizm faaliyetlerine ve vaka örneklerine yer verilmiştir. Bölümün sonunda, ülkelerdeki uygulanan girişimlerin eksiklikleri dâhilinde; çözüm önerileri sunulmuş ve güçlü/zayıf analizi yapılmıştır.

Çalışmanın “Türkiye’de Yoksulluk Ve Turizm İlişkisi Bağlamında Uygulama Örnekleri” adlı son bölümünde ise; Türkiye’de yoksulluğun boyutu ve yoksulluğa

karşı geliştirilen stratejiler ile yoksullukla mücadele politikalarına yer verilmiştir. Türkiye’ de “turizmin” de yoksullukla mücadele de etkili araç olduğu vurgulanmış ve ülkemizde turizmin tarihsel gelişimi sentezlenmiştir. Son bölümün devamında ise; Türkiye’ de kırsal kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasından hareketle yapılan faaliyetlere, literatür çalışmalarına yer verilmiştir. Literatür çalışmasının akabinde; ülkemizde yoksul yanlı turizm faaliyetlerinin nasıl olduğu ile ilgili vaka örnekleriyle açıklanmış; ülkemizin yoksul yanlı turizmde güçlü/ zayıf analizi yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise; ülkemizin içinde bulunduğu şartlar doğrultusunda; çalışmaya genel bir bakış yapılmış ve ilgili öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE YOKSUL YANLI TURİZM İLİŞKİSİ

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kelimesi kavramsal açıdan; 1990' lı yılların başından itibaren, hem ulusal hem de enternasyonal alanda münakaşa edilen mevzulardan biri haline gelmiştir. 1970' li yıllarda ise; kalkınma kavramı yalnızca iktisadi boyutları ve GSMH kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, kalkınmış olmanın gereğini hızlı ve istikrarlı büyüme hedefini gerçekleştirerek sağlanabileceğini düşünüyorlardı. Var olan ekonomi kuramından ve endüstrileşmiş ülkelerin desteğinden yararlanan gelişmekte olan ülkeler, gelir dağılımında adaletsizlik, işsizlik, yoksulluk ve çevre tahribatı gibi problemlerin ekonomik büyümede istenilen seviyeye ulaşıldıkça çözüleceğine inanmışlardır. Mutlak ekonomik büyüme beklentilerine nazaran gelir dağılımında artış gösteren adaletsizlik, geniş çevrelerin yoksullaşması, bölgeler arası dengesizlikler ve doğal kaynakların tahribi gibi alternatif maliyetlerin oluşabileceği de yaşandıkça anlaşılmıştır(DPT, 2001: 122).

En temel anlamıyla; bireylerin ihtiyaçlarına tekabül edecek asgari yaşam standartlarına sahip olunmaması durumu olan yoksulluk; çok boyutlu bir kavramdır. En geniş anlamıyla ele alındığında ise yoksulluk; hem mutlak hem de nispi anlamda belli bir toplumun standartlarına göre düşünülen minimum refah düzeyinin altında olan kimselerin durumları olarak ele alınabilir. Yoksulluk kavramının tanımı benimsenen değerlere göre farklılık göstermektedir. Bir uç noktada barınma ve beslenme yetersizliğinin neden olduğu ölüm ve açlık olarak en mutlak biçimi bulunmaktadır (Nişancı 2013: 88-89). Dünya Bankası, yoksulluğu açlık hissi ve barınak olmaması olarak tanımlamıştır. Yoksulluk, hasta olup doktora görünememektir. Yoksulluk okula ulaşamamak ve nasıl okunacağını bilememektir. Yoksulluk bir işe sahip olamamak, gelecek için korku duymaktır. Ayrıca yoksulluğun yere ve zamana göre değişen birçok yüzü de vardır ve birçok açıdan tanımlanmıştır. Çoğu zaman yoksulluk, insanların kaçmak istediği bir durumdur. Bu nedenle yoksulluk, daha fazla şey yiyebileceği li barınak, eğitim ve sağlığa erişim, şiddetin korunması ve dünyayı değiş için yoksullar ve varlıklılar için bir çağrıdır (New Nouveau Brunswick canada, 2017).

Çeşitli yazarlarca farklı olarak tanımlanabilen yoksulluğun özünde insanların ihtiyaçlarını karşılayamamaları yatmaktadır. Bu ihtiyaçlar kimi zaman maddi (para ile ölçülebilen) olurken kimi zaman ise manevi (para ile ölçülemeyen) bir yönünün olduğundan bahsedilmiştir. Bu anlatımlar yapılırken de birçok sorunla karşılaşmıştır. Laderchi ve arkadaşları karşılaşılan bu sorunları 8 başlık altında incelemişlerdir (ileten Alpaslan; 2015:6):

- Ü Yoksulluk; endişe veren bir küre olarak tanımlanır;
- Ü Yoksulluk tanımlarının evrensel olması veya olmaması ve yahut yoksulluğun tanımlanması ve ölçüm yaklaşımları, tüm toplumlara uygulanabilir;
- Ü Yoksulluğu belirlemek ve ölçmek için kullanılan yöntemlerin subjektif veya objektif olup olmadığı;
- Ü Yoksulluk sınırının çizilip çizilemeyeceği ispat edilebilir ve bu çizgilerin olup olmaması bir bağlamda özel veya evrensel olmalıdır.
- Ü Yoksulluğun ölçü birimi (bireysel, ev, köy, ulus) olmalıdır;
- Ü Yoksulluğun çok boyutluluk ile nasıl düşünüleceği
- Ü Yoksulluk tanımlanması ve ölçümü için zaman tercihi;
- Ü Yoksulluğun nedensel bir açıklaması için yeterli ölçüde yoksulluk tanımı sağlanmalıdır.

Yoksulluğu tanımlarken çok boyutlu olma özelliği dikkate alınmalı ve aşağıda yer alan farklı boyutlar göz önünde bulundurulmalıdır (Can ve Vural, 2002: 1).

- Ü Maddi yoksunluk: Ekonomik karar birimlerinden olan kişi ya da hane halkının yeteri kadar gelire sahip olmaması ve özel tüketim seviyesinin yeterli olmamasıyla beraber sunulan kamusal mal ile hizmetlerin kifayetsiz olmuş olması;
- Ü Fiziki zafiyet: Açlık, kıtlık, sağlık sorunları, maluliyet ve yetersiz beslenme
- Ü İzolasyon: Marjinalleşme, ayrımcılık, düşük eğitim seviyesi, eğitim olanaklarından istifade edememe, kaynaklara ulaşamama;
- Ü Güç Noksanlığı: Yoksulluktan kurtulma olanakları ile toplumsal statüyü değiştirme kapasitesinin olmaması durumu; iktisadi, sosyal ve doğal şoklara maruz kalma (vulnerability); güvenli bir iş ve konuta sahip olmama;

- Ü Katılımın İstenilen Seviyede Olmaması: Yoksulluğun açıklanması ve azaltılması doğrultusunda proje ve planların hazırlanma ve uygulanma aşamasına katılımların sağlanamaması, siyasi hayatta etkili olamama, insan onuruna yaraşır yaşamı idame ettirememesi;
- Ü Zaman Kısıtlılığı: Kişilerin ve hane halkının tüm zamanlarını fiziki varlıklarını sürdürebilmek için gelir elde etmeye çalışarak geçirmeleri; kültürel faaliyetler için boş zamanın kalmaması;
- Ü Çevre Tahribatı ve Doğal Çevrenin Bozulması: Çevrenin tahrip edilmesi ve bozulması sonucu geçim araçlarının yok olması beraberinde kıtlık ve maddi imkânsızlıklar sebebiyle ormanlar gibi doğal kaynakların hızla yok olma sürecine girmesi.

Birçok tanıma rağmen, kesin olan bir şey var; Yoksulluk karmaşık toplumsal bir meseledir. Yoksulluğun nasıl tanımlandığı önemli değildir, yoksulluk herkesin dikkatini çekmesi gereken bir konudur. Topluluğumuzun tüm üyelerinin, potansiyellerini tam olarak yerine getirme fırsatlarını sağlamak için birlikte çalışması önemlidir. Hepimize birbirimize yardım etmemize yardımcı olur (New Nouveau Brunswick canada, 2017).

1.2. Yoksulluğun Çeşitleri

İnsanlık tarihi ile eşdeğer bir sürece sahip olan yoksulluk; son yıllarda önemi gittikçe artış eğiliminde olan sorun haline globalleşme ile gelmiştir. Söz konusu yoksulluk kavramı değişik biçimlerde tarif edilmeye çalışılsa da, net bir tanımı mevcut değildir. Fakat atfedilen tanımlamalar zamanla değişiklik göstermiş olup, yaşanılan yere, tüketime ve cinsiyet eşitsizliklerine göre tanımlamalar yapılmıştır. Böylelikle yoksulluk değişik zamanlarda değişik tanımlar atfedilen bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır(Topgül; 2013:278). Bu kavramlar şunlardır:

1.2.1. Mutlak Yoksulluk:

Yoksulluğun en çok alışılacağı ve en açık yansıması olan mutlak yoksulluk kavramı, yaşamın devamlılığı için fizyolojik şartların gerçekleşmesinde asgari bir limitin olması varsayımına dayanmaktadır. Özet olarak mutlak yoksulluk; ekonomik döngüdeki karar birimlerinden olan kişilerin ya da hane halkının yaşamını sürdürebilmesi için gereksinimi olan gelir düzeyine sahip olmaması durumunu ifade

etmektedir. Bu limitin altında kalınması yaşamı sürdürebilecek asgari refah düzeyinin yakalanamamasına yol açmaktadır. Bu çerçevede mutlak yoksulluk, insanların varlıklarını sürdürebilmeleri için almaları gereken temel gıda ve hizmetlerden yoksun olma durumunu ifade etmektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 30).

Mutlak yoksulluğun belirlenmesinde, bireyin günlük kalori ihtiyacından yola çıkarak, veri bir hane halkı büyüklüğü ile en düşük düzeyde tüketilecek malların miktarı belirlenir. Mutlak yoksulluğun belirlenmesinde mal ve hizmetlerin yanı sıra bu mal ve hizmetlerin fiyatları da önemlidir. Her hane halkı büyüklüğü için, bu miktar ve fiyatlar üzerinden minimum maliyetler hesaplanır. Hane halkının gelir düzeyi, hesaplanan bu yoksulluk çizgisi ile karşılaştırılarak hane halkının yoksul sınıflandırılmasına girip girmediğine karar verilir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 30-31).

Mutlak Yoksulluk, kavramı bireyin yaşamını asgari düzeyde idame ettirmesine yani biyolojik olarak kendini tekrardan üretebilmesi için gerekli kalori ve besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmesine dayalı olarak tanımlanmaktadır. Dünya Bankası 1990 yılındaki yapmış olduğu çalışmada, mutlak yoksulluğu; bireyin hayatta kalması için gerekli kalori miktarını 2400 k/cal olarak belirlemiş ve bu noktadan hareketle de günlük geliri 2400 k/cal besin almaya yetmeyen insanlar olarak tanımlamıştır. Yoksulluk sınırının; az gelişmiş ülkeler için kişi başı günde 1 dolar olarak kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için 2 dolar, Türkiye' yi de kapsayan Doğu Avrupa ülkeleri için 4 dolar, sanayileşmiş, gelişmiş ülkeler için 14,40 dolar olarak belirlenmesinde temel etken ise; yoksulluk sorununun evrenselliği ve satın alma paritelerinde ki farklılıklardır (DPT, 2001: 104).

1.2.2. İnsani Yoksulluk:

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) tarafından geliştirilen yeni bir yoksulluk ölçütü de insani yoksulluk(human poverty)' tur. İnsani yoksulluk kavramı ise geliştirilen tanımlamalardan hareketle kişilerin insanca yaşam olanaklarını elde edememesi anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda UNDP insani yoksulluğu üç kriterden yola çıkarak hesaplamaktadır(Aktan, 2002)

1.Yaşam Süresi: İnsani yoksulluğun ilk işareti olarak uzun bir hayat sürecine sahip olmama durumu gösterilmektedir. İnsani yoksulluğun var olduğunu kanıtlayan durum ise; UNDP tahminlerinden yola çıkıldığında 40 yaş altı yaşam süresidir. Yani 40 yaşın altında yaşam sürecine sahip olan bireyler insani yoksulluğun var olduğu kategoride değerlendirilmektedir.

2.Eğitim: Eğitim olanaklarından mahrum olma durumu ise insani yoksulluğun ikinci işaretidir. Tahminlerde yetişmiş kişiler arasındaki okuma-yazma bilmeyenlerin rasyosu insani yoksulluğun diğer unsurunu oluşturmaktadır.

3.Ekonomik ve Sosyal İmkanlar: İnsani yoksulluğun son işareti olan ancak en önemli işareti sayılabilecek diğer bir unsurda sosyal ve ekonomik imkansızlıklardır. Bu doğrultuda UNDP aşağıda verilmiş olan üç datadan istifade ederek iktisadi ve sosyal olanaklara sahip olma seviyesini belirlemektedir(Aktan,2002):

Ü Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfus yüzdesi.

Ü Temel sağlık imkânlarından yoksun olan nüfus yüzdesi.

Ü 5 yaş altı olup dengeli ve yeterli beslenmemesi durumundan dolayı ciddi seviyede az kilolu olan çocukların nüfus yüzdesinden meydana gelmektedir.

1.2.3. Göreli Yoksulluk:

Görelî yoksullar; Klasik İktisat Ekolüne mensup Adam Smith' in yapmış olduğu tanımlamaya göre; zorunlu olan asıl gereksinimlerini mutlak şekilde elde edebilen fakat bireysel kaynakların kısıtlığı nedeniyle toplumun genel refah seviyesinin aşağısında kalan ve sosyal açıdan topluma iştirakinde handikaplar olan bireylerdir. Görelî yoksullar birinci aşamadan yoksul olmalarına nazaran ikinci aşamada daha dar gelire sahip olan kesimdir. Asıl gereksinimlerini kısmen elde eden göreli yoksullar; sağlık, eğitim ve sosyal katılım yönünden yetersiz olan toplum kesimini oluşturmaktadır. Yoksulluk sorununu göreceli bir kavram olarak tabir eden ve aynı zamanda toplumsal yönü daha fazla olan göreli yoksulluk yaklaşımı; bahsi geçen sorunu kişinin gereksinimlerini karşılama gücünü; toplumdaki diğer bireylerin durumuna göre açıklık getirmektedir. Yani bireyin yaşamını idame ettirirken; yoksul olduğu veya olmadığı yalnızca ne kadar gelir elde ettiği ile ölçülemezken; toplumdaki başka bireylerin ne kadar gelir elde ettiği ile ölçülmektedir. Yoksulluğun göreli olarak tanımlanmasında ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak alınmakta ya da ortalama gelir düzeyinde bir sınır belirlenerek bu sınırın altında bir gelire sahip olanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır (İleten Taş ve Özcan, 2012:424-425)

1.2.4. Objektif- Sübjektif Yoksulluk:

Objektif yoksulluk, kalori miktarı, gelir ve tüketim harcamaları gibi somut ölçütler kullanılarak ölçülmektedir. Bu yaklaşım türünde yoksulluk sınırı farklı değer

hükümlerini kapsasa da, öznel yoksulluktaki gibi kişilerin kendi değerlendirmeleri ile değil, uzmanlar tarafından varsayılan gereksinimler gereğince belirlenmektedir. Öznel yoksullukta hane halklarına bir anket çalışması uygulanmakta ve bu ankete verdikleri cevaplar doğrultusunda asgari ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gerekli olan asgari gelir düzeyleri belirlenmektedir (Kızıler, 2017:82)

1.2.5. Kırsal Yoksulluk:

Kırsal kesimde yaşayan, çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla uğraşan kişilerin karşılaştıkları yoksulluk türüdür. Bu tür yoksullukların sebebi karmaşık ve çok boyutlu olmasıdır. Onlar başka şeyleri de, kültür, iklim, cinsiyet, piyasalar ve kamu politikası arasında, içerir. Aynı şekilde, kırsal yoksul karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara olası çözümler hem de oldukça çeşitlidir. Geniş ekonomik istikrar, rekabetçi piyasalar, fiziki ve sosyal altyapı kamu yatırım yaygın sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kırsal yoksulluğun azalma ulaşmak için önemli bir gereklilik olarak kabul edilmektedir (Khan, 2001:1).

1.2.6. Kentsel Yoksulluk:

Kentlerde yaşayan ve çeşitli nedenlerle kentlere göç etmek zorunda kalan bireylerin, gerek geçimlerinin sağlanması gerekse de yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından karşılaştıkları zorluklar kentsel yoksulluğu oluşturmaktadır. Artan nüfus yoğunluğu işsizlik ve düşük ücretle çalışma sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bunun neticesinde çarpık kentleşmenin oluşması, suç oranlarının artması gibi birçok sorunlar meydana da gelmektedir (Alpaslan, 2015:9).

1.3. Turizm Kavramı

Uluslararası Turizm Akademisi'nin (L'Academie Internationale du Tourisme) 1953 yılında yayımladığı sözlükte turizm için yapılan şu tanımlama bulunmaktadır: "Turizm, gezi yolculukları için kullanılan bir terim, bu çeşit yolculukları gerçekleştirmek için yapılan insansal davranışların tümü; turistin gereksinmelerini karşılamak için işbirliği halinde çalışan endüstridir. Etimoloji: İngilizce "tour" sözcüğünden geliyor. Bu da Fransızca çevre yolculuğu ya da gezisi anlamına gelen "tour" sözcüğünden alınmıştır. Yolculuktan ayrıldığı taraf, turizmde amacın özgürce seçilmesi ve gezi isteğini karşılama istemi vardır. (iletin: Eralp, 1983:34)

Yukarıdaki irdeleme sonucu ortaya çıkan boşlukları doldurmak ve özellikle bireyin turizm amaçlı tavrından kaynaklanan ilişkileri bütünüyle kavramak için, turizm şu şekilde içerikte tanımlanması gerekli bir olgudur (Eralp, 1983:36): Sürekli kalışa dönüşmemek ve gelir sağlayıcı her hangi bir uğraşta bulunmamak koşulu ile bireyin yolculuk ve/veya konaklamasından doğan olay ve ilişkilerin tümü turizmdir.

Turizm; dünya ekonomisinde hızla yol kat eden ve aynı zamanda en yaygın sektörlerden birisi durumuna 20. yy ikinci yarısından itibaren gelmiştir. Çoğu zaman turizm; başka endüstriler gibi bölgesel ve ulusal kalkınma için bir vasıta olarak da kullanılmıştır. Turizm sektörü geniş bir şekilde gelir sağlama, iş imkânları yaratma ve yaratılan iş imkânlarından faydalanma, aynı zamanda da vergi kazanımları elde edilmesinde, ödemeler dengesi sorunlarının iyileştirilmesinde gerek bölgesel gerekse ulusal iktisadi gelişmelere katkı sağlamada etkili olan bir kavram olarak yerini almıştır(Çımat ve Bahar, 2003: 2).

Bununla birlikte küreselleşen dünyada turizm; sağlık, eğlence, eğitim, spor vb. amaçlarla da yapılmaktadır. Özellikle son zamanlarda yaygınlaşan kongreler, spor organizasyonları, yavaş şehir uygulamalarının turizm sektörünün sınırları oldukça genişlemiş ve genişlemeye devam etmektedir. Bu genişlemenin sebebi artan iş yoğunluğu, büyük şehirlerdeki karmaşa, dünyanın küreselleşmesi gibi faktörlerdir.

1.4. Turizmin Ulusal Ekonomiler Üzerine Etkisi

Bir ülkede turizmin ilerleme kaydetmesiyle birlikte; çeşitli sahalarda farklı türden fayda ve maliyetler oluşmaktadır. Bahsi geçen farklılıklar, turizm sektörüne açılan bölgelerin ve ülkelerin, ekonomik işleyişine ve şartlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Bu doğrultuda turizm sektörünün iktisadi etkilerini hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğimizde de büyük farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Uluslararası turizm hareketlerine bakıldığı zaman, en fazla turist çeken ve turist gönderen ülkelerin gelişmiş batı ülkeleri olduğu görülmektedir. GÜ turizmden elde etmiş olduğu döviz gelirleri GOÜ'lerden daha fazladır. Ancak birçok GOÜ'ler için turizmden sağlanan belirli miktardaki turizm geliri, o ülkelerin ekonomik büyümeleri için daha da önemli olmaktadır. Çünkü sanayi açısından zayıf olan ve ihracatlarının büyük bir kısmı tarıma dayalı bu ülkeler için ülkeye döviz girişi bu yolla sağlanabilmektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013:3).

Turizmin ulusal ekonomiler üzerine etkisini gelir etkisi, istihdam etkisi, ödemeler dengesi etkisi, döviz kuruna etkisi, yatırımlar üzerine etkisi, iç fiyatlara

etkisi, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması, devletin gelirine etkisi, bölgesel kalınmaya etkisi, ihracata katkı etkisi olarak 9 başlık altında inceleyebiliriz.

1.4.1. Gelir Etkisi

Gelir etkisi turizm sektörünün belki de en büyük ve en önemli ekonomik etkisidir. Turizmin meydana getirdiği geliri kontrol edebilmek ve ölçebilmek için; sektörle ilgili etkinlik sahalarında toplam üretimde bulunan ve turizm sektörüne devredilen marjın bulunması gerekmektedir. Böylece, diğer sektörlerden bir kısmı, turizm sektörüne aktarılan mal ve hizmetleri ürettiğine ve turizme yönelik çalışan bu sektörler de başka sektörlerden girdiler satın aldıklarına göre ortaya gelir yaratma süreci çıkmaktadır. Örneğin, oteller ve lokantalar, yiyecek içecek maddeleri teminini iç piyasadan karşılamakta ve böylece iç gelirlerin ortaya çıkması gerçekleşmektedir. Toptancılar veya imalatçılarda bu ürünleri, çiftçilerden veya köylülere satın aldıklarına göre, yaratılan gelir tarım kesimine kadar uzanmaktadır. Böylece, turist harcamaları üretimin yapıldığı yere kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır (Tutar vd; 2013: 15).

1.4.2. İstihdam etkisi

Ülkelerin ekonomik sorunlarının başında; vatandaşlarına sağladıkları iş olanaklarının yetersiz kalması sonucunda meydana gelen işsizlik sorunu gelmektedir. Bu sorunun azaltılması için bireylerin çalışabileceği insan odaklı sektörlerle ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sektörlerin başında da bir hizmet sektörü olan “turizm” gelmektedir.

Turizmin sahip olduğu istihdam potansiyeli neticesinde açık, gizli ve yüksek işsizlik oranlarında önemli pozitif edinimler elde edilmektedir. Turizmin yarattığı istihdama örnek üzerinden açıklık getirecek olduğumuzda ise; 2018 yılında turizm sektöründe istihdam eden kişilerin sayısının 2017 yılına göre yüzde 17,5 oranında artışla 1 milyon 83 bin 695’ e yükseldiği şeklinde belirlenmiş olduğudur(<http://www.hurriyet.com.tr>).

Tablo 1.

Turizm Harcamaları İstihdam Sağladığı Alanlar

Turistlerin Harcama Yaptıkları Yerler	Turizm Sektörünün Yaptığı Harcamalar	Harcamalardan En son Yararlananlar
Konaklama Yiyecek İçecek Uluslararası Ulaşım Gezi ve Turlar Eğlence Hatıra ve Hediye Eşya Fotoğraf ve Bant Kişisel Bakım, ilaç ve kozmetik Giyim Değişik	Maaşlar ve Ücretler Bahşişler, İkrariyeler Yerel Vergiler, Gelir Vergiler Komisyonlar Müzik ve Eğlence Yönetimsel ve Genel Harcamalar Yasal ve Mesleki Hizmetler Yiyecek İçecek vb. Satın Alımlar Malzeme ve Üretim Maddeleri Alımı Tamir Bakım, Onarım, Koruma Reklam, Tanıtım, yayın, iyileştirme Çalışmaları Toplu Hizmetler, Su, Gaz, Elektrik, Çevre vb. Ulaştırma Lisanslar, İzin belgeleri Sigorta primleri Gayrimenkul ve araç gereç kiralama Mobilya ve Demirbaş eşyalar Borçların anapara ve faiz geri ödemeleri Gelir, kurumlar ve diğer vergiler Amortisman Yatırımcılara ve yabancı sermayeye geri dönüş (kar payı ve iştirak hissesi olarak)	Muhasebeciler, Gayrimenkul yapıcı ve satıcıları, Medya yayın evleri, matbaalar Reklamcılar, Sigorta Şirketleri Nalburiye dükkânları Mimarlar, Avukatlar, Bankalar Esnaf ve Zanaatkarlar Otomobil Acentaları, Danışmanlar Fırınlara, Bakkallara Plaj Yardımcıları, Rehberler Kasaplar, Yemekçiler, Veznedarlar Kasiyerler, Hayır Kurumları, seyahat işletmeleri, Finansmancılar, Emlakçılar Eczaneler Baharatçılar Tezgâhtarlar, Sekreterler Giyim Mağazaları, Konfeksiyoncular Kulüpler, barlar, diskolar Müteahhitler, Ressamlar, Yöneticiler Mandıracılar, Sütçüler Araç gereç satıcıları Doktorlar, Dişçiler, Hissedarlar Büyük Mağazalar, Toptancılar Kuru Temizlikçiler, Sendikalar Elektrikçiler, Mühendisler Uzmanlar Çiftçiler ve Bahçıvarlar, Lokantalar Hamallar, Taşıyıcılar, Oto tamir ve Bakımcıları Bahçıvanlar, Boyacılar Eşya dükkânları, İthalatçılar Yönetim: eğitim, sağlık, demir, vb.

Kaynak: (Mcintosh ve Gupta, 1980: 222-223)

Tablo 1 de turistlerin harcama yaptıkları yerler, turizm sektörünün yaptığı harcamalar ve harcamalardan en son yararlanan sektörlere yer verilmiştir. Turistlerin harcama yaptıkları başlıca yerler; konaklama, yiyecek, içecek, uluslararası ulaşım, gezi ve turlar olurken turizm sektörünün yaptığı başlıca harcamalar ise; maaşlar ve ücretler, bahşişler, ikramiyeler, yerel vergiler, gelir vergiler, komisyonlar, müzik ve

eğlence, yönetsel ve genel harcamalar, yasal ve mesleki hizmetler, yiyecek içecek vb. satın alımlar ve malzeme ve üretim maddeleri alımıdır. Harcamalardan en son yararlananlar bir bakıma dolaylı yoldan turizmden gelir elde eden sektör ve kuruluşlardan bahsedilmiştir. bu kuruluşlar kısaca muhasebeciler, gayrimenkul yapıcı ve satıcıları, medya yayın evleri, matbaalar, reklamcılar, sigorta şirketleri, nalburiye dükkânları, mimarlar, avukatlar, bankalardır.

1.4.3. Ödemeler Dengesi Etkisi

Ödemeler bilançosu, yabancı turistlerin ülkede yaptıkları harcamaları (döviz girişi) ve ülkeden yurt dışına çıkan ülke vatandaşlarının yapmış olduğu harcamayı (döviz çıkışı) yani turizmin ekonomiye olan net katkısını göstermesi açısından önemlidir. Turizm sektörü bir ülkenin ödemeler dengesi üzerinde iki türlü etkiye sahiptir. Ülke vatandaşlarının turist olarak yurtdışına çıkmalarının oluşturduğu negatif etki ile turist olarak ülkeye gelen yabancıların neden olduğu pozitif etkidir (Samırkaş ve Bahar,2013:7).

Tablo 2.

Dış Turizm Bilançosu

<i>Aktif Dış Turizm (Turizm Gelirleri)</i>	<i>Pasif Dış Turizm (Turizm Giderleri)</i>
Turistlerin ülkedeki konaklama, ulaştırma, yeme içme, eğlence vb. ödemeler	Vatandaşların ülke dışındaki konaklama ulaştırma, yeme içme ve eğlence vb. giderleri
Turizm amaçlı tüketim malları ve hediyelik eşya dış satımları	Turizm amaçlı tüketim malları ve hediyelik eşya dış alımı
Turizm amaçlı dış yatırımlar ve ülkeye kar transferleri	Turizm amaçlı yabancı sermaye yatırımları ve ülke dışına kar transferleri
Yabancıların kiraladıkları turizm amaçlı tesislerin kira gelirleri	Yabancı ülkelerdeki turistik amaçlı kiralanan tesislere yapılan ödemeler
Yabancı personelin eğitimi için yapılan ödemeler	Yabancı ülkelerdeki personel için yapılan eğitim giderleri
Yabancıların ülkedeki turizm amaçlı reklam ve tanıtım harcamaları	Yabancı ülkelerde yapılan turizm amaçlı reklam ve tanıtım giderleri
Yabancı turizm işletmelerinden alınan komisyonlar	Yabancı turizm işletmelerine ödenen komisyonlar
Yabancıların ülkedeki banka ve sigorta kuruluşlarına yaptığı ödemeler	Yerli işletmelerin dış ülkelerdeki banka ve sigorta kuruluşlarına yaptığı ödemeler
Diğer döviz girdileri	Diğer döviz çıktıları
Net giderler	Net gelirler

Kaynak: ileten: Samırkaş ve Bahar,2013:8

Dış Turizm Bilançosu Aktif Dış Turizm yani Turizm Gelirleri ve pasif Dış Turizm yani Turizm Giderlerinden oluşmaktadır.

Turizm sektörü Türkiye'nin ödemeler dengesi Türkiye'de uluslararası turizm hareketleri nedeniyle elde edilen dövizler daha çok döviz arzı ve talebi üzerine etkili olmaktadır. Turizmin, tüketimin, üretimin yapıldığı yerde gerçekleşmesi zorunluluğunun sonucunda görünmeyen ihracata yaptığı katkı, ülke ekonomisini döviz arzı ve ödemeler dengesi açısından olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında turistlerin istekleri doğrultusunda dışarıdan hammadde, ara mal teçhizat ithal edilerek yeni mal ve hizmet üretilmesi söz konusu olmakta ve bu durum döviz çıkışına neden olarak ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Konu Türkiye açısından ele alındığında turizmin, döviz girdi-çıkışını olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Çıkın vd., 2009:3).

1.4.4. Döviz Kuruna Etkisi

Bir ülkenin ulusal parasının kıymetinin belli başlı enternasyonal para üniteleri karşısındaki kıymetinin değişkenlik göstermesi, yabancı turistler açısından, turistik mal ve hizmetlerin fiyatlarını da etkilemektedir. (İçöz ve Kozak, 1998:191). Ülkenin ulusal parasının yabancı paralar karşısında değer kaybetmesi halinde, bahsi geçen ülke, yabancı turistler açısından makul ülke vaziyetine geleceğinden; turistlerin bu ülkedeki satın alma gücü artacaktır. Böyle bir durumda turist bu ülkeye gitmekle tüketici rantı elde edeceğinden, talep kayması bu ülkeye yönelecektir. Böylece ulusal parası değer yitiren ülkeye olan turizm talebinde bir artış ve buna bağlı olarak ülkenin elde ettiği turizm gelirinde bir yükselme ortaya çıkacaktır (İçöz, 1990:205).

1.4.5. Yatırımlar Üzerine Etkisi

Turizmde yatırım, turizm işletmesinin amacı olan faaliyetlerin tatmin edici koşullar içinde yapılabilmesi, geliştirilmesi, rekabet gücünün korunabilmesi vb. için, bir yıldan uzun süre kullanılabilecek sermaye mallarının temin edilmesi ve gerekli döner sermaye varlıklarının satın alınmasıdır (İleten: Çımat ve Bahar, 2003:12). Diğer bir deyimle; turizm yatırımları, turistlerin konaklamaları, yeme-içmeleri, eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayan tesis, arazi ve teçhizatların bütünüdür (Çımat ve Bahar, 2003: 12).

Turistik cazibe ilkelerine malik bir destinasyon merkezinin, turizm faaliyetlerine açılma süreci ve ilgili yerde turistik hareketlerin hız kazanması,

sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Yörede turizm için lazım olan altyapı ve üstyapı plasmanlarının gerçekleştirilmesi; makro nitelikte sermayenin sektöre yönelmesine bağlıdır. Turizm sektörünün kapsadığı risk rasyosunun fazla olması, milli ve enternasyonal finans yapıları ve bankaların kredi vermekte çekingen davranmasına neden olmaktadır. Sınırlı imkânlarla yapılacak turizm yatırımları ile turizmden beklendiği kadar fayda elde edilememektedir (Tutar,1999: 50).

1.4.6. İç Fiyatlara Etkisi

Hem ulusal hem de uluslar arası pazarda turizm talep potansiyelini etkileyen en önemli ekonomik unsurlardan birisi hiç şüphesiz fiyatlardır. Fiyat verisi; turistlerin geldiği ülke açısından değerlendirildiği zaman, varılan destinasyon merkezinin cazibesini, ulaşım koşullarını, seyahat hakkında öncelikli olarak öğrenilmesi gereken bilgi ve beraberinde turizm hizmetleri gibi faktörlerle turistin geldiği ülkeye yönelik talebi belirleyen unsurdur (Olalı ve Timur, 1988:138).

1.4.7. Turizmin Uluslararası Ticareti Dengeleme Etkisi

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)' ne göre; 2017 yılı Uluslararası Kalkınma İçin Sürdürülebilir Turizm Yılı'dır. Turizm birçok ülkenin ekonomisinde en önemli sektörler arasında yer almaktadır. Son 60 yıl içinde turizm sektörü artarak büyümüş ve dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden biri haline gelmiştir. Uluslararası turizm, dünyanın ihracat ürünleri içerisinde 2015'deki %6'lık payını, 2016'da %7'ye yükselterek, son beş yılda dünyadaki toplam ticaret hacminden daha hızlı büyüyen bir sektör olmuştur. Uluslararası turist sayısı 1950'de 25 milyon iken, 2000 yılında 674 milyona, 2016 yılında ise 1.2 milyara çıkmıştır. Bunun yanında, destinasyonlar tarafından kazanılan dünya çapındaki uluslararası turizm gelirleri, 1950 yılında 2 milyar \$'dan, 2000 yılında 495 milyar \$'a ve 2016 yılında 1,220 milyar \$'a yükselmiştir. Sektör, dünya GSYİH'sının %10'una, küresel ticaretin % 7'sine ve her 10 işyerinden 1'ine karşılık gelmektedir(<http://emittistanbul.com/EMITT/media/ITEGroup/Pdf/Turizm-ve-Kentler-Raporu.pdf>).

1.4.8. Yerel Kalkınmaya Etkisi

Turizm sektörünün istihdam arttırıcı özelliği ve kayıtlı istihdam sağlanan ücret; turistlere satılan mallar, sunulan hizmetler veya yapılan günlük işlerden elde

edilen kazançlar, kişilerin yaşamlarını olumlu yönde etkileyecek ve yerel ekonomiye katkı sağlayacaktır. Yerel sermayeli işletmelerden kaynaklanan karlar, bir topluluk tarafından işletilen işletmelerden elde edilen kazançlar toplanıp bunlar hastane, okul yapımında kullanılıp aynı zamanda, yol, su, elektrik gibi alt yapı yatırımlarına sebep olur. Bununla birlikte şehirlerin yeniden yapılandırılmasında da önemli bir kilit rol oynamıştır (Samırkaş ve bahar, 2013:106-107).

1.4.9. İhracata Katkı Etkisi

Uluslar arası turizmin meydana getirmiş olduğu döviz hareketleri, turist gönderen ülke için döviz talebini arttırırken, turist kabul eden ülke içinse döviz arzını arttırmaktadır. Turizm sektörünün yaratmış olduğu döviz getirisi, ülke ekonomisinde olumlu ekonomik etkiler oluşturmaktadır. Turizm sektörü vasıtasıyla döviz kazanımları elde edilmesi de ihracat olarak değerlendirilmektedir. Turistik hareketler neticesinde bir ülkeden bir ülkeye gelen turistlerin gereksinimlerini gidermek, yeme, içme, anı hediyesi ve beraberinde mal alımları da, doğrudan veya dolaylı olarak o ülkenin turizm gelirlerini meydana getirir. Turizmden elde edilen bu gelirler mal ihracatında olduğu gibi döviz arzı yaratmakta ve ülke ekonomisi baz alındığında ihracat olarak vasıflandırılmaktadır. Başka açıdan değerlendirildiğinde ise; pasif turizme iştirak eden ülke vatandaşlarına yapılmakta olan döviz tahsisleri ile ülkede turizm sektörünün varlığı ve sürekliliği için zaruri olan dolaylı ve dolaysız ithalatla, tamamlayıcı turistik mal ve hizmet ithalatına yapılan giderler de döviz talebini de arttırmaktadır. Özellikle yiyecek-içecek sektöründe girdi niteliğindeki ürünlerin ve konaklama sektöründeki yatırımlar içinde önemli bir yer tutan inşaat, teçhizat, mefruşat vb. malzemeler ile yine bu işletmelerdeki yeni makine, know-how, donanım hizmetlerinin önemli bir kısmı ithal edilmektedir. Bunun yanında ülke vatandaşlarının yurt dışına çıkışları ve bu ülkelerdeki turistik harcamaları ülkeden döviz çıkışına yol açacağından ithalat olarak kabul edilmektedir (Egeli,1943:235).

1.5. Turizmin Yoksulluk Üzerine Etkileri

Emek-yoğun bir sektör olan turizm, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirebilmek için gerekli olan döviz girdisini sağlama, yeni gelir oluşturma, özellikle kırsal alanlarda istihdam olanaklarını artırma özelliği ile birçok ülkede öncü sektör olmuştur. Ayrıca, turizm sektöründen elde edilen döviz turizm sektörünün ulusal ekonomiler üzerindeki etkileri ekonomik koşulların giderek

ağırlaştığı ve rekabetin yoğun bir şekilde uygulandığı günümüzün küresel ortamında, turizmin ülke ekonomileri için oynadığı önemli rol tartışılmayacak kadar açıktır. İş maliyeti, üretildiği yerde tüketildiği ve teşvikler yönünden de daha ayrıcalıklı bir sektör olduğu düşünüldüğü zaman, ekonominin diğer sektörlerindeki ihrac ürünlerine oranla turizm ürününün ihracat maliyeti daha düşük olmaktadır. Bundan dolayı uluslararası ticarete petrolden sonra ikinci sırayı turizm almaktadır. Ülkelerin karşılaştıkları ekonomik sorunların çözümünde, dış ticaret açıklarının kapatılmasında ve darboğazların aşılmasında turizmin, önemli bir ekonomi politikası aracı olduğunu söylemek mümkündür. (Bahar ve Kozak, 2013: 173-174).

Turizm sektörünün emek yoğun sektör olması, özellikle kadınlar ve gençler ile beraberinde avantajı olmayan kesime, niteliksiz bireylere istihdam imkanları sağlamasıyla birlikte, küçük yatırımlarla ekonomik gelişmeyi yaratması bakımından yoksullukla mücadelede mühim bir araç olarak ele alınabilir. Fakat; turizm sektörünün, sahiden yoksul yanlısı bir izlem ile faaliyete geçirilmesi için özellikle kamu kurum-kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin; yoksul kesimlerin ekonomik büyümeden marj elde etmeyi sağlayıcı önlemleri alması ve bu gayede lüzumlu organizasyonları yapması, kalkınma planlarını bu doğrultuda hayata geçirmesi ve özel sektörü de bu yönde teşvik ederek bu amaca hizmet edecek yatırımlar yapılmasını sağlaması gerekmektedir. (Özbek, 2012: 88-89) Turizmin gelişmekte olan ülkelerde bariz şekilde etkileri olduğu hiç şüphesiz önem arz etmektedir. Fakat bu noktada önemli olan etkilerin yoksul kesimin olduğu bölgelerde ve ülkelerde önemli olup olmadığıdır. Turizmle ilgili veriler incelendiğinde; yoksulluğun yüksek seviyede olduğu ülkelerin çoğunluğunda, turizm önemlidir ve günden güne gelişme kaydetmektedir. Dolayısıyla turizm dünyada ki yoksulların hemen hemen hepsi için yaşam kaynağına dönüşebilmektedir(Roe,2001:1).

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun turizmin, ülkelerin ekonomik gelişiminde belirli bir payı bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, tasarrufların yetersiz oluşu, yeterli ihracat olanakları ve kaynaklarının olmaması, gerekli döviz gelirin ucuz ve zahmetsiz elde edilmesi yönünde turizme önemli görev yüklenmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tasarrufa ve dövize olan ihtiyacın giderek artması, dış borç miktarının her geçen gün artması, kalkınma için gerekli yatırımın hızlı bir şekilde yapılması, yeni iş sahasının açılması ve istihdam olanaklarının artması, gibi faktörler bu ülkelerdeki turizmin ekonomik önemini vurgulamaktadır. Gelişmiş ya da az gelişmiş olsun bugün tüm dünya genelinde

turizmin gerekli olduğu ve ülke ekonomileri açısından önemi, bilimsel olsun ya da olmasın tüm toplantı, kongre, konferans ve seminerlerde vurgulanmakta ve ekonomik etkileri üzerindeki tartışmalar devam etmektedir (Bahar ve Kozak, 2013: 173)

Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşanan hızlı ekonomik ve teknolojik gelişmenin aksine yoksulluk sorunu önemini hala korumaktadır. Dolayısı ile başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere çeşitli kuruluşlar yoksulluğun azaltılmasına yönelik çeşitli araçlar belirlemeye çalışmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Bin Yıl Hedefleri içinde yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olması konusunda turizm sektörünün önemine dikkat çekilmektedir. Böylece turizm sektörüne doğrudan ve dolaylı yollar ile katılan yoksulların gelir elde etmeleri sayesinde kalkınma sağlanmaktadır. Yoksul yanlısı turizm ise odak noktasına yoksulları aldığı için kalkınma için etkin bir yaklaşım olabilecektir (Kafa, 2014:1).

Yoksul ile turizm endüstrisi arasındaki karşılıklı ilişkinin incelenip değerlendirilmesi yoksulluğu azaltmada veya ortadan kaldırmada aynı zamanda da turizmin yoksul kesime olan avantajları veya dezavantajlarının belirlenmesi açısından da önem arz etmektedir. Bu duruma ek olarak ise, turizm sektörünün yoksula sağlamış olduğu olumlu etkinin yine yoksul tarafından değerlendirilmesinin önündeki engellerin ortaya çıkarılması ve bahsi geçen engeller doğrultusunda çözüm önerilerinin sunulması gerekmektedir (Çetin Önez, 2012:100).

Turizmin Yoksula Yönelik Ekonomik Etkileri, yoksul yerel halk için kısaca dört farklı yerel gelir oluşumu ve artırımı sağlamaktadır; Bunlar(Çetin ,Önez, 2012:100).

- Ü Formal istihdam odaklı edinilen ücretler ve kazanımlar,
- Ü Mal ve hizmet satışları ya da geçici istihdamla kazanılan kazanımlar,
- Ü Yerel-sahipli teşebbüslerden oluşan karlar ve temettü gelirleri,
- Ü Kollektif kazanım; bir halk teşebbüsünden ortaya çıkan karlar, özel kesim iştirakinden kaynaklı kazançlar,

Turizmi; ekonomik nitelikleri açısından ele aldığımızda; sektör yerel ekonomilerde farklılık yaratmada önemli bir işleve sahiptir. Yoksul ve marjinal alanlar sahip oldukları orijin, kültür, doğal hayatları ve değerleriyle turizm cazibe merkezi haline gelirler, böylece yoksulluk turizmin yarattığı yeni istihdam olanakları ve gelir yaratıcı aktivitelerle azaltılma şansını kazanır. Turist (tüketici) turizm

merkezine gelir, yoksulun da içinde yer aldığı yerel halkın ürettiği mal ve servislerden satın alır (tarımsal ürünler, el ürünleri gibi). Turizm aracılığıyla dolaylı ve dolaysız yoldan istihdamın artması neticesinde elde edilen kazanç, gelir yerel halkın gelir yönünden yoksulluğunu azaltmada pozitif etki meydana getirmektedir. Ayrıca, turizm sektörünün oluşturduğu istihdam alanları, minimal ölçekli iş avantajları da kadınlar için istihdam fırsatı oluşturmaktadır. İstihdam imkanlarından mahrum kalan kesimin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde; turizmin gelir sağlama ve iş kolu yaratma işlevi de önem kazanmaktadır(Çetin ,Önez , 2012: 100).

Dolayısıyla turizm sektörünün yoksullukla mücadele aracı olabilmesi için (Ashley, Roe and Goodwin, 2001; UNDP, 2011) :

- Ü Sektördeki global eğilimlerin ve trendlerin izlenmesi; küresel talepler baz alınarak yerel seviyede planlama ve düzenlemelerin yapılması, uygun tasarımların hazırlanması, projelerin geliştirilmesi, altyapı ve yatırım çalışmalarının tamamlanması,
- Ü Turizm sektörünü baz alan kalkınma anlayışının, yoksullukla mücadele odağında nasıl oluşturulacağına çözümlemesinin yapılması ve buna yönelik yol haritasının oluşturulması,
- Ü Kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizm yaklaşımının içselleştirilerek plan ve programlara yansıtılması,
- Ü Ekonomide kadınları önemli bir aktör olarak değerlendiren ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı normların önüne geçmeyi hedefleyen çalışmaların planlanması ve yapılması,
- Ü Yoksul kesimlere kişisel ve mesleki gelişim alanlarında eğitimler verilerek, turizm sektöründe istihdam eden yoksul sayısını arttırmak,
- Ü Yoksul kesimlerin müteşebbis ya da küçük işletmeci olması çerçevesinde gerekli desteklerin sağlanması,
- Ü Yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının planlama boyutundan başlanarak proje uygulama süreçleri boyunca devam ettirilmesi ve yerel halkta farkındalık oluşturulması,
- Ü Turizm yatırımları vasıtasıyla oluşan kültürel, sosyal, toplumsal varyasyonlardan yoksul kesimin nasıl etkileneceğinin belirlenmesi ve olumsuz yöndeki etkiler için önlemler alınması,

- Ü Özel kesim ve yoksullar arasında koordinasyon, iletişim ve işbirliğini kuvvetlendirecek işleyişin sağlanması,
- Ü Turizm altyapısını iyileştirme amacıyla projelerden-planlardan mahrum kesimlerin faydalanmasının sağlanması,
- Ü Tarihi ve kültürel dokuyla beraberinde doğal güzelliklerinde önemini dikkate alıp, hem koruyucu hem de kollayıcı tedbirlerin yerel halkla birlikte alınması gerekmektedir.

Turizm aktivitelerinin yoksulluk üzerine etkilerini doğrudan, dolaylı (ikincil) ve dinamik olmak üzere üç yolla açıklamak mümkündür. Turizmin yoksulluk üzerinde doğrudan etkileri; işçi gelirleri ve turizm sektöründen sağlanan diğer kazançlardır. Ayrıca turizm sektörünün yoksulluk üzerine doğrudan etkileri, finansal olmayan geçim kaynaklarını da içerir, örneğin, yoksul halkın yaşadığı yerlerde turizm sayesinde alt yapı gelişir. Turizmin yoksulluk üzerine ikincil etkileri, turistik faaliyetlerin artmasıyla turizm dışı sektörlerden sağlanan dolaylı kazançları içerir. Turizmin yoksulluk üzerine dinamik etkileri ise, ekonomide uzun dönemli değişiklikleri kapsar. Turizmin gelişimi ile doğal varlıkların erozyonu gibi bazı çevresel etkiler de dinamik etkiler olarak kabul edilebilmektedir(Samırkaş; Bahar ,2013;39).

1.5.1. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Doğrudan Etkileri

Turizm sektörünün yerel ekonomideki düşük gelirli gruplara sağladığı doğrudan gelir akışını içeren etkidir. Yoksullar için doğrudan kazanımlar, yoksul insanlar turizm sektörüne dahil olup bir takım maddi faydalar elde ettikleri zaman ortaya çıkar. Turizmin yoksullar açısından sağladığı doğrudan etkilere hem iş gücü (emek) gelirleri hem de iş gücü harcanmadan sektörün sağladığı diğer kazanç birimleri dâhildir. İş gücü gelirleri, bireylerin resmi ya da özel turizm işletmelerinde (otellerde ve restoranlarda çalışma gibi) çalışarak elde ettikleri kazanımları kapsar. Sektörün sağladığı ve iş gücü harcanmadan elde edilen diğer doğrudan kazanç birimleri ise; kiralama, öz kaynaklar ya da telif hakları gibi varlıklardan sağlanan kazanımları kapsar(Karacaer, Sert ve Öztürk,2017;37).

Yoksul insanlar turist ile bire bir ilişki için de olsun veya olmasın turizm sektörüne katılıyor ve bundan kazanç sağlıyorsa, bunu turizmin yoksullar üzerine direkt etkisi olarak nitelendirebiliriz. Örneğin oteller ve restoranlarda çalışanlar, taksi

şoförleri, kahvaltı salonları, yerel rehberler, hediyelik eşya dükkânları vb. faaliyetlerin hepsini turizm sektörünü yerel ekonomiye katkısını ve yoksulluğu azaltıcı etkisini göstermektedir(Samırkaş, Bahar, 2013;39).

1.5.2. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki İkincil Etkileri

Turizm sektörünün yoksullar üzerindeki ikincil etkileri, dolaylı ve uyarılmış etkiler olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Dolaylı etkiler; turizm harcamalarındaki bir değişikliğin, turizm dışı ekonomi üzerinde etkili olduğu durumlarda ortaya çıkan etkilerdir. Dolaylı etkiler, örneğin restoranlara ya da otel mutfaklarına gıda satışında olduğu gibi genellikle tedarik zincirlerinin bağlantılarında meydana gelir. Başka bir ifadeyle; doğrudan turizm ile bağlantılı olmayan, ancak turizm faaliyetlerinin artması ile kazanç sağlayan kesimlerin (çiftçiler, zanaatkârlar, inşaat sektörü gibi) gelirlerindeki artışlar ile meydana gelen etkilerdir. Turizmin yoksullara ikincil etkilerinin bir diğeri ise uyarılmış etkilerdir. Uyarılmış etkiler, turizm çalışanlarının elde ettikleri gelirleri söz konusu turistik bölgede harcamaları ile yerel ekonomiye katkı sağlamaları ile oluşan etkilerdir (Karacaer, Sert ve Öztürk,2017;38).

Turizm sektöründe çalışanlar elde ettikleri kazançları tekrar harcayarak yerel ekonomiye katkı sağlayacaklardır ve buda yoksul haneler için daha fazla gelir getirici etki yaratacaktır(Samırkaş, Bahar,2013;40).

Dolaylı geçim etkilerine sebep olan turizm faaliyetleri bazen turizm dışı alanları olumsuz olarak da etkileyebilmektedir. Örneğin Filipinler'in kıyı toplulukları yetersiz beslenme nedeniyle büyük ölçüde balık tüketimine gitmiş ve sonunda balık stoklarının tükenmesine neden olmuştur. Benzer şekilde, belirli durumlarda turistik talepte ki artış ve aşırı tüketim balık stokları gibi doğal varlıkların yok olmasına sebep olabilir(Samırkaş, Bahar ,2013; 40).

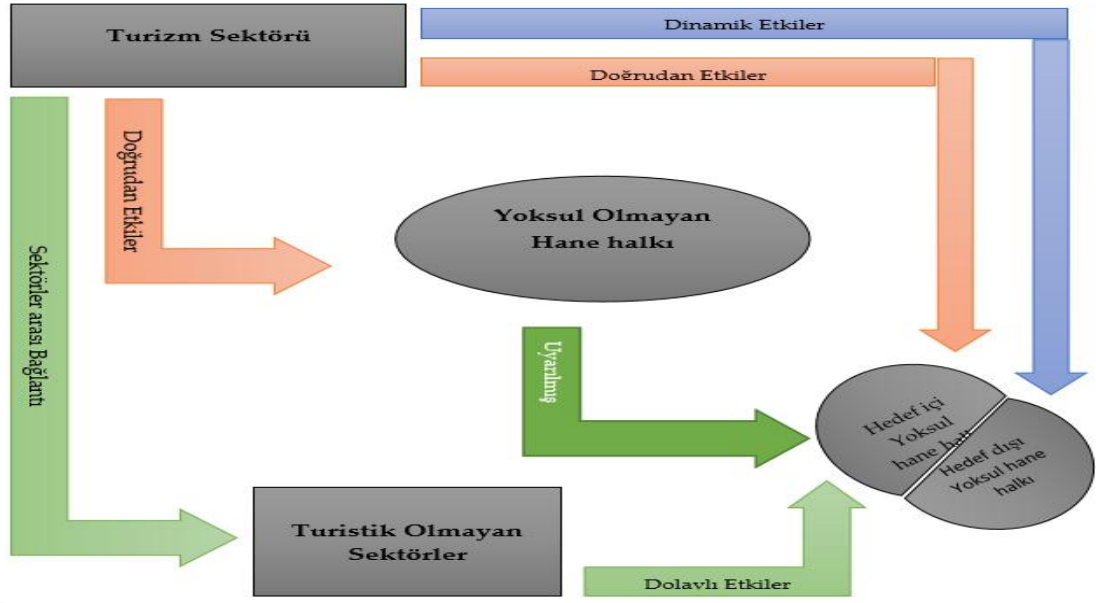
1.5.3. Turizmin Yoksulluk Üzerindeki Dinamik Etkileri

Turizmi geliştirme kararları; piyasalar ve kamu kaynaklarının kullanımı açısından önemli olabilmektedir. Bununla birlikte gelişmiş turizm sektörünün yoksullara geniş fırsatlar sunma imkânı ortaya çıkmaktadır (Samırkaş, Bahar,2013;40). Turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasına yönelik etkilerden üçüncüsü, turistik faaliyetlerin yerel ekonomi üzerindeki dinamik etkileridir. Destinasyonda bir otelin açılması, istihdam sağlanması, gıda satın alınması ve sektörden kazanılan gelirin harcanması şeklinde bir döngü ile özetlenebilecek

doğrudan ve ikincil etkiler, kısa vadeli etkilerdir. Dinamik etkiler ise, doğrudan ve ikincil etkilere göre daha soyuttur ve kazanımları uzun vadede kendini gösteren ve ayrıca kamu kaynaklarının kullanımı açısından önem arz eden etkilerdir. Dinamik etkiler; doğrudan ve ikincil etkilerden daha az elle tutulur olmasına rağmen, yoksul insanlar üzerindeki olumlu etkilerini destinasyon sınırlarının çok ötesinde güçlendirebilme ya da zayıflatabilme özellikleriyle büyük önem taşırlar (Karacaer, Sert ve Öztürk,2017;38).

Turizm kadınların ekonomik faaliyetlere entegrasyonu, teknolojik değişim, ekonomik yapıda çeşitlilik ve alt yapı yatırımları gibi yoksullar için pozitif etkiler sağlayarak insan kaynaklarının geliştirilmesinde katalizör görevi görmektedir. Ayrıca hükümetler turizmden vergi gelirleri sağladığı için bu gelirler yoksulla aktarıldığında, yoksulluğun azaltılmasında turizm önemli bir katkı sağlamış olacaktır(Samırkaş ,Bahar ;2013;40).

Turizmin gelişimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar göstermektedir ki eğer turizm faaliyetleri genişler ve ekonomiyi harekete geçirirse bu turizm sektörünün ötesinde yoksullar için, yoksulluğun azaltılmasında önemli etkiler yaratabilir. Kurlarda ki değişmeler bu dinamik etkilere örnek olarak verilebilmektedir. Kurlarda ki değişiklikler tüm ekonomiyi etkileyerek, yoksul haneler için önemli etkiler yaratabilmektedir. Özellikle turizm bölgelerinde bu etki daha fazla hissedilecektir. Burada turizm gelişimiyle ilgili olarak vurgulanan dinamik etkilerin çoğu, diğer sektörlerde ekonomiye canlılık kazandırması ve büyümeye neden olabilmesidir. Örneğin tekstil sektörü, reel döviz kuru ve fiyatlar üzerinde yukarı yönlü baskı yaparak dolayısıyla ihracat gelirleri üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Aynı şekilde turizm gelirleri de döviz kazandırıcı etkisiyle ödemeler bilançosuna önemli katkılar sağlamaktadır. (Samırkaş, Bahar; 2013;41)

Şekil 1. Turizm Sektörünün Yoksulluk Üzerindeki Etkileri

Kaynak: (Mitchell ve Ashley, 2010: 25)

Şekilde görüldüğü gibi, turizmin yoksulluk üzerine doğrudan etkileri turizm bölgesindeki yoksul hane halkını ve yoksul olmayan hane halkını da etkilemektedir. Turizmin yoksulluk üzerine ikincil etkileri ise turizm dışı sektörden sağlanan dolaylı kazançlar ile turizm çalışanları tarafından kaynaklanan uyarılmış etkileri de içermektedir. Son olarak, turizmin yoksulluk üzerine dinamik etkileri, turizm gelişimi ile ilgili olarak diğer sektörleri harekete geçirmesi ve ekonomiye canlılık kazandırarak büyümeye neden olmasıdır (Samırkaş, Bahar, 2013; 42).

1.6. Yoksul Yanlı Turizm

Ülkeler ve bölgeler arasında ya da tek tek ülkeler içinde farklı ortamlardaki eşitsizliklerin tespiti ve azaltılması aynı zamanda yoksulluğun ortadan kaldırılması gelişme gündemlerinin başında yer almıştır. Bu doğrultuda gelişme hedefleri çerçevesinde farklı toplum tabakalarının seferber edilebilmesinin ve aynı zamanda da siyasi ve iktisadi istikrarın sağlanabilmesinin asıl şartı bahsi geçen tabakalar arasındaki farkın azaltılmasıdır (Şenses, 1996: 123).

Turizm sektörü; yoksul kesimin gereksinimlerini karşılama ile birlikte bu bireylerin ekonomik döngünün bir unsuru haline gelmelerini sağlama konusunda birçok imkan yaratmaktadır. Emek yoğun sektör olarak değerlendirildiğinde ise; niteliksiz işkoluna istihdam fırsatları sunmaktadır. Yine turizm sektörü; kadın ve genç istihdamının sıkı bir şekilde var olduğu, bu nedenle dezavantajlı olarak tanımlanan

bahsi geçen grupların ekonomik hayata katılmalarını ve topluluğun önemli bir unsuru haline gelmelerini de sağlamaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan, nitelikli işçi sayısının az olduğu gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ve bölgeler için önemli bir istihdam sahası meydana getirmektedir. Turizm endüstrisi sanayi endüstrisinden farklı olarak; hem küçük müteşebbisler hem de bazen yoksulların dahi yatırım avantajı elde edebileceği imkânlar sunmaktadır(UNDP, 2011) İktisadi kıymet unsuru olan parasal değerlerle, doğal ve tarihsel değerler arasında varyasyonu turizm etkinliği sağlamaktadır. Böylelikle, iktisadi açıdan istenilen seviyede gelişmemiş ülkeler ya da bölgeler doğal ve tarihsel değerleri sunarak gelir elde ederler (Avcıkurt, 2003: 31)

Turizm sektörünün sadece kar amacı ile sürdürüldüğünde özellikle de yoksul insanlar üzerinde çok etkili olamayacağı bir gerçektir. Bu doğrultuda gerek yoksulluğun azaltılması gerekse yoksul halkın turizm faaliyetlerinde etkin bir şekilde katılımlarının sağlanmasında en etkili turizm yaklaşımı yoksul yanlı turizmdir (Kafa,2004;3). Yoksul yanlı turizmin amacı ise, yoksul gelirin artması, yoksulların kaynaklara erişiminin sağlanması ve yoksulların turizme katılımının artırılması gibi yoksullar için fırsatların yaratılmasıdır. Yoksul yanlı turizm bir takım özelliklere sahiptir. Yoksul yanlı turizmin özellikleri şu şekildedir (Ashley vd, 2001: 2):

- Ü Yoksul yanlı turizmde, ürün geliştirme, pazarlama, planlama, politika ve yatırım da dahil olmak üzere turizm faaliyetlerinde çeşitlendirme söz konusudur.
- Ü Yoksul yanlı turizm, özellikle yerel kültüre dayalı yeni ürünlerin geliştirilmesini içerir. Ancak bu ürünler için pazarın bulunması ve pazarın mevcut ürünlere entegre edilmesi gerekmektedir.
- Ü Yoksul yanlı turizmde paydaşların önemi oldukça büyüktür. Bu nedenle her paydaşa farklı sorumluluklar düşmektedir.
- Ü Yoksul yanlı turizm, ulusal turizm stratejilerine dahil edilebilir.
- Ü Yoksul yanlı turizm, gelişmekte olan destinasyonlarda yoksulluğun daha fazla hissedilmesinden dolayı daha iyi uygulanabilmekte ve yoksullar için daha etkili olabilmektedir.
- Ü Ekonomik önlemlerin genişletilmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle hem talep hem de tedarik (örneğin yoksulların ürünleri) ile mücadele ederken düzenli iş ve rahat kazanç olanakları genişletilmelidir.

- Ü Yoksul yanlı turizm, uzun vadeli bir yatırımdır ve beklentiler yönetilmelidir. Ortaklıkların kurulması, becerilerin geliştirilmesi ve politikaların revize edilmesi için de finansal kaynak ayrılması gerekmektedir.
- Ü Ekonomik büyümede asıl ihtiyaç duyulan konu büyümenin yoksullar için yararlarının artmasına yöneliktir ve gelir artışının yoksullara doğru artması durumunda yoksul yanlı büyüme sağlanmış olmaktadır.

Yoksul yanlı turizm; turizm sektörü odaklı olup, yoksul kesim için safi yararlar sağlayan “turizm” olarak tanımlanmaktadır. Pek çok yoksul ülkede böyle bir turizm yaklaşımının önemi henüz anlaşılmaya başlamaktadır (Odi, 2001: 2) Yoksul odaklı turizmde, devletin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve yoksul yerel halkın oldukça önemli rolleri bulunmaktadır. Özel sektör, doğrudan yoksul odaklı işbirliğine katılabilir. Ancak bu turizm yaklaşımında, yoksulluğu azaltmaya yönelik politikaların belirlenmesinde devletin lider bir role sahip olması büyük bir avantaj olacaktır(Özkök,2006;92).

1.6.1. Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımının Gelişimi

İkinci Dünya Savaşından sonra ekonomik büyüme ve kalkınma konularının öneminin kabul edilmesi ile birlikte ekonomik büyümedeki yoksulluk sorununu çözmeye yönelik çareler aranmaya başlanmıştır. "Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Bankası" gibi uluslararası kuruluşlar tarafından da yoksulluk sorunun önemi kavranmaya başlanmış ve turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynayabileceği kabul edilmiştir (Harrison, 2008: 851,852). 1980'lerden itibaren küreselleşen dünya düzeni için yeni liberal politikalar, 1990'larda ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda değişim yaratmıştır. Bu değişim sürecinde, insanlık için var olan problemlere yenisi eklenmiştir. Yeni problemler beraberinde yeni tehdit unsurları da getirmiştir. Bahsi geçen problemler ve tehdit unsurları arasında yoksulluk olgusu önemi gittikçe artan küresel çapta bir sorun olarak gündemin ilk sıralarını almıştır(Birleşmiş Milletler, 2004: 2). Turizm temelli yoksulluğu azaltma söyleyişi, yani “yoksul-yanlı” büyüme izlemleri uluslar arası ajanslarca 1990'ların sonlarına doğru benimsenmiştir. Uluslar arası devletler ve ulus-ötesi kuruluşlar, örgütler turizm endüstrisini genel anlamda makro-iktisadi büyümeyle fayda sağlama yönüyle ele almışlardır. Yoksul kesimin turizme katılmasının önündeki engeller ve bununla ilgili alınması gereken önlemler turizm odaklı kalkınma çerçevesinde görmezden

gelmıştır. Dinamik sektör olan turizmi bu doğrultuda; genel anlamda globalleşmeye hız katan ve kalkınmada lokomotif bir sektör olarak değerlendirilmektedir(Plüss and Backes, 2002:9).

Bu dönemde yoksul yanlı turizm kavramı 1999 yılında Uluslararası Kalkınma Örgütü (ODI)'nün girişimi ile İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Yoksul yanlısı turizm kavramında yoksulluğun ortadan kaldırılmasında turizmin önemli bir rol oynayabileceği düşünülmüştür (Beeton, 2006: 200-202).

Temel hedefi; yoksulluğu ortadan kaldırmak, açlık sorununa çözüm sağlamak, ekosistemi korumak, tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ilk defa 2000 yılında Milenyum Zirvesi' nde yoksulluğu azaltmayı dile getirmiştir. İlk hedefi yoksulluğu 2015 yılına kadar yarı yarıya azaltmak olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri; bu hedefi gerçekleştirmiş olsa da halen günümüzde 800.000 den fazla insan günde 1,25 ABD dolarının altında daha az gelirle geçinmeye çalışmaktadır

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

1.6.2. Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı ve İlkeleri

Turizm; uzun yıllar süresince, makro ölçekteki işletmeler ve firmalar tarafından gelir seviyesi yüksek olan bireylere arz edilen lüks bir tüketim hizmeti olarak adlandırılmıştır. Bu nedenden dolayı turizm; bilhassa yoksul ülkeler için gelir eşitsizliklerini arttıran ve yoksulluk sorununa zemin hazırlayan sektör olarak ele alınmıştır. Ancak günümüz şartlarında turizmle ilgili bahsi geçen düşünceler yerini; her kesime hitap eden, çeşitli sosyo- ekonomik kümelerin farklı turizm yaklaşımlarına göre değişebilen ve olanaklarla dolu bir sektör olduğu düşüncesine bırakmıştır. Bu düşüncenin sonucunda turizm sektörü; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için kalkınmada öncelikli sektörlerden biri haline gelmesiyle birlikte; yoksulluk sorunuyla mücadelede de etkin bir araç olmaya başlamıştır. Ve bunun sonucunda “Yoksul Yanlı Turizm (Pro-Poor Tourism)” kavramı ortaya çıkmıştır. Yoksul Yanlı Turizm ile turizme dayalı kalkınma çalışmalarının yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik planlanması kastedilmektedir (Scheyvens, 2001). Yoksul Yanlı Turizm bir yaklaşımdır, amacı yoksulları da karar alma süreçlerine dâhil etmek, ekonomik gelişimden pay almalarını sağlamak, bu vesileyle yaşam koşullarını iyileştirmek; öte yandan yaşanacak ekonomik gelişmeden yoksul

kesimlerin olumsuz etkilenmesini önlemeye yönelik tedbirler almaktır (Ashley, Roe and Goodwin, 2001). Yoksul yanlı turizm anlayışı, ekonomik büyümeden tüm kesimlerin faydalanacağı argümanına alternatif olarak bu büyümeden yoksulların da pay alabilmesi için bazı tedbirlerin alınması gerektiği yaklaşımını savunmaktadır (Jamieson, Goodwin and Edmunds, 2004).

YYT (yoksul yanlı turizm) yaklaşımına ilişkin literatürde yapılan birtakım çalışmalar ve tanımlamalar ile bazı uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan araştırma çalışmalarının sonuçları dikkate alındığında yoksul yanlı turizmin özellikleri şu şekilde sırlanabilir (Harrison, 2008: 855);

- Ü YYT, antikapitalist değildir. YYT; istihdam ve girişimcilik fırsatlarını arttırarak yoksulları kapitalist piyasalara dâhil etmeye çalışır. Bu aynı zamanda özel sektör temelli ekonomik bir müdahaledir.
- Ü YYT, yaygın turizm sistemlerinden ayrı düşünülemez. YYT; mevcut turizm yapılarına ve pazarlarına entegredir.
- Ü YYT, bir teori ya da model değildir. YYT; destinasyonlardaki yoksul insanlara tahsis edilebilecek net kazanımlara odaklanan bir yaklaşım ya da başka bir ifade ile bir oryantasyon biçimidir.
- Ü YYT, niş bir turizm çeşidi değildir. YYT; büyük ve küçük ölçekli turizm çeşitlerini de içeren ve sadece yoksulların değil bölgesel ya da ulusal düzeyde politikaları ve özel sektör katılımını öngören bir yaklaşımdır.
- Ü YYT, spesifik bir yöntem değildir. Yoksulluğun ölçülmesine ilişkin pek çok veri toplama ve analiz yöntemi (turist gelirleri ve harcama istatistikleri, turizm uydu hesapları, hane halkı geliri hesaplamaları gibi) bulunmasına rağmen, bunların hiçbirisi YYT yaklaşımına özgü değildir. Söz konusu yöntemler, turizmin diğer işletmeler ile ilişkilerini karşılaştırmaktan ya da destinasyon bölgelerindeki sızıntıları incelemekten daha fazlası değildir. YYT'nin araştırma yöntemlerinden beklentisi ise; turizmin meydana getirdiği yeni istihdam olanakları, kapasite geliştirme, refah düzeyinin iyileştirilmesi gibi ekonomik ve sosyal değişikliklerin ana hatlarına odaklanmasıdır. Bu bağlamda; ürün ya da hizmetlerin üretiminden sunumuna kadar gerçekleşen faaliyetlere dâhil olan tüm katılımcıların ve paydaşların sürece dahil edilmesi ve etkinliklerinin analiz edilmesi esasına dayanan “değer zinciri analizi” YYT yaklaşımına ilişkin çalışmalarda kullanılabilir bir yöntemdir.

- Ü YYT, sadece yoksullara yönelik bir yaklaşım değildir. YYT, yoksul olmayanların da turizmden faydalanabileceğini kabul etmekle birlikte, bunun orantısız ölçüde olmaması gerektiğini benimseyen bir yaklaşımdır.
- Ü YYT, sadece açlıkla mücadele ve yetersiz gelire odaklanan bir yaklaşım değildir. YYT; özgürlük, fırsat, güç, beceri, eğitim eksikliği gibi konuların da dahil edildiği bir “yoksulluk” tanımı benimser.
- Ü YYT, sadece bireysel kazanımlara odaklanan bir yaklaşım değildir. YYT; su, temizlik, sağlık, eğitim, altyapı gibi destinasyondaki toplumun tamamını ilgilendiren tüm konulara odaklanmaktadır.

Bütün bu özellikler incelendiğinde; YYT yaklaşımının ana hedefinin turizm sektörünün toplam boyutunu genişletmek üzerine değil, sektör içerisindeki yoksullara yönelik nasıl ve ne çeşit fırsatlar geliştirilebileceği üzerine odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla; yoksul yanlı turizm faaliyetleri gerçekleştirebilmek adına oluşturulacak stratejilerde dikkate alınması gereken üç temel nokta söz konusudur. Bunlar (Roe ve Urquhart, 2001);

- Ü Yoksullara iş ve istihdam olanağının tanınması ve gelirin daha geniş bir kitleye yayılması yoluyla yoksulların ekonomik faydalardan yararlanmalarının arttırılması,
- Ü Turizmle ilişkili negatif sosyal ve çevresel etkilerin dikkate alınması (bölgeler, kıyı bölgeleri ve diğer doğal kaynaklarda tahribat, sosyal bozulma ya da patlama gibi),
- Ü Politika-süreç reformu dikkate alınarak, yoksulların önündeki engellerden bazılarını ortadan kaldıracak politika ve planlama çerçevesi oluşturarak, turizmle ilgili karar verme süreçlerinin planlamasına yoksulların da katılımının teşvik edilmesi ve yeni turizm ürünleri geliştirme sürecinde özel sektör ve yoksul kesim arasında iş birliği sağlanması ve güçlendirilmesi.

Yoksul yanlı turizm yaklaşımı, turizm faaliyetlerinin yoksullara ne çeşit fırsatlar sunacağını ve hayatlarında nasıl farklılıklar meydana getirebileceğini açıklamaya çalışır. Bu farklılıklar temelde ekonomik boyutlu olmakla birlikte, yoksulların yeni beceriler kazanabilmeleri, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetlerine

erişebilmeleri, gelişmiş altyapı olanaklarından yararlanabilmeleri gibi sosyal boyutlu farklılıklar olarak da kendini göstermektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 53).

1.6.3. Yoksul Yanlı Turizmin Yoksullar İçin Sağladığı Avantajlar

Yoksulların turizmden daha çok yarar elde edebilmeleri için önlerindeki çeşitli engellerin ortadan kaldırılması ve yoksulların planlama sürecinden başlayarak turizm faaliyetlerinin tüm süreçlerine katılmalarının sağlanması gerekmektedir. Yoksulların önlerindeki engeller; insan sermayesi eksikliği, kredi yetersizliği, organizasyon eksikliği, turizm alanlarına olan uzaklıkta yaşamaları, pazar gücü eksikliği, yönetmelik ve bürokrasi engelleri, turizm pazarına erişimlerine yönelik engeller, devlet desteğinin yetersizliği ve geçim kaynakları ile turizm faaliyetleri arasındaki çatışmalar şeklindedir(Kafa,2004;45).

Tablo 3.

Yoksulların Turizme Katılmalarına Yönelik Engelleri Azaltmanın Yolları

Engeller	Engelleri Azaltmanın Yolları	Yoksul Yanlısı Turizm Uygulamaları
İnsan sermayesi Eksikliği	İstihdamın artırılması için eğitim programlarının sağlanması	Turizmde daha çok yoksullar istihdam edilmekte ve turizm eğitimi sağlanmaktadır
Finans, kredi eksikliği	Finansman kaynaklarının genişletilmesi	Yoksulların kuracağı küçük işletmelere yönelik krediler sağlanmaktadır
Organizasyon Eksikliği	Yoksul girişimcilerin diğer turizm işletmeleri tarafından tanınması, desteklenmesi ve seslerinin duyurulması	Turizm malzemeleri daha çok yoksullardan satın alınır ve kamu kurumları yoksulların girişimlerine destek sağlar.
Turizm alanlarına Uzaklık	Altyapının geliştirilmesi	Yoksulların yararlanacağı altyapı çalışmaları geliştirilmektedir.
Pazar gücü eksikliği	Arazi, yaban hayatı, kültürel miras vb. turizm varlıklarındaki haklarının güçlendirilmesi.	Yoksulların turizm varlıkları üzerindeki hakları arazi, kiralama vb. gibi güvence altına alınmaktadır.
Yönetmelik ve Bürokrasi	Bürokrasinin en aza indirilmesi, yoksulların dahil olduğu turizm düzenlemeleri ve faaliyetlerin desteklenmesi	Turizmin kültürel ve çevresel etkilerinin belirlenmesinde yoksulların fikirleri alınır.
Turizm pazarına Erişimin yetersizliği	Yoksul girişimcilerin turistlere erişiminin sağlanması (milli parklar, tatil köylerindeki küçük ölçekli satıcıların desteklenmesi)	Turizm sektörü ve yoksullar arasında iş ortaklıkları sağlanması için yoksullarla bağlantılar geliştirilmektedir.
Pazar ihtiyaçlarının karşılanamaması	Ulaşım bağlantılarının sağlanması için yoksul girişimcilere teknik desteğin sağlanması	Turizmde rolü yoksul girişimler desteklenmektedir.
Yerel/bölgesel/bağımsız turizmin talep yetersizliği	Planlama stratejileri içinde yerel, bölgesel ve bağımsız turizm faaliyetlerinin desteklenmesi	Planlama süreçlerinde yoksul katılımı sağlanarak yoksulların fikirlerinden yararlanılmaktadır.
Devlet desteğinin Yetersizliği	Özel sektörün öneminin kabul edilmesi ve planlama süreçlerinde sektörün desteklenmesi	Kamu kurumları tarafından özel sektöre destek sağlanmaktadır.
Geçim stratejileri ile turizm arasındaki çatışma	Sadece tam zamanlı olan istihdam teşviklerinden kaçınılması, yarı zamanlı ve esnek çalışma gibi iş yelpazesinin genişletilmesi	Turizm sektöründe yoksullar geçici işçi olarak istihdam edilmektedir.

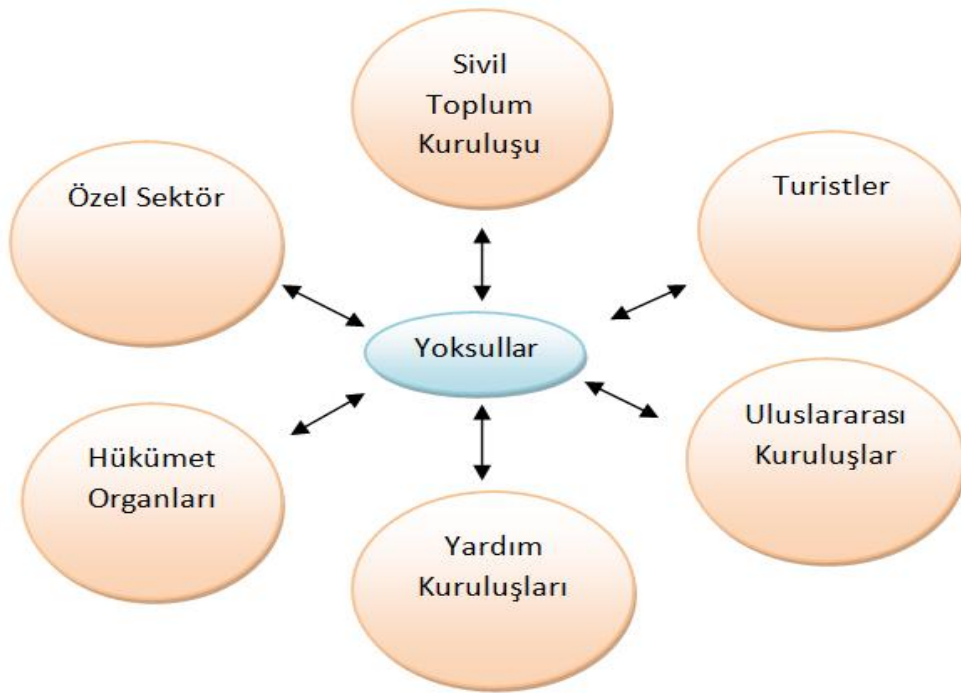
Kaynak: Ashley, Caroline; Boyd, Charlotte ve Goodwin, Harold (2000). Pro-Poor Tourism: Putting Poverty At The Heart Of The Tourism Agenda, Overseas Development Administration- ODI, Department for International Development, Natural Resource Perspectives, Number 51, March, p:5.

Yoksulların turizm sektörüne katılmaları konusundaki engellerin ortadan kaldırılması için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin alınmasında ise tablo 3' de görüldüğü üzere yoksul yanlısı turizm uygulamaları etkili olacaktır. Bu sayede yoksul kesimin turizme iştirakiyle engeller ortadan kalkacak ve yoksullar turizmden daha fazla avantaj elde edecektir. Bahsi geçen yoksul yanlısı

turizm uygulamaları ise; yoksullar için, ekonomik getiri, alternatif geçim kaynağı, karar alma süreçlerine katılım ve turizm sektörü ile bağlantı kurma gibi pek çok fayda sağlayacaktır (Ashley vd, 2001: 13).

1.6.4. Yoksul Yanlı Turizmde Yer Alan Paydaşlar

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'ne göre yoksulluğun azaltılması, toplumun tüm unsurlarının birlikte çalışmasını gerektirmektedir ve tüm paydaşlar kritik bir role sahiptir (<http://www.ilo.org>). Şekil 4'e göre paydaşlar arasında hükümet, özel sektör, uluslararası yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yoksullar yer almaktadır.

Şekil 2. Yoksul Yanlı Turizmde Etki Eden Faaliyetler

Kaynak: Jamieson, W. Goodwin, H. ve Edmunds, C. (2004). Contribution of Tourism to Poverty Alleviation Pro Poor Tourism ve the Challenge of Measuring Impacts Transport Policy ve Tourism Section, Transport Division UN ESCAP, p:7.

1.6.4.1. Yoksul Yanlı Turizmde Yoksulların Roller

Yoksullar çoğunlukla kendilerini ilgilendiren turizm plan ve politikalarında sürecin dışında yer almaktadır. Yoksulların öncelikle anahtar paydaş olarak görülüp politika planlamasının her aşamasına ve aynı zamanda uygulama sürecine de dahil edilmeleri gerekmektedir (Jamieson vd, 2004: 7-9). Ayrıca yoksulların yoksul yanlı turizm uygulamalarında etkin bir şekilde yer alabilmeleri için toplumsal düzeyde organize olmaya ihtiyaçları bulunmaktadır (Roe ve Khanya, 2001: 2). Yoksul yanlı turizmin uygulama sürecine yoksulların dâhil edilmesiyle birlikte; işçi, girişimci veya

toplumun bir üyesi olarak yoksulların da pek çok rolleri bulunmaktadır. Bahsi geçen roller ise; yoksul yanlısı işletmeleri işletmek, yerel ürün geliştirmek ve turizm ile ilgili planlama süreçlerine katılımdır (Ashley vd, 2001: 29). Yoksul yanlısı turizm de yoksulların oynadığı en büyük rol ise, turizm endüstrisinin gerekliliğine uygun ön eğitimi almaktır. Ön eğitimini alan yoksul ise; sektörler içerisinde kendine yer bulacaktır.

1.6.4.2. Yoksul Yanlı Turizmde Özel Sektörler

Turizm ürünlerinin geliştirilmesi, tanıtılması ve pazarlanmasının sağlanması için özel sektörün yoksul yanlısı turizm faaliyetlerinin tüm aşamalarında katılımının daha da artması gerekmektedir (Hausler, 2011: 21). Yoksul yanlısı girişimler için özel sektörün de katılımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu girişimler ile özel sektör çalışma ortamında güvenliğin sağlanmasının yanında ürün geliştirmeye ve turist deneyimini geliştirmeye de yardımcı olmaktadır (Lewis ve Brown, 2007: 17,18). Bu nedenle turizmde faaliyet gösteren otel, tur operatörü ve yiyecek-içecek işletmelerinin yoksul yanlısı uygulamalara zaman zaman yer vermeleri değil, yoksul yanlısı uygulamalar günlük faaliyetlerin bir parçası olmalıdır (Ashley vd, 2005: 4). Yoksul yanlısı turizmde özel sektörün rolleri ise şu şekildedir (Lewis ve Brown, 2007: 18; Ashley vd, 2001: 43; Ashley ve Ashton, 2006: 4; Hausler, 2011: 21):

- Ü Vasıfsız işgücünün eğitilmesi ile istihdam edilebilmeleri için yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olunması,
- Ü İstihdam konusunda yerel halka öncelik verilmesi,
- Ü Yerel personel için adil çalışma koşullarının oluşturulması,
- Ü Rehberler, dansçılar ve sanatçıların dahil oldukları yerel turizm işletmelerine destek sağlanması,
- Ü Gıda, çamaşır ve güvenlik hizmetleri gibi alanlarda yerel tedarikçiler ile bağlantıların güçlendirilmesi,
- Ü Yerel turizm işletmelerine danışmanlık hizmetinin sağlanması,
- Ü Yerel turizm işletmelerinde turizm anlayışının geliştirilmesine yardımcı
 - o olunması,
- Ü Turistlerin yerel kurallar ve normlara saygılı olmalarının teşvik edilmesi,
- Ü Turistlerin yerel ürünlerle ilgili daha fazla harcama yapmaları ve satın alırken yerel ürünleri tercih etmelerinin teşvik edilmesi,

- Ü Turistlerin yerel işletmeler, yerel yardım kuruluşları hakkında bilgilendirilmesi,
- Ü Özel sektörün sağlamış olduğu çeşitli ortaklıklar ile sektör içinde yer alan işletmelerin ürün ve tedarik geliştirmeleri,
- Ü Yerel toplulukların kapasite geliştirebilmelerine yardımcı olunması
- Ü Turistlerin harcamalar ve verdikleri yardımlar hakkında bilgilendirilmesi, şeklindedir.

Yoksul yanlı turizm uygulamalarında özel sektörün yer alması sadece yoksullara fayda sağlamamakta aynı zamanda özel sektör için de çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Özel sektörün yoksul yanlısı turizm paydaşı olarak uygulamalarda yer almasının özel sektöre sağladığı avantajlar şunlardır (Hausler, 2011: 15-19):

- Ü Yereli tanımak ve yerel ekonomi içinde tanınmak
- Ü Turizmin gelişmesinde toplumun desteklenmesini sağlamak
- Ü Personel moralini arttırmak
- Ü Daha fazla müşteri memnuniyeti sağlamak
- Ü Güçlü markanın oluşmasını sağlamak
- Ü Ekonomik yönden maliyet tasarrufu elde etmektir.

Özel sektör, uluslararası işletmeler, ulusal işletmeler ve sayısız yerel işletmenin yer aldığı karmaşık bir sektördür. Bazı işletmeler, yoksulluğun azaltılması konusuna odaklanmazken bazı uluslararası işletmeler ise faaliyetleri ile yoksulluğu azaltma konusunda çok farklı uygulamalara sahiptirler. Bu uygulamalarda işletmeler yoksulluğun azaltılması konusunu sorumluluklarının bir parçası olarak görmektedirler (Jamieson vd, 2004: 7-9). Örneğin; Sun City Otel, yerel bir geri dönüşüm işletmesinden aldığı gözlükleri müşterilerine konferans ve iş paketlerinde sunmaktadır (Ashley ve Haysom, 2005: 5). First Choice' un yurtdışına seyahate çıkan turistlere yönelik yaptığı bir araştırmasında tatilcilerin %30'unun gittikleri destinasyonun etkisi altında kaldıkları ve oradaki yerel halk için endişe duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle son yıllarda bazı tur operatörleri turistleri gittikleri destinasyonlarda yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilecekleri yönünde bilgilendirmektedir. Örneğin First Choice; turistlerin yerel halka ait olan evlerde konaklama yapmalarını sağlamakta, yerel ürünleri satın almalarını teşvik etmekte ve hayır kurumlarına bağış

yapabilecekleri konusunda bilgilendirmektedir. İngiltere'deki Tur Operatörleri Federasyonu ise 2004'te Tedarikçi El Kitabı yayınlayarak turizm işletmeleri, konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerini yerel malzeme kullanmaları konusunda teşvik etmektedir (Ashley ve Ashton, 2006: 4). Güney Afrika'da yer alan Stormsriver Tur Operatörü ise, yerel girişimlerin desteklenmesi için yerel rehberlerin eğitimini sağlamak ve yerel yiyecek tedarikine öncelik vermektedir (Ashley vd, 2005: 24). Turizm endüstrisinde faaliyet gösteren işletmeler yerel de var olan yoksullukla mücadele için ellerini taşın altına koymak zorundadırlar.

1.6.4.3. Yoksul Yanlı Turizmde Hükümetin Rolü

Ulusal devlet politikalarında turizmin kalkınmanın aracı olması ile ilgilenilmektedir. Aynı zamanda yerel yönetimler de genellikle ulusal politikaların uygulanması yoluyla yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Jamieson vd, 2004: 7-9). Dolayısı ile hükümetler tarafından oluşturulan turizm ile ilgili olan çeşitli politikalar turizm sektörünün ve destinasyonların gelişimini etkilemektedir. Bu nedenle turizmin yoksul yanlısı olabilmesi sadece özel sektörün sorumluluğunda değildir (Roe, 2006: 1). Yoksul yanlısı turizmin uygulanmasında hükümete ait rolleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Roe ve Khanya 2001: 2; Ashley, 2001: 43; Hausler, 2011: 21):

- Ü Turizm, kırsal kalkınma ve büyüme stratejilerinin içerisine yoksul yanlısı ilkelerin dahil ederek yoksul yanlısı turizmi kolaylaştıran bir politika ortamının sağlanması,
- Ü Yerel halkın altyapı (yol, su vb.), teknoloji (telefon, radyo), veya sağlık hizmetleri gibi olanaklara erişmelerine yardımcı olunması,
- Ü Turizmle ilgili kararlar alınırken yoksul halkın da fikirlerinin alınması,
- Ü Ortaklıkların kurulması için teknik danışmanlıkla birlikte toplumun desteklenmesinin sağlanması,
- Ü Özel sektörün yoksul yanlısı uygulamalar konusunda teşvik edilmesi,
- Ü Yoksulların turizme katılmaları konusunda önlerindeki engellerin kaldırılmasının sağlanması,
- Ü Yoksulların turizmin olumlu ve olumsuz yanlarını keşfetmelerini sağlayarak turizm anlayışını arttırmak ve yoksullarda gerçekçi beklentilerin oluşmasının sağlanması,

- ü Yoksulların kültürel ürünler geliştirmelerinde yardımcı olunması,
- ü Yoksulların turizm pazarına ulaşmalarının sağlanması şeklindedir.

Günümüzde çeşitli ülkelerin yoksul yanlısı turizm ile ilgili plan ve politika düzenlemeleri bulunmaktadır. Örneğin turizm sektörü ile yoksulluğun azaltılması konusu Lao Hükümeti tarafından oluşturulmuş olan Ulusal Turizm Stratejisi (2006-2020) ve Eylem Planı'ndaki hedefler arasında yer almaktadır (<http://www.latalaos.org>). St Lucia'da ise yönetmelik ve pazarlama uygulamalarında da küçük işletmeler desteklenmektedir. (Ashley vd, 2001: 9). Yoksul yanlısı turizm de devlete düşen görevlerden en önemlilerinden biri çalışanlara mesleki eğitim vererek iş dünyasına kazandırmaktır. Yoksulların bu tür eğitim programlarına katılımını sağlayarak iş dünyasına katılmalarıyla bir adım daha önüne geçmiş olunabilir.

1.6.4.4. Yoksul Yanlı Turizmde Uluslararası Yardım Kuruluşlarının Rolü

Özel sektörde yer alan turizm işletmelerinin yoksul yanlısı girişimlerini geliştirmek için önemli ölçüde zaman ve kaynak ayırmaları mümkün olmayacaktır. Bu nedenle uluslararası yardım kuruluşları da özel sektörde yer alan işletmelerin maliyetlerini azaltma konusunda yardımcı olabilirler (Goodwin, 2000: 14).

Uluslararası yardım kuruluşlarının odak noktasını; ülkelerin kalkınma sürecini desteklemek için kapasite ve altyapısını geliştirmek, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek oluşturduğundan dolayı; yoksul yanlısı turizm uygulamalarında çeşitli rollere sahiptirler (Jamieson vd, 2004: 7-9). Bu rolleri şu şekilde sıralayabiliriz (Ashley vd, 2001; Goodwin, 2000: 12-14):

- ü İşletme ve yerel tedarikçiler arasında bağlantının sağlanması,
- ü Turizmin gelişimi desteklenirken, ulusal turizm planlarını etkileyen yoksul yanlı turizm konularının değerlendirilmesi,
- ü Turizm danışmanlarının yoksul yanlı turizm sorunlarının farkında olmaları için bilgilendirilmeleri,
- ü Büyüme ve yoksullukla mücadele stratejileri desteklenirken turizmin yoksul yanlı potansiyelinin değerlendirilmesi,
- ü Yoksul yanlı turizm girişimleri için fon sağlanması,
- ü Yoksul yanlı turizmin uluslararası düzeyde de teşvik edilmesi şeklindedir.

1.6.4.5. Yoksul Yanlı Turizmde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Yoksul yanlı turizmin uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Yoksul yanlı turizmin uygulanmasında sivil toplum kuruluşlarına ait roller şunlardır (Roe ve Khanya 2001: 2; Ashley vd, 2001: 9;(Hausler, 2011: 26):

- Ü Turizm planlarında yoksulları ilgilendiren konuların desteklenmesi,
- Ü Turizm planlarında yoksul yanlı turizmin teşvik edilebilmesi,
- Ü Yoksul yanlı turizm uygulamalarında paydaşlar arasında aracılık yapılması,
- Ü Yoksul yanlı turizm uygulamalarında paydaşların organize olmasının sağlanması,
- Ü Özel sektör ve yoksul tedarikçiler arasındaki bağlantının kolaylaştırılması,
- Ü Yoksullara yönelik eğitim ve teknik desteğin sağlanması,
- Ü Turizm işletmelerinin hedeflerine toplumun hedeflerinin entegre edilmesinin sağlanması,
- Ü Alternatif bakış açılarının gelişmesi,
- Ü Rollerin belirlenmesinde yardımın sağlanması,
- Ü Şeffaf bir süreç oluşumunun desteklenmesi,
- Ü Toplum ve diğer paydaşlar için eğitim verilmesinin sağlanması,
- Ü Politik süreçlerde yoksulların sesinin arttırılması şeklindedir.

Çeşitli ülkelerde yoksul yanlı turizmin gelişmesi konusunda sivil toplum kuruluşlarının bir takım uygulamaları mevcuttur. Örneğin, Namibiya Toplum Temelli Turizm Derneği (NACOBTA) ve Uganda Toplum Turizm Derneği (UCOTA) özel sektörde yer alan işletmeler arasında aracılık yapmakta ve politika tartışmalarına katılma konusunda üyelerini eğitmektedir (Ashley vd, 2001: 9).

1.6.4.6. Yoksul Yanlı Turizmde Turistlerin Rolü

Yoksul yanlı turizmin ticari olarak uygulanabilir ve sürdürülebilir olması için öncelikle uluslararası ve ulusal düzeydeki turistlerin tutumlarının değişmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle yoksul yanlısı turizm uygulamalarının etkili bir şekilde yürütülebilmesinde turistlerin de çeşitli rolleri bulunmaktadır. Bu rolleri şu şekilde sıralayabiliriz (Lewis ve Brown, 2007: 18; Ashley vd, 2001: 14; Ashley ve Ashton, 2006: 4):

- Ü Tatil öncesi seyahat edecekleri yerlerdeki yerel kültür, kurallar ve normalar hakkında bilgi edinmeleri,
- Ü Tatil süresince yerel kurallar ve normlara saygılı olmaları,
- Ü Konaklama, yeme-içme ve alışveriş konusunda yerel işletmelerden ürün satın almayı tercih etmeleri,
- Ü Yerel ürünler için daha fazla harcama yapmaları,
- Ü Yerel işletmeler ve yerel yardım kuruluşları hakkında bilgi edinmeleri,
- Ü Yapılan harcamalar ve yardımların yoksullar üzerindeki etkileri hakkında bilgi edinmeleridir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA YOKSUL YANLI TURİZM UYGULAMALARI

Ekonomik şartların günden güne farklılaştığı ve rekabet yoğunluğunun arttığı günümüz dünyasında, turizmin dünya ekonomileri için oynadığı rol yadsınamaz gerçektir. Bu doğrultuda turizm, günümüzün en büyük sorunu olan yoksulluğu önlemede, akademisyenler ve uluslar arası kalkınma ajanslarınca, uluslar arası ölçekte yoksulluk azaltma stratejilerine dâhil edilmiştir. Bu amaçla yoksul dostu turizmi geliştirme stratejileri oluşturulmuştur. Bu stratejilerin odağı; yoksul kesimlere net faydalar sağlayan ve ilgili olduğu sektörlerden daha “cazip” sektör olan turizmi yoksulluk önleme politikalarında ön plana çıkarmaktır. Yükselen yeni “yoksul dostu” turizm gelişim stratejileri, özellikle turizmin yoksullara faydalarını artırırken, aynı zamanda da turizmin olası zararlarını azaltmayı hedeflemektedir. Turizm ekonomik getiri, istihdam, ekonomik büyüme, küçük ve orta boyutlu girişimciler için alternatifler, içme suyu, ulaşım pazarlara yakınlık ve gelişmiş sağlık ve eğitim imkânları gibi alt yapılar sunup, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını sağlayıp, fırsatlar sunarsa yoksul dostudur.

Sektör, kültürel miras alanları ve doğal kaynak etmenleriyle birlikte tüketici çekme potansiyeline sahip bir sektör olduğu için, gelir açısından dezavantajlı bireylere pozitif yönlü getiriler sağlamaktadır. Çünkü turizm zenginliklerinin olduğu alanlarda büyük çoğunlukla toplumun yoksul kesimi bulunmaktadır. Buralarda; yaşamını devam ettiren yoksullara; hizmetlerini ürünlerini, piyasaya sürebilecekleri pazarlara ulaşım imkânı sağlamaktadır. Bir başka deyişle, emek yoğun sektör olan turizm sektörü, döviz girdisi sağlamakla birlikte kırsal alanda istihdam olanağını artırmakta ve ekstra gelir oluşturmaktadır. İstihdam ve iş fırsatlarına ilaveten turizm gelişimi beraberinde sıklıkla gelişmiş altyapı, güvenlik, iletişim, topluluk gelişimi ve sağlamlaştırılmış yerel gurur getirmektedir (Roe et al, 2002). Goodwin’in de öne sürdüğü üzere turizm aktiviteleri tarafından elde edilen hükümet gelirleri, sağlık ve eğitim hizmetlerine yatırılırsa yoksullar için sağlık ve eğitim hizmetleri de iyileşebilmektedir(2000). Özellikle de bu sektörde mevcut aktivitelerin de gelişebilmesi için uygulamaların yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerince desteklenmesi gerekmektedir. Bu amaçlara turizmin gelişmesine etki eden doğrudan faktörler, boş zamanların artışı, ücretli tatil haklarının yaygınlaşması, gelir düzeyinin

artması, kentleşme, seyahat özgürlüğü, sosyal güvenlik uygulamaları, insan ömrünün uzaması ve devlet teşviklerinin artmasıdır. Sektörün gelişmesine dolaylı olarak etki eden faktörler ise, finansal hareketler, yapı materyalleri, inşaa, ulaşım, telekomünikasyon, tarım, gıda işletmeleri, sanat ve zanaat ile birlikte yerli ekonomilerin diğeer sektörlere ihtiyaç duyması olmuştur. Bütün bunların sonucunda, iyi planlanan turizm sektörü, ekonomide diğeer sektörler arasındaki bağıntıyı kurmakta ve güçlendirmektedir. Turizm, özellikle doğaa ve kültür odaklı turizm genelde yoksulların mülkleri veya doğaal merkezlerine dayalıdır (Roe ve Urquhart Khanya, 2001). Bu sebepten dolayı, doğaal ve kültürel kaynakları korumayı kendine dahil eden turizm gelişimleri böyle unsurları koruduklarından dolayı yoksul dostudur. Dahası, yerli halkın bu tarz eşsiz turizm kaynaklarına sahip olması onlara mülklerinin değerini arttırıp kritik girişim ortaklıklarında pay edinme, karar verme gücü elde etme ve değer kazanma şansı sunmaktadır(Lin, Guzman,2007). Sürdürülebilir ve yoksul dostu turizm geliştirilmesi, tüketicileri yoksul kesimin olduğu bölgeye çekmekte ve istihdam fırsatı yaratmaktadır. Turizm sektörünün, diğeer sektörlerle uyumu ile birlikte yüksek yerel istihdam ve gelir arttırıcı kapasitesi mevcuttur. Bu kapasite arttırıcı özelliği doğaal kaynaklara yönelimde müthiş imkânlarda sunmaktadır. Yoksul kesime farkındalık yaratma ve yoksulların karar alma gücünü arttırmaya sevk etmektedir. Halka bu gibi fırsatları sunarken turizm, hükümetlerinde politikalarında araç sektör konumunda olmakta ve eğitim ve sağlık sektörüne katkılar sunmaktadır.

DFID'nin(Department for International Development-1999) de açıkladığı gibi, turizmin yoksul kalkındırmakta ki katkısı aşığıdaki sebeplerden dolayı ilgi uyandırıcıdır:

- Ü Turizm hali hazırda milyonlarca yoksulu etkileyen devasa ve büyüyen bir endüstridir. Bu yüzden marjinal bir gelişim kayda değer faydalar sağlayabilmektedir.
- Ü Turizm yoksul kalkındırmakta diğeer sektörlerle kıyasla daha yoksul dostu avantajları vardır.
- Ü Her ne kadar en yoksul grup doğrudan faydalanmasa da ödedikleri ücretler azalabilir. Faydalar kayda değer derecede yoksul olan sokak satıcıları, sıradan veya yeteneksiz işçi ve sanatçılar gibi gruplara genişletilebilir, bu da dolaylı yoldan daha yoksul olan akrabaları ve komşularına fayda sağlayabilmektedir.

- Ü Turizm ajandalarına çevre meselelerinin dâhil edilmesinde ki kayda değer ilerleme planlı eylemlerin bir fark yaratabileceğini göstermektedir.
- Ü Alanda kısıtlı kanıtlar gösteriyor ki; yoksul dostu turizmi geliştirmek için kullanılabilir birçok strateji mevcuttur.

Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında gelişmiş ülkelerde ve üçüncü dünya ülkesi olarak kabul edilen gelişmekte olan ülkelerde bazı yoksul yanlısı turizm uygulamaları incelenecektir.

2.1. Gelişmiş Ülkelerde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Dünya’ da çok sayıda ülkenin bulunmasıyla birlikte; bu ülkeler arasında en fazla üretim hacmine sahip olan ve kişi başı GSMH’sı fazla olan gelişmiş ülkeler, yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörünü aktif bir araç olarak kullanmaktadır. Aşağıda; İngiltere, Saint Lucia, Avustralya ve AB’de ki yoksul yanlısı turizm uygulamaları bu doğrultuda incelenmiştir.

2.1.1. İngiltere

Tablo 4.

İngiltere

Resmi Adı	Büyük Britanya
Başkent	Londra
Nüfus	57.411.000
Diller	İngilizce
Para Birimi	İngiliz sterlini
Kişi Başına Milli Gelir	39.000.093 USD
Ziyaretçi turist sayısı	10.8 milyon

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Birleşik Krallık’ı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezi olanıdır. Batı Avrupa’da Büyük Britanya adasında bulunur. Tarihi Keltler tarafından başlayan İngiltere bozulmadan günümüze kadar gelen köyleri, kaleleri ve katedralleriyle turizm cazibe merkezi olmuştur. Dünyada birçok konuda büyük bir etkiye sahip olan İngiltere dili, edebiyatı, okulları, sanatı, müziği ve mimarisiyle her yıl milyonlarca turist dikkatini çekmektedir.

Turizmin yoksullukla mücadele aracı olduğu fark edildiğinde, bu alanda yapılan yoksul yanlısı turizm çalışmaları, Uluslar arası Kalkınma Örgütü' nün teşebbüsüyle ilk olarak 1999 yılında İngiltere' de başlamıştır. Yoksul yanlısı turizm; o zamandan bu zamana, sürdürülebilirlikle ilişkilendirilip, "Sürdürülebilir Turizm Ve Yoksulluğun Azaltılması" adı altında kullanılmıştır. Son yıllarda ise Asya Kalkınma Bankası, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID), Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED), Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi (ICRT), Uluslararası Kalkınma Enstitüsü (ODI) ve daha sonra, BM Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) gibi kuruluşlar yoksul yanlısı turizmin geliştirilmesini teşvik etmiştir (Hummel ve Duim, 2012: 320). Bu amaçla; ilk etapta İngiltere'de uygulanan yoksul yanlısı turizm çalışmasına baktığımızda, İngiltere'de bir tur operatörü olan Exodus, çalışmalarına 4 Şubat 1974'te başlamıştır. Exodus'un sorumlu tatillerin ana ilkeleri 3 tanedir. Bunlar; her destinasyonun bir başkasının da evi olduğunun bilinmesi, bu yerleri bulmak için de bulunulan yeri terk etmek zorunda olduğu ve seyahatler ile topluma yarar sağlanması gerektiğidir(Kafa; 2014,95). Bu ilkeler doğrultusunda; günlük ihtiyaçları turizme dayanan birçok aileye istihdam alternatifleri sunmak Exodus'un amaçlarından birisi olmuştur. Bu amaçları gerçekleştirmek için düzenlenen turlar ise şunlardır: Bu turlar; bisiklet turları, trekking, vahşi yaşam safarileri, çöl turları, kayak gibi kış turları, yoga, fotoğraf çekimi gibi özel ilgi turları şeklindedir. Exodus, tura katılan kişilere, ülkeleri, şehirleri, var olan kültürleri, farklılıkları, çölleri, kıyıları kısacası içinde yaşadığımız muhteşem gezegeni keşfetmek gibi alternatifler sunmaktadır. Exodus'un Afrika, Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Orta Amerika, Güney Amerika, Orta Doğu, Okyanusya, Kutup bölgelerinde çalışmaları vardır.(<http://www.exodus.co.uk>). Exodus, ziyaret edilen yerlere yerel toplumu da katmayı amaçlamakta ve turistlere birtakım önerilerde bulunmaktadır. Turistlerin yerel ürünleri satın almaları ve yerel mutfığa ait ürünleri yemeleri ile yerel halkı ve yerel ekonomiyi desteklemelerini önermektedir. Verilen fiyata satın alınmaması, daha düşük bir fiyat için pazarlık yapılması yerel halk tarafından beklenen bir durumdur. Ancak bunun içinde çok sıkı bir pazarlığın yapılmaması Exodus tarafından önerilmektedir (<http://www.propoortourism.info>).

İngiltere'deki ikinci bir örnek ise; Imaginative Traveller tur operatörü tarafından sürdürülmekte olan projelerdir. Imaginative Traveller 1991 de kurulmuştur ve 27 yıldır vahşi yaşam turları düzenlemektedir. Bu turlar içerisinde kültür turları,

yürüyüş ve dağ yürüyüşü turları, vahşi yaşam safarileri, macera ve sahil tatilleri, karayolu turları ve özel turlar yer almaktadır. Yerel halkın desteklenmesi için yapılan uygulamalarda mümkün olan her yerde yerel halkı faaliyetlerin içine dâhil etmektedir. Yerel işletmeler ise, bireylerle doğrudan çalışmayı tercih etmektedir, malzeme ve ekipmanlar yerel halktan satın alınmaktadır. Müşteriler, yerel topluluk ve işletmeler ile daha adil bir şekilde çalışma ve yerel işletmelerle ortak olmayı amaçlamakta, konaklamaların büyük kısmı da küçük aile işletmelerinde gerçekleştirilmektedir. Imaginative Traveller tarafından sürdürülmekte olan en kapsamlı proje ise; Sunshine projesidir. Bu proje ile; yetim ve terk edilmiş çocuklara barınma, gıda, eğitim ve en önemlisi sevgi ve şefkat sunarak yaşamlarını iyileştirmek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2000 yılından bu yana projeye 6000 Eurodan fazla destek sağlanmıştır. Bağışlar sayesinde oluşturulan anaokulu ve yetimhanede tura katılan turistler 1 saat boyunca çocuklar ile vakit geçirebilmektedirler(<http://www.imaginative-traveller.com>).

İngiltere'deki başka bir örnek ise The Gambia Experience tur operatörünün uygulamalarıdır. İngiltere merkezli olan bu tur operatörü 25 yıldır Gambiya Cumhuriyetine turlar düzenlemektedir. Gambia Experience'in turistlere tavsiyeleri (<http://www.gambia.co.uk>):

- Ü *Eğitim:* İlkokul eğitimi genellikle ücretsizdir ancak veliler kalem, kağıt, kitap ve hatta masa ve sandalyeler sağlamak zorundadır. Eğer küçük bir şekilde onlara yardımcı olmak istenirse, gelirken getirilen kalem, kitap, tebeşir vb. yardımlar kabul edilmektedir. Turistlerin bazıları çocuk giyim, ayakkabı, oyuncak vb. konularında yardımcı olabilmektedir.
- Ü *Hediyeler:* Yerel çocuklara şeker, oyuncak gibi hediyelerin verilmesi onları okuldan uzaklaştıracağı için kabul edilmemektedir.
- Ü *Oda-Kahvaltı Rezervasyonu:* Gambiya'da kaliteli restoranlar bulunmaktadır. Gelen turistlerin konaklama tercihinin oda-kahvaltı, akşam ve diğer yemeklerini yerel restoranlarda yemesi durumunda yerli halka ek ekonomik destek sağlanabilmektedir. Bu sayede de gelen turistler, yerel halka daha geniş yararlar sağlamaktadır.
- Ü *Paranızı akıllıca harcayın:* Yerel ürün ve hizmetleri satın alarak halka daha fazla yarar sağlanabilmektedir.

Gambia Experience, 1989’da kurulmuş ve günümüze kadar 60 okul desteklemiş olan Okul Gelişim Fonu’na yardım etmektedir. Bu kapsamda her 100 tatil anketi ile müşterilerden 10 Euro bağış alınarak fona destek verilmektedir. Ayrıca malzemeler de yerel halka ait yerlerden tedarik edilmektedir. Gambia Experience, turistleri yukarıdaki konularda teşvik etmektedir (<http://www.propoortourism.info>).

İngiltere, yoksul odaklı turizmin ortaya çıktığı ülke olarak, gerekli çalışmaları yapması ve faaliyetleri yürütmesiyle diğer ülkelerden bir adım önde olmuştur. Yoksul yanlısı turizmde tedarikçi kesimin halk olması, halkın üretim sürecine katıldığına en iyi göstergesidir. Ayrıca sürdürülebilir turizmin bilincinde olup sektörün aynı zamanda yoksullukla mücadelede önemini uyguladıkları istikrarlı politikalarla yansıtabilmişlerdir.

2.1.2. Saint Lucia

Tablo 5.

Saint Lucia

Resmi Adı	Saint Lucia
Başkent	Castries
Nüfus	183.600
Diller	İngilizce, Fransızca
Para Birimi	Doğu Karayip Doları (XCD)
Kişi Başı Milli Gelir	7.308,94 USD

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Atlantik Okyanusu’nda “Karayiplerin Helen’i” olarak da bilinen, bağımsız bir ada ülkesi olan Saint Lucia işgücününün eğitimli ve donanımlı olması, ulaşım ve iletişim imkanlarının gelişmiş olmasıyla aynı zamanda doğal mirasıyla önemli destinasyon merkezidir. Bu amaçla eldeki fırsatları kullanan ülke, turizmi yoksulluk azaltıcı sektör olarak görmüş ve alanında faaliyetler yürütmüştür.

St. Lucia’da modern turizm, 1960’larda öncelikle Birleşik Krallık’ dan gelmeye başlayan anlaşmalı turların ve bir grup büyük otelin inşası ile başlamıştır. Bu sektör günümüzde yabancı sermayenin ve ülkenin Gayrisafi Yurtiçi Hasılası’na (GYSH) ana katkı kaynağıdır. Yedek ve destek hizmetler dâhil olmak üzere, sektör 10.000’den fazla kişiyi istihdam etmektedir. Turizm harcamaları yüksek olsa da,

turizm ve tarım başta olmak üzere diğer sektörler arasındaki zayıf veya yetersiz bağlantıların sonucu olarak, turizmin etkisi önemli kaçaklar nedeniyle sınırlıdır. Konaklamanın büyük bir kısmı (%60'tan fazlası) her şey dâhil otellerce sağlanmaktadır, küçük mülkler ise konaklama sektöründe küçük ama büyümekte olan bir yüzdeyi temsil etmektedir. Turizm tesisleri adanın kuzey batı sahilinde yoğunluktadır ve bir kısmı da güney batıdaki Soufriere bölgesinde bulunmaktadır. Turizm çalışmaları daha adil ve sürdürülebilir bir turizm kalkınması elde etmeyi amaçlamaktadır. Vurgulanmak istenen, turizmin toplum üzerindeki ve turizm ile kırsal kalkınmanın diğer yönleri arasındaki ilişkileri geliştirmek üzerine etkilerini iyileştirmektir. Tüm sektörü mümkün olduğunca hızlı ve etkin şekilde yönlendirerek daha sürdürülebilir, adil ve yoksul insanların ihtiyaçlarına odaklı hale getirme çabası vardır. Mevcut turizm sektörünü dönüştürmeye dair bu idealist hedefe ulaşmak için uygulama iki uçlu bir strateji üstlenmiştir(Renard,2001,1): Bu stratejiler;

- Ü Mevcut turizm sektörünün faydalarının (tur gemisi yolcuları ve yatılı turistler) daha geniş ve iyileştirilmiş dağıtımını kolaylaştırmak,
- Ü Miras Turizmi olarak betimlenen, yeni müşteriler hedefleyen, yeni bir tamamlayıcı alt sektör oluşturmaktadır.

Bu uygulama, topluluk temelli turizmi destekleyen bir yoksul yanlısı turizm örneğidir. Mikrodan makroya pek çok seviyede faaliyet gösteren, sadece niş bir ürün üretmeye çalışmayan ayrıca bütün bir ülkenin turizm ekonomisini daha sürdürülebilir temellere kaydırmayı deneyen bağış ödenekli bir devlet programıdır. Sadece yoksul dostu bir turizm girişimi örneği değil aynı zamanda güçlü bir yoksul dostu unsuru olan kapsamlı bir ulusal turizm girişimidir. St. Lucia programı iki anahtar hedefi gerçekleştirmek için politik reform, kapasite inşası, pazarlama, ürün geliştirme ve toplum farkındalığı alanlarında tamamlayıcı ve uyumlu girişimler oluşturmaya çalışmaktadır. Bu iki anahtar hedeften ilki; zaten var olan turizmden (seyahat gemileri ve konaklayan ziyaretçiler) elde edilen karların daha geniş dağılmasını sağlamak; ikincisi ise Miras Turizmi denebilecek, yeni bir tamamlayıcı yan-sektör oluşturmaktır. Çalışmada birçok ölçekte etkili yoksul yanlısı turizm temelleri atılmakta fakat ilerlemenin bu alanda aktiviteden çok farkındalık artırma kaydedildiği bilinmektedir. Politik ölçekte program belli başlı bir kaç öneride bulunmaktadır (teşvik edicilerde ve tur rehberlerinde) fakat uygulama, destekleyici bir politik çatı sağlamak ve politik

desteği yeşertmek için bu ölçekte çok daha fazla destek gerektiğini vurgulamaktadır. Pazarlama faaliyetleri de sınırlı olduğu için ve programın daha güçlü bağlar inşa etmesi gerektiğinden dolayı kapsamlı bir pazarlama çatısı oluşturması gerekmektedir. St. Lucia HTP'si(Ashley vd.,2001;7): Bu amaçla;

- Endüstriyi kapsamlı ve iyi şekilde bilmenin önemini,
- Turistleri kültürel ürünlere çekmenin zorluğunu,
- Alanda gerçek değişimler yaratacak çok ölçekli bir yaklaşımın yavaş ilerleyişini vurgular ve buna dikkat çeker.

Yapılan alışmalar ülkenin, farkındalık yaratmakla birlikte, buna nazaran pazarlama imkânlarının kısıtlılığını da ortaya koymuştur. Saint Lucia' da yer alan yoksul köylere yönelik uygulanmakta olan, yoksul odaklı turizm örnekleri aşağıda verilmiştir.

2.1.2.1. Laborie

Laborie, St. Lucia'nın güney batı sahilinde yer almaktadır. 1999 yılında, Toplum Güzelleştirme Projesi'nin tamamlanmasının ardından, bir grup bölge sakini bütüncül bir vizyon geliştirmek ve bu süreçte topluluğun tüm sektörlerini dahil eden stratejik programlar tasarlamak için bir katılımcı planlama çalışması başlatmaya karar vermiştir. Program bu sürece teknik destek sağlamış ve böylece topluluk için detaylı bir stratejik kalkınma planı hazırlanmış ve uygulama için yeni ve katılımcı kurumsal düzenlemeler tasarlanmıştır. Süreç, bölgenin kültürel varlıklarını tanıyan ve bölge sakinlerinin yüceltmek istedikleri turizm tipini tanımlayan, yerel bir turizm kalkınması vizyonunun katılımcı tanımlamasının yapılmasını sağlamıştır. Bu temelde, detaylı bir çalışma programı çizilmiştir. Bu alışma programı; Yerel doğal ve kültürel varlıkların bir envanterinin çıkarılması, kk ölçekli yerel sahipleri olan işletmelere destek sağlanması, kültürel etkinlik ve çekici aktivitelerin tasarımı ve geliştirilmesi, alternatif, kk ölçekli tesislerin desteklenmesi ve yerel farkındalık, eğitim ve kapasite yaratımı süreçlerinin devamlılığını içermektedir(Renard,2001,11).

2.1.2.2. HERITAS yaratımı ve Miras Turları

Saint Lucia' nın yoksul odaklı turizm için yürüttüğü bir diğer çalışma da HERITAS Yaratımı ve Miras Turları' dır. HERITAS Yaratımı ve Miras Turları' n da

ki asıl amaç, ülke ekonomisindeki ürünleri piyasaya sunma imkânıyla birlikte marka geliştirme stratejilerinin sağlanmasıdır. Geliştirilen markaların ülke genelinde turlarda kullanımı amaçlanmıştır.

Program broşürler ile diğer reklam ve pazarlama ürünleri yaratmakla birlikte bu saha ve turların işletmelerini bir araya getiren bir birlik kurulmasına imkân tanımıştır. HERITAS adındaki bu birliğin amacı; başlangıç döneminde ürünlerin başkent Port Castries'e gelen gezi gemilerinin yolcularına odaklı şekilde pazarlanması için sorumluluk almaktır. Ancak çok hızlı şekilde bu yeni birliğin pazarlamayı organize edecek kapasitesi olmadığı anlaşılmıştır. Program, bu nedenle, bu sorumluluğu kendisi üstlenmiş ve limanda bir masa açmış, taksiciler ile bir anlaşmaya varmış ve turları satmaya başlamıştır. Bu operasyon halen kâra geçmemiş olsa da, tam olarak yapılmış ve ciddi hacimde kayıt almaktadır. Program şu anda bu turların isim hakkını adadaki deneyimli tur şirketlerinden birine satmayı düşünmektedir ve bu konudaki pazarlıklar hali hazırda başlamıştır. Yerel saha ve tur şirketleri şu ana kadar bu düzenlemelerden dengesiz bir şekilde yararlanmışlardır. Ancak HERITAS Yaratımı ve Miras Turları kapasite yetersizliği ile turizm sektörünün gelişmesinde engel teşkil eden durumlardan biri olan pazarlama ve koordinasyon dengesizliği gibi sebepler başta olmak üzere ürün kalitesi gibi negatif şartlardan dolayı menfi sonuçlar ortaya çıkarmıştır(Renard,2001,12).

2.1.2.3. Anse la Raye'de Köy Turizmi

Anse la Raye St. Lucia'nın en yoksul köylerinden biridir. Halkın temel geçim kaynağı balıkçılık olmuştur. Daha sonrasında turizm sektörünün gelişmesine paralel olarak yerel yönetimlerin de talebiyle St. Lucia Miras Turizmi kapsamında, 2000 yılından itibaren etkinlikler düzenlenmiştir.

Yoksul odaklı turizme örnek teşkil eden bu çalışma ile beraberinde; iki şelale, bir müze ve şeker değirmeni turizme açılmış ve alanında oldukça önemli etkinlikler meydana gelmiştir. Bu faaliyete katılım, topluluğun en zengin kaynaklarından birisi olan denizin kullanılmasını ve kültürel tadın sürdürülmesini sağlarken aynı zamanda da doğal kaynak olan denizin turizm bileşiminde gelir getiren bir faaliyet olarak yaratılmasını sağlamıştır. Bu etkinliğin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik getirileri ve turizmin istihdam yaratıcı ve istihdam artırıcı etkisi köy ekonomilerinde oldukça geniş yelpazede olmuştur. Turizm sektöründe istihdam edilen kadın personel sayısı diğer sektörlerle nazaran daha fazla olduğu için, bu uygulama bazında da satıcı

kesimin çoğunluğu kadınlardan oluşmuş, kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Yerel ekonomik ilişkiler günden güne güç kazanmakla birlikte, toplum ve hükümet düzeyinde katılımı “aitlik” duygusu pekiştirilmiştir. Yine aynı zamanda yerel ürünler ön plana çıktıkça, yoksul odaklı turizm profilinde; ürün adaptasyonu ile ziyaretçi zenginliği bu sayede bütüncül yaklaşım kazanmıştır(Renard,2001,13).

2.1.2.4. Fond Larisab Miras Turizmi

Miras Turizmi, 1998 yılında, topluluğun bir dizi sosyo-ekonomik süreçten geçmesi ve bölgenin yerel ürünü olan muzun fiyatındaki değişimlerden etkilenmesi sonucu, iki girişimci vasıtasıyla bölgede kurulmuştur. Şehrin turizm merkezlerine yakın olması ilham olmakla birlikte istihdam kaynağı yaratmaktadır. Yerel halkla sıkı bir etkileşim içinde olunması sonucunda da yerel kaynaklara talep yoğunlukları da artmıştır.

Sahanın ana çekiciliği iki saatlik bir tur içerisinde üç geleneksel faaliyetin, davul ve şarkılar eşliğinde odun kesme, nehirde kerevides yakalama ve un üretmek için manyok işlemenin, sunumu ve yorumlanmasıdır. Bu sahanın kalitesi sunduğu deneyimin özgünlüğünde ve bu miras turuna rehberlik eden bireylerin kişiliğindedir. Müşterileri temel olarak Castries limanından yarım günlük bir tur alan gezi gemileri yolcularından oluşmaktadır. Müşterilerin geri kalanı ise yerel halk ve ada vatandaşlarından oluşmaktadır. Tesis nadiren diğer çiftçilerden tarım ürünleri almaktadır. Ancak politikası bu bağlamda kendine yeten bir yer haline gelmiştir. Bu turların bazıları yemekler için yerel bir restorana da kullanılmaktadırlar. Tesisini geliştirmek için, sahibi Ulusal Araştırma ve Geliştirme Vakfından bir kredi kullanmıştır. Kredi geri ödemeleri zamanında yapılmaktadır(Renard,2001,14).

2.1.3. Avustralya

Tablo 6.

Avustralya

Resmi Adı	Avustralya
Başkent	Canberra
Nüfus	23,13 Milyon
Diller	İngilizce
Para Birimi	Australya Doları (AUD)
Kişi Başı Milli Gelir	42.540 SAGP Doları
Ziyaretçi turist sayısı	114,44 milyon

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Güney Yarım Küre’ de yer alan ada ülkesi olan Avustralya, Hint Okyanusu ve Büyük Okyanus arasında uzanmaktadır. Okyanusya Kıtası’ nda bulunan ülke, doğal güzellikleri ve bio-çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır. Kişi başı gayri safi milli hâsılası yüksek olan ülke, dünyanın en büyük on üçüncü ekonomisidir. Avustralya gibi gelişmiş ülkeler, turizm gibi çok yönlü sektörün sunduğu avantajlardan yararlanmakta ve bu avantajları stratejilere dönüştürmektedir. Bu stratejilerin yerel ekonomik kalkınma araçlarınınca desteklenmesi de önemli bir husustur.

Avustralya için yoksul odaklı turizme ilk örnek; İnterpid Travel tarafından kar amacı gütmeyen vakfın kurulması ile olmuştur. Vakıf, tur operatörünün faaliyette bulunduğu yerlerdeki sivil toplum kuruluşlarını desteklemektedir. Vakıf tarafından bölgedeki sağlık, insan hakları, çocuk refahı, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve yaban hayatı koruma alanlarında projeler desteklenmektedir. Düzenlenen turlarda turistlerden toplanan bağışlar vakıf tarafından desteklenen birçok projeye aktarılmaktadır. Yapılan bağışlar vakfın faaliyette bulunduğu alanlarda toplum projesi fonu ile sivil toplum kuruluşları çalışmalarına ulaşmaktadır. Böylece, yerel halk için sağlık, eğitim, insan hakları, çocuk sağlığı, çevre ve yaban hayatı konularında fark yaratılmaktadır. Vakıf tarafından 2004 yılındaki toplum projelerine 93 bin Avustralya doları fon ayrılırken, ortaklarına ise 168 bin Avustralya doları fon ayrılmıştır. Ayrıca Vakfın projelerini sürdürdüğü yerler arasında Türkiye de bulunmaktadır. 2000 yılında İstanbul’un Fener ve Balat ilçelerinde Mavi Kalem projesi başlatılmıştır. Bunun için ilçelerdeki ailelerin çocuklarına dans ve tiyatro dersleri, sokak tiyatro gösterileri, fotoğraf dersleri, yazma sınıfları ve kütüphane gibi hizmetler de verilmiştir

(www.theintrepidfoundation.org). Interpid Travel ile başlayan yoksul odaklı turizm serüveni, sivil toplum kuruluşlarının da işbirliği ve koordinasyonu ile birlikte ülkenin kalkınmasında aktif rol oynamaktadır. Bu çalışma ve faaliyetleri takiben, Avustralya’da, yabancıların ülkedeki banka ve sigorta kuruluşlarına yapmış oldukları ödemelerde ek kaynak sağlamıştır. Turizmin Avustralya gibi, gelişmiş ülkelerde ek kaynak sağlamanın önemli nedeni de, turizmden elde edilmiş ve elde edilecek olan gelirin, ülkelerin dış borç veya aldıkları maddi yardımlardan daha çok üstünlüğe sahip olmasından ve ülke insanına katkılar sağlamasındandır.

Avustralya’da bir diğer örnek ise bu alanda çalışmalar yapan ve Avustralya dışında da pek çok tur gezileri düzenleyen Sundowners Overland, 1964 de kurulmuştur. Avustralya'dan, Asya'dan başlayarak, Avrupa'ya kadar uzanan karavan, turizm tarafından dokunulmadan, geniş çöllerin, dramatik dağların ve köpüklü su kanallarının güzelliğine tanık olmuştur. Turistler, çekici ve egzotik topluluklarla dolaşırken, yöre halkının konukseverliği ön plana çıkmıştır. Sundowners Overland, 50 yıldan fazla süredir hala turlarına devam etmektedir. Küçük gruplarla turlar düzenleyen şirket Sibirya, Moğol demir yolları, ipek yolu ve orta asya, Kafkasya gibi geçtikleri yerlerde doğal yaşamla ve halkla iç içe olup yerel halka finans kaynağı olmaktadır (<https://www.sundownersoverland.com>). Çünkü turizm sektöründe; yapılan harcamalar, çarpan mekanizmasından dolayı makro ölçekte, büyük getiriler sağlamak ve gerek halka gerekse ekonomik döngüdeki karar birimlerine sosyal fayda enjekte etmektedir.

2.1.4. Avrupa Birliği

Tablo 7.

AB

Resmi Adı	Avrupa Birliği
Başkent	Brüksel
Nüfus	183.600
Diller	Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Felemenkçe, Fince, Fransızca, Hırvatça, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonca, Litvanca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Rumence, Slovakça, Slovence, Yunanca
Para Birimi	.Euro

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Demokratik Avrupa ülkelerinden oluşan, üye ülke vatandaşlarının hayat standartlarını yükseltmek ve daha iyi bir dünya oluşturmaya çalışan Avrupa Birliği, 1951 yılında Kömür Ve Çelik Topluluğu olarak kurulmuştur. 1957' de imzalanan Roma Anlaşması ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu adını alıp, son olarak ta 1958' de Avrupa Birliği adını alarak entegrasyon sürecini tamamlamıştır. Birlik tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, turizme ve turizme dayalı ekonomiye önem vermektedir. Bu doğrultuda; Avrupa Birliği; kapsamında, yapılmakta olan çalışmalar için, Asya Gelişim(Ziraat) Bankası, turizm ve bölgesel girişim teknik yardımları kapsamında ödenekler vermiştir. Bu çerçevede değerlendirilen projeler;

- Ü *NEP Projesi:* İlk yatırım projesi niteliğinde olan bu proje, turizm alt yapısı iyileştirmesi başta olmak üzere, çevresel iyileştirme, eğitim ve topluluk katkısı aracılığıyla yerel ekonomi ve turizm sektörünü birleştirmek ve turizm ile ilgili alt yapı sağlamayı hedeflemiştir.
- Ü *NEP 2 Projesi:* NEP Projesi uzantısında, Turizm Altyapısı Geliştirme Projesi, kritik alt yapı gelişimleri, eko-turizm ilerlemelerini ve turistik kültürel mekânlarda çevre uyumunu gözetmiştir.
- Ü *GMS(Mekan, Turizm Gelişim Projesi):*Yüksek öncelikli ve turizm ile ilgili alt yapıyı geliştirmeyi, akabinde yoksul dostu sürdürülebilir turizmin prezantasyonunu hedeflemiştir.

ADB altı Büyük Mekong Bölgesi (GMS) ülkesine ve Güney Asya Bölgesi Ekonomik Kooperatifi'ne (SASEC) eşsiz etnik, kültürel ve doğal cazibelerini, iki tarafında en fazla karşılıklı çıkarı için, bir havuzda toplamalarına yardımcı olmuştur. Kapasite ve beceri gelişimi, ana planlar ve turizm planlamasına teknik destek sağlamıştır. ADB'nin II. Orta Dönem Stratejisi; üretkenlik arttırıcı ve istihdam odaklı kırsal gelişim bazında operasyonları desteklemeyi hedeflemiştir. Topluluğu dahil eden büyümeyi destekleyen turizm projeleri ve ilgili aktiviteler önemli roller oynamaktadır (Lin,Guzman,2007). Bu doğrultuda; Avrupa'da yoksul yanlısı turizm ile ilgili uygulamalar Hollanda ve İngiltere ülkelerinde yaygınlık göstermektedir. İngiltere örneğine daha öncesinde yoksul odaklı turizmin ortaya çıktığı ülke bazında değinmiştik. Hollanda' ya ilişkin yapılan vaka örneğinde ise; Bu örneklerden ilki Curacao ve Bonaire, Hollanda'ya bağlı iki adadır. Aruba, Kurasao ve Bonaire adaları olan bu üç ada "ABC Adaları" olarak da bilinmektedir(Kafa; 2014, 94). Curacao ve

Bonaire’de; yoksul yanlısı turizm ürünleri alınması konusunda teşvik edilmekte aynı zamanda yerel halkla iletişim imkânları sağlanmaktadır. Her şeyden fazlası bu vaka örneğinde, turistlerin sürdürülebilir turizm için, gezilere katılımları da teşvik edilmektedir.

2.2. Üçüncü Dünya Ülkelerinde Yoksul Yanlı Turizm Uygulamaları

Üçüncü Dünya terimi, Soğuk Savaş döneminde NATO ya da Komünist Blok'a bağlı olmayan ülkeleri ifade etmek için ortaya çıkmıştır. Birleşik Devletler, Batı Avrupa ulusları ve müttefikleri Birinci Dünya'yı temsil ederken; Sovyetler Birliği, Çin, Küba ve müttefikleri İkinci Dünya'yı temsil etmiştir. Bu terminoloji, dünya ülkelerini geniş anlamda sosyal, politik, kültürel ve ekonomik ayrımlara dayalı üç gruba ayırmanın bir yolunu sağlamıştır (<http://www.wikiyours.com>). Genel olarak Üçüncü Dünya Ülkeleri’nde politik istikrarsızlığın olması, nüfusun büyük çoğunluğunun tarım sektöründe olması, işsizliğin yaygın olması ve sermaye birikiminin yetersiz olması gibi olumsuz nedenlerden dolayı artan yoksulluğun önüne geçmek için pek çok proje yapılmaktadır. Bu bölümde Afrika ve Asya kıtalarında yoksulluğu azaltmak için yapılan projelerden olan yoksul yanlısı turizm uygulamaları incelenecektir.

2.2.1. Afrika Ülkeleri

Güney Afrika’da yaşam geniş çeşitlilikte kültürler, diller, dinler içermekte ve çoklu etnik kökenlerle şekillenmektedir. Üst orta gelirli ekonomiye sahip ve yeni endüstrileşmiş bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Afrika kişi başına düşen milli gelirden yedinci sırada olmasına rağmen yerel halk hala yoksullukla mücadele etmektedir. Afrika’da yoksul halka istihdam olanağı sağlayan sektörlerden birisi, turizm sektörüdür.

1990’lı yıllardan itibaren dünyanın çeşitli ülkelerinde yoksul yanlısı turizme yönelik projeler başlatılmıştır. Bu projelerin büyük kısmı Afrika kıtasında gerçekleştirilmiştir. Afrika’nın yanı sıra Asya, Latin Amerika, Karayipler, Avustralya ve Avrupa’da da çeşitli projeler uygulanmıştır. Afrika kıtasında daha çok Güney Afrika ülkelerine yönelik 50’den fazla yoksul yanlısı turizm projesi gerçekleştirilmiştir. Hesaplamalara göre, Afrika için dış turist miktarı, 1995-2020 arasında, ortalama % 5.5 büyüme ile 2020’de 75 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu hesaplamalardan yola çıkıldığında; Güney Afrika’ya 30 milyonun

üzerinde turistin ziyaret etmesi düşünülürken; diğer iki Kuzey Afrika ülkesi olan Fas ve Tunus' a da 9' ar milyon civarında turistin geleceği tahmin edilmektedir. Aynı zamanda, Afrika'ya bölgeler arası seyahatler, uzun mesafeli seyahatlerden daha fazla artacaktır (Tourism 2020 Vision Africa, 2007: 9).

Turizm yoluyla yoksulluğun azaltılmasında bazı anahtar öneriler geliştirilmiştir ve bu öneriler KAAU(Kuzey Afrika ve Asya Ülkeleri) için oldukça faydalı ve gerekli görülmektedir(Kantarıcı;914). Bu öneriler;

- Ü Turizm firmalarının yerel işgücünden yararlanmayı taahhüt etmesi ve eğitim vermesi
- Ü Küçük girişimcilerin ve tamamlayıcı girişimlerin teknik pazarlama ve kredi alımı konularında desteklenmesi.
- Ü Yiyecek ve diğer servislerin yöreden sağlanması.
- Ü Arazi kiralama ücretlerinde ve benzeri uygulamalarda eşitlikçi sözleşmeler yapılmalı ve toplumsal projelere destek ve bağış yapılmalı.
- Ü Turizm için yapılan alt yapı, güvenlik, iletişim, sağlık vb. gibi hizmetlere yerel halkın girişini ve faydalanmasının yolunu açmak.
- Ü Turizm, yerel halkın yer değiştirmesine neden olmamalı, su gibi kaynaklara ulaşmayı engellemek, yasaklama, kısıtlama olmamalı.
- Ü Kültürel gelenekleri istismar etmekten ziyade geliştirmek ve turistlere uygun davranışlar ve giysiler konusunda öğüt vermek.
- Ü Ürün ve pazar çeşitlendirme ile turizme aşırı bağımlılığı engelleme.
- Ü Anlamli yöresel katılım ve çok taraflı diyalog ile uygun bir politika ve kurumsal çevre sağlama.
- Ü Bu konuları turizm standartları ile birleştirerek turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisine olan dikkati arttırmakla mümkün olabilmektedir.

Bu önerilerden yola çıkacak olduğumuz zaman, Birleşmiş Milletler çevre örgütü (BMCO), Sürdürülebilir turizm uygulamaları hakkında ölçütler geliştirerek, hükümetleri sürdürülebilir turizme ve ulusal gelişim stratejilerine entegre etmeye çağırmaktadır (Addressing Poverty Issues, 2007). Aşağıda Afrika ülkeleri kapsamında Tanzania, Roctail Koyu, Uganda ve Nambia, Kenya, Alexandra, Ekvator, Makuleke ve Manyeleti' deki bazı yoksul yanlısı turizm uygulamaları incelenmiştir.

2.2.1.1. Tanzanya

Tablo 8.

Tanzanya

Resmi Adı	Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti
Başkent	Dodoma
Nüfus	49,25 Milyon
Diller	İngilizce, Swahili
Para Birimi	Tanzanya Şilini (TZS)
Kişi Başı Milli Gelir	1.750 SAGP Doları

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Afrika'nın orta doğu bölgesinde Hint Okyanusu kıyılarında yer almaktadır. Tropical iklimi ve Dünyaca ün yapan ulusal parklara sahip olmasından dolayı ülke önemli varış yeri merkezi olmuştur. Ancak, Tanzanya turizm politikası yerel toplulukların turizm sektörüne katılımına gerekli desteği vermemesinden dolayı, Tanzanya'daki turizm endüstrisi planlaması ve uygulamasında bir açıklık meydana gelmiştir.

Tanzanya çok merkezli bir turizm ülkesi olarak büyük bir potansiyele sahiptir. Gittikçe artan sayıda uluslararası seyahat şirketleri ülkenin milli parklarında, av sahalarında ve ormanlarında safariler ve Kilimanjaro dağına ve Zanzibar'ın Baharat Adası'na gezilerden oluşan turları müşterilerine sunmaktadırlar. Turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak istihdam edilenlerin oranı toplam istihdamın % 7,1'ini oluşturmaktadır. Ülkede 12 milli park ve 15 av sahası bulunmaktadır. Ülkede bu konularda gelişme için büyük bir potansiyel mevcuttur. Ngogoro koruma alanı, Serengeti milli parkı ve Seleous av alanı UNESCO dünya mirası listesinde yer almıştır(Konya Ticaret Odası,2017).

Tanzanya'daki ilk örnek olan Usambara'da; sivil toplum kuruluşu turistlerin konaklama sürelerinin uzatılmasına yönelik bir proje başlatmıştır. Usambara sivil toplum kuruluşu (The Friends of Usambara Society) turları teşvik etmek ve yönetmek için çok paydaşlı (rehberler, oteller, hükümet ve STK'lar) olarak kurulmuştur. Bu kapsamda Hollanda Kalkınma Örgütü olan SNV, lise mezunu olan işsiz gençleri, turistlere yürüyüşlerinde rehberlik yapmaları ve yürüyüş düzenlemeyi organize etmeleri için desteklemektedir. Düzenlenen turlar turistlerin konaklama sürelerinin

uzamasını sağlamıştır. Örneğin, 1998 yılında turistler 2 gece konaklama yaparlarken 2005 yılında kalış süreleri 3 geceye çıkmıştır. Aynı zaman diliminde ziyaretçi sayısı ise %300 oranında artmıştır. Günlük kişi başı harcamalarda da ise 1998 yılında 17000 TZS iken 2005 yılında 36000 TZS'ye ulaşmıştır. (TZS: Tanzanian shillings para birimi- 1 U.S. dollar = 1 620 Tanzanian shillings). Bu faaliyetler, yerel ekonomiye önemli bir gelir sağlamıştır. Çünkü görünmez ihracat kalemi olarak da adlandırılan turizmde, turistler kaldıkları süre boyunca harcamalar yaptıkça bu sürelerin uzamasının etkisiyle de ek kamu geliri oluşmakta ve ülke vatandaşlarının da kişi başı gsmh payında artışlar meydana gelmektedir.

Tanzanya'da ikinci örnek ise bir kahve kooperatifinin hem çiftçileri korumak hem de gelir elde edilmesi ve süreç içinde çiftçilerin becerilerinin geliştirilmesine yönelik proje hazırlaması olmuştur. Kilimanjaro Yerli Kooperatifi Birliği (KNCU) projenin % 50'sine sahip ve kahve çiftçilerinin faaliyetlerini koordine etmektedir. Projenin diğer %50'sine ise Kırsal Kooperatif Dernekleri sahiptir. Derneğe üye olan kahve üreticileri kahvelerini KNCU' ya satmaktadırlar. Bu kapsamda çiftçileri korumak için teşvikler de sağlamaktadır.

Aynı zamanda yörenin gelir elde etmesi için yöreye turist çekmeye çalışılmıştır. Bu strateji, çiftçilerin temizlik, tarım yöntemleri, kalite, yabancı otlar ve hastalıkların kontrolü konusunda bilgilenmelerini sağlamıştır. Aynı zamanda turistlerin kahve çiftliklerini ziyaretlerine yönelik yapılan turlar ile kahve satışı da teşvik edilmiştir. Turlarda, turistlere kahve üretiminin tüm süreçleriyle ilgili olarak bilgi verilirken yerel olarak hazırlanan öğle yemeği ve yerel olarak üretilen bir fincan kahve de ikram edilmektedir. Kahve turu sırasında gerçekleştirilen başlıca faaliyetler, Şamba'da hazırlanmış geleneksel öğle yemeği, kahve üretimi ve organik tedavi ile ilgili açıklama, turistler tarafından kahve çekme, kahve meyveleri işleme (hamur), kahve içme, tur sonunda kahve satın alınması için fırsatın sağlanması şeklindedir. Böylece kahve turu, turistler için yerel insanlarla tanışmak, kahve hakkında bilgi almak ve kahve çiftliklerinde gerçek yaşamı deneyimlemek için bir fırsat sağlamaktadır. Böylece kahve yetiştiricileri yıllık yaklaşık olarak 180 dolar gelir sağlamaktadır. Günde 50 sent bir aileyi geçindirmesi için yeterli olurken elde edilen gelir yoksulluğun azaltılmasında oldukça etkili olmaktadır. Bu durum karşımıza; emek yoğun sektör olan turizmin, tarım sektörü ile yakından ilişkisine dikkat çekmektedir. Akabinde, turizmden dolayı yoldan etkilenen tarım sektöründe saptama şu yönde olmaktadır. Düşük fiyattan işlem gören tarım sektöründeki bir ürünün, turist

potansiyelinin artmasına paralel olarak fiyatı yükselmekte ve bu durumda tarım sektöründe istihdam eden kişiye ek gelir de sağlamaktadır. Ancak fiyat artışının da diğer yerli halk üzerindeki olumsuz etkisi de göz ardı edilemez gerçektir. Tanzania'daki üçüncü örnek ise Zanzibar şehrinde Çevrenin Korunması Ve Yoksul Yanlısı Turizm İçin Kelebek Çiftçiliği Projesi'dir. Proje ile oluşturulan Manyara ve Zanzibar Kelebek Merkezleri, turistlerin botanik bahçelerinde kelebekleri görebilecekleri turistik çekim merkezleridir. Yerel çiftçiler tarafından yetiştirilen kelebekler bu merkezlere gönderilerek satılabilmektedir. Afrika'da yer alan Zambiya'da Pazar için tamamlayıcı ürün oluşturmak için proje başlatılmıştır. 1997 yılında başlatılan Kawaza Köyü Turizm Projesi kapsamında köy hayatının yaşatılması amacı ile bir tur operatörü olan Robin Pope Safaris, turistlere yönelik köy turları düzenlemeye başlamıştır. Bu köy turlarına okul, kilise, klinik ziyaretleri de dâhildir. Aynı zamanda da yerel yiyecekler ve geleneksel danslar gibi kültürel eğlenceler de sunulmaktadır. Ancak bu turlar günübirlik olarak gerçekleştirilmekte ve turistlerin ancak dörtte biri kamp alanındaki konaklama tesislerinde geceleme yapmaktadır. Turistler için sazlardan yapılmış olan geleneksel yapıdaki dağ evlerinde konaklama olanakları sunulmaktadır(Kafa,2014,62-63).

2.2.1.2. Roctail Koyu

Güney Afrika' da yer alan Roctail Koyu, safari ve dalış imkanlarıyla muhteşem bir destinasyon merkezidir. Bunun yanı sıra Avrupa'dan ve Amerika'dan müşteri çekme potansiyeli oldukça fazladır. Bölge son yıllarda yapılan yoksulluk azaltıcı çalışmalarda da bir çok ödüle layık görülmüştür.

Bu çalışmalardan biriside Willderness Safarileri' dir. Willderness Safarileri (WS) yerel istihdamı, yerel hizmet sağlanmasını ve tamamlayıcı toplum temelli hizmetlerin ilerlemesini desteklemektedir. WS pazarın lüks kısmına hitap eden büyük, iyi temellendirilmiş Güney Afrikalı bir tur operatörüdür. WS bünyesinde Güney Afrika'nın her tarafında bulunan onlarca kamp ve locanın büyük çoğunluğu ya yerel topluluklarla ortaklık içinde ya da kar paylaşım anlaşması kurmuş durumdadır. Bu uygulama WS tarafından işletilen Güney Afrika'nın Kwazulu Natal ilinde Roctail Koyu'nda 1992 ve Ndumu'da 1995'te açılan iki locayla ilgilidir. Locaların sahipliği ve yönetimi iki farklı şirkette bulunmaktadır: ilki, koruma ajansı, ticari bir banka ve topluluk arasında paylaşılan bir loca sahibi şirket, İkincisi ise koruma ajansı, topluluk ve WS ortaklığındaki (her ne kadar eşit ortaklık olmasa da) loca yöneten şirkettir.

Yerel istihdam stratejisinin bir sonucu olarak bölgedeki işlerin büyük bölümü yerli halk tarafından yapılmaktadır. Bu durum aynı zamanda yerel istihdamın sağlanması ve beraberinde bölgeler arasında eşitsizlikleri de gidermektedir. Yerel hizmetlerin sağlanması belirli bir seviyeye ulaşmış durumdadır. WS 'nin güvenlik ve taksit hizmetleri ile, ayrıca yeni tamamlayıcı ürünlerin de planlanması ve uygulanması geleneksel şifacıya (Sangoma) yapılan kültürel ziyaretlerle başlamış durumdadır. Ancak yapılan çalışmalar kullanılmayan potansiyel olduğundan bahsetmekte ve bu çalışmaların sonunda 3 temel hedef ortaya koyulmaktadır(Ashley vd.,2001;5):

- Ü Başarı ana grupların kontrolü dışındadır. Çünkü başka grupların katılımına ve daha geniş çevredeki turizmin sağlığına dayalıdır.
- Ü Yapılan girişimde en yüksek başarı ihtimali için hissedarlar daha büyük bir yoksul yanlısı turizm programı içinde olmalıdır.
- Ü Hem özel sektör ortaklarının sorumlulukları hem de geri dönecek paranın seviyesi ve oranıyla ilgili birçok topluluğun turizm parçası olduğunda aşırı beklentisi vardır.

Bu amaçla aşağıdaki tabloda, Roctail Koyu'nda yoksul odaklı turizm stratejileri için tespit edilen problemler ve çözüm önerileri açıklanmıştır.

Tablo 9.

Rocktail Koyu Sürdürülebilir Yoksul Odaklı Turizm Gelişiminde Tespit Edilen Problemler Ve Çözüm Önerileri

Problem	Problem olarak tespit edilen	Çözüm yolu olarak görülen
İnsan sermayesi eksikliği (örneğin tecrübe)	Bu turizmde yer almak isteyen topluluk üyelerine hali hazırda bir harici eğitim bulunmamaktadır.	Yeni işe başlayanlar tecrübesizler ve proje tarafından sağlanan çıraklık eğitimi görüyorlar. İşçi için resmi bir eğitim bulunmamaktadır.
Finansal sermaye eksikliği (örneğin mikro kredi ve döner sermaye)	Harici olarak dönüşümlü kredi kooperatifleri aracılığıyla sınırlı kredi imkânları bulunmaktadır.	İş ve Güvence kurumu "İssız Safariler"den kar payı almaktadır. Banka personeli hesapları maaşları almak için potansiyel bir kredi sağlamaktadır.
Kamu sermayesi ve toplumsal güç eksikliği		Kamu sermayesinin gelişimi için işçilerin eğitimi. Toplumsal güç geliştirilmektedir.
Cinsiyet normları ve baskılar	Hem kadın hem erkek pansiyon bünyesinde çalışanlar ve güvence kurumunda temsil edilirler.	
Yetersiz geçim kaynakları stratejilerinin bulunması		
Konum	Yaşam alanına bölge boyunca ana turist güzergâhından oldukça korumasız yollardan 45 dakikada gidilmektedir.	
Mülkiyet alanlarının eksikliği	Mülkiyet alanları kabile halkı tarafından güvence içerisinde kontrol altında tutulan kamuya açık alanlardır. Yetkililer tahsis edilmiş kullanım hakkına sahiptir.	İngonyama ve kralın güvencesi belirlenmiştir.
Üretim eksikliği	Yerel halk pansiyonlara turistlere satacak kayda değer hiçbir şeye sahip değildir.	Yerel halktan localar tarafından yiyecek ve resmi olmayan antika satın almaları. Rocktail'e gelen misafirler için su aygırı turu, ki burası halkın aylık sabit ücretini ve turist başına kazandığı parasını aldığı yerdir.
Başkalarına destek verme planlaması - Kazanç planı eksikliği	Stratejik Savunma Girişimi Rocktail civarındaki topluluklara direk etikememekte çünkü ana turist güzergahına ulaşmak oldukça zordur.	
Düzenleme & Bürokrasi	Rocktail Körfezi'ndeki kamp alanını geliştirmek	Halkın bunun için kendileriyle KwaluZulu

	in , halk KwaluZulu Natal yetkililerinden izin almak zorundadır.	Natal yetkilileri arasında arabulucu gibi olabilecek birine ihtiyacı vardır.
Turizm Piyasasına Yetersiz Erişim	Direkt pansiyona ulaşamayan Rockbay Körfezi civarında herhangi bir yerleşim bulunmamaktadır.	Potansiyel halk işletmeleri sağlamak için reklam ve bilgilendirme aracılığıyla ticaret buraya yönlendirilmek zorunda kalacaktır. Bu muhtemelen Issız Safariler'in dışından dışarıdan ilgili birini tercih etme durumunu doğurabilir.
Turist beklentilerini karşılayan düşük kapasite	Bu turist piyasasına bağlı. Locanın yerel taze ürünleri satın almasını sağlaması ve dükkanda satmak için yerel antika alınabilmesi hakkında az bir anlayışa sahiptir. Buna ek olarak nereden başlanacağı ve bu sürecin nasıl yönetileceği hakkında az fikre sahiptir.	İletişim , eğitim ve öğretim gerekli. Tarih vermek bu projenin çalışanlarının eğitimi dışında bu kapasiteye yönlendirmek için herhangi spesifik bir hareket bulunmamaktadır.
Resmi ve gayri resmi sektörler /yerel kaynaklar arasındaki bağlantısızlık		Taksi ve güvenlik hizmetleri dahil bu tarz bağlantılara biçim vermek için çok az teşebbüste bulunulmuştur. Proje tarafından resmi olmayan yiyecek ve antika satın alımı olmakta fakat burada çok fazla gerçek dışı bir potansiyel vardır.
Uygun olmayan turist piyasası sektörü	Yerel halk yiyecek temin etmek ya da bölgeye çekmek için lüks piyasa ya da turizm anlayışına sahip değil.	Rocktail civarındaki halk tarafından toplu kamp alanları fikri keşfedilmiştir. Bu durum sırt çantası piyasası ve uygun bütçeli turistler için yiyecek sağlayabilir.
Yoksullar tarafından bağımlılık için devlet desteğinin ön ayak olma eksikliği	Evet. Bu topluluğun üyeleri için eğitim desteği eksikliği ve yetersiz finans kaynakları vardır.	
Turizm piyasasına yetersiz girişim	Sınırlı ziyaretçi.	Bu proje karşılıklı yarar sağlamak adına ciroyu artırmak için bölgesel devre mülklerle yerel ürünleri birleştirmeye çalışmıştır.
Turist beklentilerini karşılamak için düşük kapasite olması		Ana faaliyet alanında işçiyi eğiten tecrübeli yöneticiler tarafından yakınlaştırılma olmuştur.
Resmi ve gayriresmi sektörler / yerel tedarikçiler arasındaki bağlantısızlık		Maddi olarak hiçbir şey olmadı.
Yetersiz turist piyasası sektörü		Bütçeye uygun turizm için ek olarak planlanmış kalacak yer (topluluğun bir parçası olarak)

Yoksulların bağımlılık için devlet desteğinin ön ayak olma eksikliği	Koruma yetkilileri ve partner, KwaluZulu Natal yönetimi artan aktifliğe muhaliftir.	
Diğer problemler	Endüstrinin genel anlayışı ve bağlantılı fırsatlar vardır.	Bir yerel sivil toplum kuruluşu ya da toplum bazlı organizasyonun çeşitli fırsatlarda avantajlar sunması için eğitime ihtiyacı var. Bu aynı zamanda düzen eğitimini ve tedarik zinciri kurulmasını da sağlamaktadır.

Kaynak: Poutney,Spency,2001

Roctail Koyu'nda ilk etapta problem olarak karşımıza çıkan, insan sermayesi eksikliğidir. Kavramın tanımından da yola çıkılacağı üzere, bir işletmede veya kurumsal bir çatı altında, ilerlemekte olan hedeflerin arka planında insan sermayesi vardır. Roctail Koyu'nda, problemin insan sermayesi olmasıyla birlikte, problemin tespitinde turizm sektöründe yer almak isteyenlere harici eğitimler mevcut değildir. Bu probleme nazaran çözüm önerileri de yeni işe başlayanlar için, çıraklık eğitimi verilmesi olmuştur. Beşeri sermaye ve finansal sermaye eksikliği birbirini tamamlar nitelikte olup, Roctail Koyu'nda ikinci problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemin tespitinde, harici olarak dönüşümlü kredilerin bulunmaması, kredi kooperatiflerinde ki yetersizlikler olmuştur. Mali alandaki bu yetersizlikler; sürdürülebilir turizme dönük yatırımları da kısıtlamıştır. Bu soruna çözüm önerisi olarak da İş ve Güvence Kurumu adı altında, İssız Safariler' den temin edilmektedir. Kamu sermayesi olarak da nitelendirebileceğimiz; devlet hazinesi de Roctail Koyu'nda tespit edilen problemlerden birisidir. Bu sorunun çözülmesi de; kamu sermayesinin gelişimi ve devamlılığı ile mümkün olmaktadır. Dünyanın her yerinde toplumsal cinsiyet dayatmaları ve normlar sorun olsa da, Roctail Koyu'nda böyle bir problem karşımıza çıkmamaktadır. Çünkü kadın- erkek personele eşit imkânlarda çalışma şartları sunulmakla birlikte kadın istihdamı önemli unsur olmuştur. Problem olarak tespit edilen bir diğer husus da; konumdur. Roctail Koyu'nda, yaşam alanlarına bölge boyunca korumasız yollardan gidilmesi, sürdürülebilir turizm gelişim potansiyelinde önemli bir sorun olmuştur. Bir ülkede veya bölgede turistler gezme amacından da ziyade güvenlik şartlarına önem vermektedir. Ama ne yazık ki probleme çözüm önerisi de mevcut değildir. Yine bu sorunlardan birisi de mülkiyet eksikliği olmakla birlikte, üretim eksikliği problem olarak değerlendirilmekte ve tespit

edilmektedir. Çünkü yoksul kesim pansiyonlarda satacak bir şey bulamadığı için, bu duruma çözüm önerisi de, yerel halkın, localar tarafından, yiyecek ve resmi olmayan antika satın almaları ile Roctail' e gelen turistlere değişik fırsatlar sunulmuştur. Roctail'de tespit edilen başka bir problem ise, başkalarına destek verme planlaması ve destek planlaması şeklindedir. Çünkü ana turist güzergâhlarına ulaşma zorluğundan dolayı Roctail Koyu civarındaki, topluluklarda direkt etkilenmemektedir. Bu tespit edilen soruna çözüm önerisi mevcut değildir. Roctail Koyu'ndaki kamp alanlarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için yerel halkın Kwaluzulu'da ki alanların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Düzenleme ve bürokrasi yine sürdürülebilir turizm kapsamında yoksulluğu önlemede diğer sorun unsuru olmuştur. Turizm arzı ile turizm talebinin dengeye geldiği nokta olan turizm piyasasına erişimi kısıtlayan etmenler; maliyet yüksekliği, yatırımcının yatırım yapmasını engelleyen faktörler başta olmak üzere yine engel teşkil etmektedir. Bu duruma yönelik çözüm önerisi ise, reklam ve bilgilendirme ile sağlanmaktadır. Yine turistlerin beklentilerini karşılayacak kapasite eksikliği ile ilgili çözüm önerisi olarak eğitim, öğretim şartları spesifik değildir. Gayri resmi potansiyel ile birlikte, yerel kaynaklar arasındaki bağlantısızlıklarda mevcut olması sonucu, taksi ve güvenlik hizmetleri dâhil bu tarz bağlantılara yön vermede teşebbüs sayısı azdır. Bu problemler başka problemleri de sevk etmektedir. Devlet desteği eksikliği, finansman eksikliği de başka tespit edilen problemlerden birisidir. Devlet desteğinin az olmasıyla birlikte, turizm piyasasına yetersiz girişimler meydana gelmiş ve bölge sınırlı sayıda ziyaretçi potansiyeline sahip olmak gibi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yine bunlara ek olarak devlet koşullarında planlı ve koordineli şekilde kalacak yerler planlanmıştır. Bunların sonucunda da Roctail sorunların çözümü için, yerel kalkınma aktörlerinden sivil toplum kuruluşu ya da organizasyonların çeşitli avantajlar yaratmaya meyilli olması ve tedarikçi genişliğine gidilmesi çözüm yollarından birisi olmuştur.

2.2.1.3. Uganda Ve Nambia

Tablo 10.

Uganda Ve Nambia

	Uganda	Nambia
Resmi Adı	Uganda Cumhuriyeti	Nambia Cumhuriyeti
Başkent	Kampala	Windhoek
Nüfus	37,58 Milyon	2,303 Milyon
Diller	Svahilice	İngilizce
Para Birimi	Uganda Şilini (Ugx)	Namibya Doları (Nad)
Kişi Başı Milli Gelir	1,500 Sagp Doları	9.590 Sagp Doları

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Afrika Kıta' sının doğu kesiminde yer alan ve denize kıyısı olmayan Uganda Cumhuriyeti, geçimini çoğunlukla tarımla sağlamaktadır. 37 milyondan fazla nüfusa sahip Uganda'daki halkın çok küçük bir kesimi şehirlerde yaşamaktadır. Büyük bir kesim Victoria Gölü, Algon Dağı ve Rwanda sınırı yakınlarında toplanmıştır. Nambia Cumhuriyeti, eski adıyla Güney Batı Afrika, batı sınırı Atlantik Okyanusu olan Güney Afrika'da bir ülkedir. Tarım, hayvancılık, turizm ve madencilik Nambia ekonomisinin temellerini oluşturmaktadır. Yerel halkları turistlere karşı oldukça sıcak kanlı olan Uganda ve Nambia da yoksullukla mücadele etmek için özellikle turizm alanında projeler yapılmaktadır.

Nambia Toplum Temelli Turizm Kuruluşu (the Nambia Community Based Tourism Association) (NACOBTA) ve Uganda Toplum Turizmi Kuruluşu (Uganda Community Tourism Assaciation) (UCOTA), her ikisi de toplum temelli girişimlerden oluşan kuruluşlardır. NACOBTA ve UCOTA yoksul toplulukların finansal durumunu endüstrinin niş topluluk temelli katmanını genişletip iyileştirerek ve bu toplulukları daha geniş çapta genel endüstrinin bir parçası haline getirerek iyileştirmeyi hedeflemektedir. İki organizasyon da aynı anda 3 farklı seviyede faaliyet göstermektedir(Ashley vd.,2001;6):

- Ü Yerli; Finans, eğitim ve teknik alanlarında destek sağlamak ve kişisel topluluk temelli girişimleri pazarlamak.
- Ü Özel sektör; Topluluk temelli girişimlerin özel sektör desteği ve himayesi için lobi oluşturmak ve (sadece NACOBTA) özel sektör ve topluluklar arasındaki ortaklıkların ilerlemesini sağlamak.
- Ü Politika; Topluluk temelli turizmi destekleyecek politik reformlar için lobi oluşturmak ve savunmak ayrıca marjinalize edilen grupların sesi olmak.

Uganda Turizm Kurulu'ndan alınan bilgilere göre proje, yoksulların ve yerel toplumun işletmeci, tüketici ya da çalışan olarak katılımını arttırmaya odaklanmaktadır. Proje aynı zamanda yoksulları ve dezavantajlı konumdaki toplumların ürettikleri ürünler için işgücü ve pazara erişim veya iş ve gelir gibi fırsatları arttırması yoluyla onları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Proje ile 3 çıktı elde edilmesi planlanmıştır. Bunlar; pazar bağlantılarını geliştirmek, yoksul yanlısı turizm ürün ve hizmetlerini geliştirmek ve son olarak da girişimlerin kapasitesini geliştirmek ve Uganda Topluluk Turizmi Derneği gibi turizme destek veren kuruluşların seçilmesidir(Kafa,2014,77).

En büyük ilerleme mikro ölçeklerde kaydedilmiştir, eğitim, teknik destek ve iş tavsiyesine odaklanan aktivitelerle ve ilerletilmiş pazarlar ve girişimler için verilen krediler ve ödeneklerle gerçekleşmiştir. UCOTA ayrıca koruma ve eğitim faaliyetleriyle de ilgilenmektedir. Birçok girişim şu anda iyi temellendirilmiş ve kendi kendine yeterli durumdadır. Fakat özellikle NACOBTA için geçerlidir, organizasyonun git gide artan sayılardaki girişimleri gerekli seviyede ve miktarda eğitim sağlaması sınırlıdır. Özel sektörle bağlar kurmak yavaş ama gerekli bir işlem olarak görülmektedir. NACOBTA bununla ilgili başta güvenilirliği olmadığı için büyük zorluklarla yüzleşmiştir. Fakat kurulan bağlantılar sayesinde bu alanda kayda değer ilerleme kaydedilmiştir. Uygulamalar(Ashley vd.,2001;6):

- Ü Üyelik organizasyonları; “yoksulun sesi” olmaktadır ve her seviyede yoksul yanlısı turizmi desteklemedeki değerini,
- Ü Bunun gibi organizasyonların dış desteğe bağımlılığını ve bu durumun onların uzun dönem sürdürülebilirliğine olan etkisini,

Ü Üye girişimlerinin özel sektörle rekabet edebilmesi için pazarlama stratejik planlama ve turizme dair genel farkındalık gibi iş becerilerine olan büyük ihtiyacı vurgulamaktadır.

2.2.1.4. Kenya

Tablo 11.

Kenya

Resmi Adı	Kenya Cumhuriyeti
Başkent	Nairobi
Nüfus	44,35 Milyon
Diller	Swahili, İngilizce
Para Birimi	Kenya Şilini (KES)
Kişi Başı Milli Gelir	2192.59 SAGP Doları

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Afrika'nın doğu kıyısında ve ekvator üzerinde yer alan Kenya'nın ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanır. Sanayisi gelişmemiş olup, turizm önemli gelir kaynağıdır. Masai Mara ve Serengeti Milli Parkıyla, doğal yaşam alanlarıyla, akasya ağaçlarıyla, eski insan fosilinin ilk izleriyle tam anlamıyla bir turizm çekim merkezidir.

Kenya dünyadaki sürdürülebilir turizm destinasyonları arasında lider konumundadır. Dünyanın her yerinden gelen turistleri cezp etmeye ve tecrübeli eko gezginleri bölgeye çekmeye devam etmektedir. Bunun yanında Kenya'da başarılı toplum temelli projeler uygulanmıştır. Ancak bu projeler, tur operatörleri tarafından daha az0 karlı olarak algılandığından projeler göz ardı edilmektedir. Bazı tur operatörleri yeni ürünlerin pazarlanmasına yatırım yapmayı istememekte ve geleneksel ürünlerin satışını yapmayı tercih etmektedirler. Kenya'da kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Gelişme Merkezi (APTDC) Afrika Yoksul Yanlısı Turizm Vakfı'nın bir bölümüdür. Bu merkez, yoksulluğu azaltmak için turizmin teşvik edilmesi konusuna odaklanmaktadır. Felsefesi ise; "bugün için yerel halka balık ver, ancak daha sonra halkın balığı nasıl tutulacağını öğret" şeklindedir. FIT tarafından Kenya'da düzenlenen ve turistlerin doğru seçim yapabilmesine olanak sağlayan eko-safariler iki gruba ayrılmıştır. Bunlar; Nairobi şehir gezileri ve temalı safari turları şeklindedir. Nairobi Şehir Gezileri; Kenya'nın

başkenti olan Nairobi’de, 1907’den itibaren gezginler, avcılar ve maceracılar için önemli bir merkez olmuştur. Aynı zamanda safarinin anavatanı olarak bilinen Nairobi, ismini aldığı Nairobi Nehri'nin kıyısında yer almakta ve burada ulusal parklar, şelaleler, müzeler ve galeriler bulunmaktadır. Şehir gezileri kapsamında Karen Blixen Müzesi, Nairobi Milli Parkı Turu, Daphne Yetimhanesi, Kazuri Boncuk Merkezi ve Masai Kültür Turu, günlük bisiklet turları ve The Last Giraffe'nin yazarı Raising Daisy Rothschild'in restore edilen evine yönelik geziler yer almaktadır. Karen Blixen Müzesi Turu, bir kahve çiftçisinin öncü olduğu bir çiftliğin restore edilmesi ile oluşturulmuştur. Nairobi Milli Parkı Turunda; Parkta gergedan, bufalo, çita, zebra, zürafa, aslan, antilop ve ceylan gibi hayvan türleri görülebilmektedir. Parkta 80' den fazla memeli türü, gelen göçmen kuşlar da dahil olmak üzere Batı ve Doğu Avrupa'daki kadar türe burada rastlanmaktadır. Daphne Yetimhanesi'nde ise, annesini kaybetmiş, kayıp vb. durumlarda olan bebek filler ve diğer yaban hayatı hayvanlar rehabilite edilmektedir. Raising Daisy Rothschild, The Last Giraffe'nin yazarının evi ve bir yaban hayatı koruma yeri olan Zürafa Merkezinde geçmişe yolculuk yapılabilmektedir. Oluşturulan yüksek platformlarda zürafaların nasıl beslendiği hakkında bilgi edinilebilmektedir. Kazuri Boncuk Merkezi'nde ise; Afrika renklerini yansıtan el yapımı seramik boncuk, mücevher ve çanak çömlek yer almaktadır. Masai, yarı göçebe bir hayat süren yerli halka verilen isimdir. Masailer Tanzania ve Kenya'da uzak köylerde yaşamaktadırlar. Masai'nin zengin kültürel mirası değişmeden aynı şekilde kalmıştır. Masailer, son yüzyılda savaşçı olarak ün kazanmış pastoral yaşam tarzına sahiptirler ve yaşamalarında sığır çok önemlidir ve sadece törensel amaçlar için kesilmektedir. Masai kültür turu, Masailerin geleneksel yaşamlarını yerinde görme fırsatı sunmaktadır. Temalı safari turları, Afrika safarileri bir aile yâda örgütlü bir grup için oldukça idealdir. Kenya'nın mirasını ortaya çıkarmak ve bireysel ihtiyaçlar için bir dizi safari turları oluşturulmuştur. Her şey dâhil, temalı sorumlu safariler, kültürel turlar, eğitim turları, hayırsever safariler yerel ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Temalı safari turları içinde Kenya otantik eko-safari kapsamında Riuki Kültürel Merkez'ine bir gezi düzenlenmektedir. Bu merkez, geleneksel köy yaşamını sergilemektedir. Bu kapsamda geleneksel yaşam tarzları, mimari, gıda, içecek, kültür ve danslar ile ilgili bilgi verilmektedir. Ayrıca otantik eko-safari, misyoner safari, Afrika kültürel safari, eğitim safarisini yer almaktadır. Otantik eko-safari, turistlere keyif almalarını sağlarken yerel topluluklar için de somut faydalar sağlar. Misyoner safari, ziyaret sırasında doğal ve kültürel

mirastan zevk alınmasını temin eder. Ziyaretçiler bizim işbirliğimiz ile kendilerine ait bir proje başlatabilirler. Kültürel safari, gerçek bir Afrika misafirperverliğini Kenya'nın mirası ile birleşen bir doğanın; gerçek renklerini görme imkanı sunar. Bu safari organize gruplar ve aileler için oldukça uygundur. Eğitim safaris: öğrencilerin biyolojik bilimler, sosyal bilimler ve toplumsal kalkınma konuları hakkında bilgi sahibi olmaları için organize edilmiştir. Kendi çalışmalarını geliştirmek isteyen üniversite öğrencileri ve tropikal bölgede biyolojik süreçleri anlamak isteyen kamu görevlileri için uygundur(Kafa,2014,67-70).

2.2.1.5. Alexandra

Turizm gelişme kaydedip, günden güne sürdürülebilir hale gelmesi ve yoksulluk azaltıcı politikaların kilit noktası olması sonucunda, hükümetlerin gözde sektörü olmuştur. Bu doğrultuda gözde sektör olan turizmi, yoksulluk azaltıcı perspektifte kullanan destinasyon merkezlerinden birisi de Güney Afrika' nın, Johannesburg Eyaleti' nin Alexandra Kasabası'dır. Bölgenin temel işgücü kolu 'boncuk İşlemciliği'dir. Boncuk işlemciliği aynı zamanda bölgenin çok kültürlü yapısını temsil etmektedir. Kültürel malzemeleri ekonomilerini geliştirmek için kullanma fırsatı yakalayan Alexandra halkı, özellikle boncuk işlemleri, satışı, Pazar olanaklarıyla birlikte önemli gelirler elde etmektedir. Alexandra'ya gelen turistler, kültürel önemi olan boncuk pazarıyla yakından ilgilenmektedir. Çeşitliliği ve farklı tip boncukların bu zanaat için kullanılmasından dolayı çağlar boyunca, Alexandra' da turistlerin boncuklara olan ilgisi azalmamıştır(Allie,2013;4).

Alexandra için uygulanmış olan; hem doğrudan hem dolaylı gelirleri arttırmayı hedefleyen Alexandra Yenileme Projesi (ARP) ile, Alexandra'daki turizmin gelişimi ve turizm pazarlarının değişimi planlanmıştır. Bu planlar doğrultusunda tur rehberliği fırsatları, konaklama, pansiyon sahipleri için beceri gelişimi ve yerel halkın güçlendirilmesi arzu edilmiştir. Turizm alanında istihdam faaliyetlerinde bulunmak isteyen girişimciler desteklenip, gerekli teşvikler de verilmektedir. 2006 yılında Norveç'ten alınan mali yardımlar ve devlet desteği ile turizm alanında projeler sürdürülebilir hale getirilmeye çalışılmaktadır. Uygulanmış olan vaka örneğinde; boncuk işlemciliği, yörenin çekiciliğini artırmakla birlikte, kültürel yapıya ilgiyi artırıp, yerel halka istihdam sunmaktadır. Aynı zamanda, Alexandra' nın spor gibi pek çok alandaki faaliyetlere ev sahipliği yapması; turizm

sektörünü de geliştirerek eğlence, beraberinde geleneksel yiyeceklerin tedariki ve yerel turlar düzenlenmesi gibi birçok sektörde zincirleme etkiler oluşturmuştur.

2.2.1.6. Ekvador, Tropic Ecological

Tablo 12.

Ekvador, Tropic Ecological

Resmi Adı	Ekvador Cumhuriyeti
Başkent	Quito
Nüfus	16,39 Milyon
Diller	İspanyolca
Para Birimi	USD
Kişi Başı Gelir	11.264 USD

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Otantik destinasyon merkezlerinden birisi olan Ekvador Cumhuriyeti, Güney Amerika' da yer almaktadır. Kuzeyinde Kolombiya, doğusunda ve güneyinde Peru ile komşudur; batısında ise, Büyük Okyanus vardır. Destinasyon merkezinde ön plana çıkan tarımsal ürünler ise; kakao ve muzdur. Yoksul yanlı turizmin en belirgin örneği; Amazon Ormanları' nın en iyi korunmuş bölgesinde yer alan Kapawi Ecolodge'dir. Bölgeye ancak küçük uçaklar ile ulaşılabilir. Turistler için sağlanan aktiviteler; kuş gözlemciliği, akarsu etkinlikleri, trekking, gece yürüyüşleri, kampçılık ve Achuar Topluluk Ziyaretleridir. Bölgede yaşayan Achuar topluluğu, 7000 kişiden oluşan, doğa ile uyum içinde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Achuar Topluluk Ziyaretleri, Achuar insanları için önemli bir kültürel katkı sağlayan en popüler etkinliklerinden birisidir. Turistler bu ziyaretler sırasında geleneksel el sanatları ürünlerini de satın alabilmektedirler. Ayrıca turistler halka ait evlerde toplum, kültür ve doğayla ilgili çeşitli bilgiler öğrenebilmektedir. Kamp etkinliğinde ise, misafirlerin günlük yaşam faaliyetlerine katılmaları amacıyla geleneksel Achuar köyüne davet edilmektedir. Konuklar yerel halk ile etkileşim kurarlar ve ayrıca Achuar toplumuna ait siyah çay içme geleneksel törenlerinde görev alabilmektedir. Törenler sabah erken saatlerde başlar ve mideyi temizleyen ve hiçbir yan etkisi olmayan guayusa çayı içilmektedir. Böylece bu gezi ile misafirler Achuar insanlarının günlük yaşamları hakkında deneyim kazanmış olur. Kapawi Ecolodge'de 20 tane sazdan yapılmış loca da bulunmaktadır ve loca 50 kişilik kapasiteye sahiptir. Turistler girişte günlük 10 dolar

ödeme yapmaktadır ve bu gelir doğrudan yerel halka gitmektedir. Böylece locada konaklayan turistler bölgedeki sağlık, iletişim, ulaşım ve eğitimle ilgili projelerin gelişmesine katkıda bulunmuş olmaktadır(Kafa; 2014, 89).

Yapılan vaka çalışmalarında, motive olmuş kişilerden oluşan küçük bir şirketin topluluk turizmini desteklemek için neler yapabileceğini göstermektedir. Tropic Ecological Adventures (TEA) şirketi; ücra Amazon topluluklarıyla önemli ürünleri güvenceye alma arayışındaki ve diğer iyi temellendirilmiş topluluk girişimlerinin pazarlanmasını desteklemektedir. TEA; Ekuador Amazonu'nda çevresel, toplumsal ve kültürel olarak sorumlu turizmin getirilerini göstermek isteyen bir şirkettir. Ekuador' un doğal bölgelerinde, Amazon'da dahil genelde sayısı az olan fakat ödemesi yüksek olan gruplara turlar düzenlenmektedir. Birçok toplulukla bağlantıları vardır. TEA Huaorani halkıyla önemli bir girişim oluşturmak için çalışmaktadır. Amacı ise Huaorani kültürünü ve yaşam tarzını deneyimlemesi için topluluğun içine yatılı olarak turist getirmektir. TEA ayrıca Zabalo'daki uzun süre önce temellendirilmiş çoban girişimini de pazarlamaktadır. TEA her ne kadar topluluk temelli programlarının diğer aktivitelere kıyasla daha az pazarlanabilir ve kâr getirir olduğunu öğrense de durumu bu programları Galapagos Adaları'na seyahat gibi daha yaygın aktivitelerle aynı pakete koyarak çözüm bulmuştur. Ancak ne yazık ki 1999 ve 2000 yıllarında politik başkaldırı ve adam kaçırmalardan dolayı Ekuador Amazonu'ndaki turizmin azalması tur operatörleri arasındaki rekabeti yükseltmiştir. Bu durum fiyatları azaltmıştır ve TEA' nın yüksek para ödeyen küçük grupları getirme yaklaşımını kötü etkilemiştir. Havacılık Bakanlığı'nın Huaorani bölgesindeki uçak pistini kapatması (bakım eksikliğinden dolayı - bakım topluluğun sorumluluğuydu) başka bir sorun olmuştur. Fakat, dışarıdan desteğin arandığı yeni bir bölge belirlenmiş ve iş planı oluşturulmuştur. Yapılan çalışmalar da yoksul yanlı turizmi etkileyen birkaç anahtar sorunu vurgulamaktadır(Ashley vd.,2001;6):

- Ü Finansal olmayan kazançların önemi ve TEA' nın ücra topluluklarla dış dünya arasındaki bağlantı olarak rolü,
- Ü Topluluk temelli programların sınırlamaları (hem turizmle ilgili topluluktaki farkındalık eksikliğinden hem de dışarıdan eğitim, pazarlama ve altyapıya yapılması gereken yatırım yüzünden),
- Ü Ticari geçerlilik sağlamanın zorlukları.

Ekvator bölgesindeki üç farklı turizm çalışmaları karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve sonucunda, kalkınma örgütleri ile özel sektör arasında işbirliği eksikliği olduğuna bununla birlikte tur operatörlerinin de geleneksel yapıları değiştirildiğinde yoksulluğun azaltılması konusunda daha etkili olabileceği sonucuna varılmıştır(Kafa,2014,123).

2.2.1.7. Makuleke ve Manyeleti

Güney Afrika Hükümeti, daha önce bahsi geçen vaka örneklerinde olduğu gibi; yoksul yanlısı turizmi, kentsel yatırım ve büyüme stratejilerinin bir parçası olarak büyümeyi teşvik etmek ile sosyal hedefler arasındaki zıtlığa açıklık getirmek için kullanmıştır.

Güney Afrika' nın belirlemiş ve uygulamış olduğu turizm projelerinden olan, Manyeleti Av Rezervi ve Makuleke Sözleşmeli Parkı incelenmiştir. Manyeleti Av Rezervi, Kuzey Eyaleti Devleti'nin ticarileştirme programının odaklarından biri ve Phalaraborwa SDI tarafından fazlasıyla desteklenmektedir. Makuleke Sözleşmeli Parkı hem SDI(spatial development initiative) hem de CPPP(Community–Public–Private Partnership (in South Africa)) programları tarafından desteklenen topluluk temelli bir girişimdir. CPPP programı; turizm sektöründeki gelecek aktivitelere rehberlik etmek için pilot proje olarak kullanılmaktadır. Makuleke, sözleşmeli park olarak kullanılmak üzere topluluğa tazminat olarak bir ulusal parktan iade edilen ilk toprak parçasıdır. Her iki projede de da yoksul yanlı girişimleri desteklemek için kazanç planlamasını fazlasıyla kullanan özel sektör yatırımlarını çekmeyi hedefleyen hassas süreçler uygulanmaktadır. SDI da CPPP de gelecek yatırım hazırlıkları için Makuleke ve Manyeleti'den aldıkları dersleri kullanmaktadır. Manyeleti Av Rezervi ile ilgili birkaç ihale alınmış her biri yerel hizmet dağılımı, yerel istihdam, dış kaynak ve eşit paylaşım ile ilgili politik ihalelerdir. Makuleke'de ise yeni kurulan Topluluk Mülkü Kuruluşu (TMK) (CPA) ihale sürecinde CPPP programından yardım almaktadır ve arttırmacılardan ihale dokümanlarında benzer bir grup sosyo-ekonomik sorun belirtmeleri istenmektedir. Fakat, yavaş yatırım sürecinden dolayı Makuleke CPA aynı anda “sırt çantalı kamp alanı” gibi farklı turizm planları üzerinde çalışmaktadır. Yeni ayarlamalar her ne kadar eskinin imtiyaz anlaşmalarına göre belirgin bir gelişme olsa da yoksul yanlı girişimlerin pratikte ne kadar ileriye gideceğini söylemek mümkün değil; çoğu şey girişimleri zorunlu sözleşmelere

çevirmeye ve karşı tarafın uyduğundan emin olmaya dayalıdır. Projelerin ulaşmak istediği 3 temel konu vardır(Ashley vd.,2001;8):

- Ü Sağlam toprak hakları mevcut ise var olan topluluğun turizm kazançlarından gelen bağışların alıcısı olduğu modellerden, topluluğu girişimde payları olduğu için güçlendiren modellere geçmenin daha kolay olduğunu,
- Ü Yoksul yanlı hedefleri izlemek ile özel yatırımı güvence altına almak arasında bir gerginlik olduğunda; bahsi geçen gerginliğin görmezden gelinmemesi ve gerginliğin sebeplerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Ü Bölgenin ticari çekiciliği hem finansal kazançların ölçüsü açısından hem de özel sektörle yoksul yanlı girişimler sağlamak açısından kritik olduğunu vurgular.

2.2.2. Asya Ülkeleri

Asya, son yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen marketi olmuştur (WTO 2006). İçinde bulunulan durumun böyle olmasında, Asya Ülkeleri' nin uluslar arası alandaki seferlerin sayısının 1950'deki 25 milyondan 2004'teki tahmini 763 milyona kadar büyük bir artış kaydetmiş olması ve bu artışın yıllık %6.5'lik bir büyüme oranına tekabül etmesi en temel göstergedir. Aynı dönemde Asya ve Pasifik bölgesindeki uluslararası seferlerin sayısı 0.2 milyondan 153 milyona çıkmıştır. Bu %13'lük bir büyüme oranını gösterir, bu oran Orta Doğu(%10), Avrupa(%6) ve Amerika(%5)'dan daha yüksektir. Asya ve Pasifik bölgesinde, uluslararası turizm gelirleri 1950'de 40 milyon dolardan 2004'te 125 milyar dolara yükselmiştir. Günümüzde ise Asya ülkelerinin turizmden elde ettiği gelir artarak devam etmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Kore Cumhuriyeti, Malezya, Tayland, Endonezya ve Hindistan Asya'daki büyük turizm merkezleri olmuştur. Aşağıdaki tabloda, Asya ülkelerinin dünyaya seyahat sayıları ve ülkelerin turizm harcamaları açısından kayda değer verileri verilmiştir.

Tablo 13.

Asya Pasifik Ülkelerinden Dünyaya Seyahat Sayıları(000)

Ülkeler/Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Çin	57.386	70.250	83.183	98.185	107.276	116.886
Güney Kore	12.488	12.694	13.737	14.846	16.081	19.310
Avustralya	7.103	7.788	8.212	8.768	9.114	9.459
Hindistan	12.988	13.994	14.920	16.626	18.330	20.376
Japonya	16.637	16.994	18.491	17.472	16.903	16.214
Malezya	-	-	-	-	-	-
Filipinler	-	-	-	-	-	-
Pakistan	-	-	-	-	-	-
Endonezya	6.235	6.750	7.454	8.025	8074	8.176
Tayvan	9.415	9.583	10.239	11.052	11.844	-

Kaynak:Salim İbiş, Orhan Batman; “Asya Pasifik Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi”,
<https://www.tursab.org.tr/tr/yazdir/16234>

Tabloya göre; 2010- 2015 yılları arasında Asya Pasifik Ülkeleri’ nden yapılan seyahat sayıları incelendiğinde; en fazla seyahat yapılan ülkenin Çin olduğuna ve Çin’ i takiben Güney Kore’nin ikinci sırada yer aldığı bilgisine ulaşabiliyoruz. ITB (Berlin Uluslararası Turizm Fuarı) her yıl araştırma kuruluşlarına yaptırdığı Dünya Seyahat Eğilimleri Raporu’ nda; 2016 yılının ilk sekiz ayına yönelik sonuçları açıklamıştır. Buna göre terör saldırıları ve siyasal çatışmaların dünya genelinde seyahatleri etkilemediğini belirtilen raporda dünya seyahat sektörünün büyüme trendini sürdürdüğü, büyümede lokomotifin ise Asya olduğu vurgulanmıştır. Raporla göre Asya’da büyük bir yükseliş beklenirken ABD’de orta düzeyde yükseliş beklenmektedir. Asya’nın 2016 yılında yurt dışı seyahatlerde başı çeken bölgesi % 18 artış ile Çin olurken bu ülkeyi % 11’lik artış ile Güney Kore izlemiştir. UNWTO ile örtüşen bu verilere göre 2017’de tüm olumsuzluklara rağmen, Asya’daki yurt dışı seyahatlerde % 6’lık bir artış öngörülmüştür(İbiş ve Batman; 2017,15).

Tablo 14.

Asya Kıtası' ndaki Ülkelerin Turizm Harcamaları(000.000)

Ülkeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Çin	54.880	72.585	101.977	128.576	234.662	292.200
Güney Kore	20.788	22.195	22.934	24.459	26.136	27.559
Avustralya	27.851	33.967	35.226	33.198	31.959	28.300
Hindistan	10.490	13.699	14.107	32.244	17.492	17.686
Japonya	39.306	39.760	40.967	12.236	28.609	23.165
Malezya	8.324	10.180	12.217	7.140	12.442	10.589
Filipinler	5.964	6.055	7.140	8.400	11.130	22.191
Pakistan	1.370	1.857	1.851	1.638	2.209	2.333
Endonezya	8.432	8.653	9.055	10.280	10.263	9.800
Tayvan	-	-	-	-	-	-

Kaynak:Salim İbiş, Orhan Batman; “Asya Pasifik Turizm Pazarının Türkiye Açısından Analizi”,
<https://www.tursab.org.tr/tr/yazdir/16234>.

Asya Kıtası' ndaki ülkelerin turizm harcamaları dikkate alındığında; 2010-2015 yılları arasında Çin ve Güney Kore haricinde; diğer ülkelerde yıldan yıla dalgalanmalar meydana gelmiştir. Turizm sektöründeki bu dalgalanmaları meydana getiren unsurlar ise; ülkelerin seyahat özgürlüğünde bir takım engellerin ortaya çıkması, sosyal güvenlik sistemindeki aksamaların oluşması, bireylerin boş zaman imkânlarının kısıtlı olması ve her şeyden önemlisi ise gelir düzeyidir. Bu gibi faktörler beraberinde turizmin çarpan etkisini de kısıtlamaktadır. Yine bu durumun aksine; Asya'nın turizm sektörü incelendiğinde; turizmde ilgili destinasyon merkezinin iki sebepten dolayı kayda değer bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu görebiliyoruz: Bu sebeplerden birincisi, kıtada mevcut olan ve tamamen kullanılmayan doğal mirasların varlığıdır(Harrison 1992). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu'nun belirlediği dünya mirası alanlarını turizm kaynağı zenginliğinin bir göstergesi olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda, Avrupa ve Kuzey Amerika 436 alanla (ki dünya toplamı 830) ve yıllık 509 milyon uluslararası turistle önde olurken, buna nazaran Asya 167 dünya mirasına ve yıllık 153 milyon uluslararası turist çekme potansiyeline sahiptir. Miras alanı başına turist seyahati bakımından Asya; Avrupa ve Kuzey Amerika'dan yaklaşık %20 daha geridedir. Asya turizm sektörünün gelişmesinde ikinci sebep ise; Asya'nın yüksek nüfusu ve günden güne artmakta olan geliriyle, iç turizm talep potansiyelinin fazla olmasıdır. Dünya'da

en çok turist ağırlayan ve gönderen bölgenin Avrupa'dan sonra Asya Pasifik bölgesi olduğu bilinmektedir. Asya Pasifik bölgesinde yer alan ülkeler sahip oldukları nüfus ile de dünyada önemli yer tutmaktadır.

Aşağıda Asya Kıta' sında yer alan Hindistan'a bağlı, Kumaromkom, Karela ve Nepal için yürütülen turizm faaliyetleri incelenecektir.

2.2.2.1. Hindistan

Tablo 15.

Hindistan

Resmi Adı	Hindistan
Başkent	Yeni Delhi
Nüfus	1,324 Milyon
Resmi Diller	İngilizce, Hintçe
Para Birimi	Hindistan Rupisi
Kişi Başı Gelir	1.414,4 Milyar

Kaynak Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Hindistan; eğlence tarzları, gelenekleri, yemek kültürü ve renkli yaşamıyla dünyada adından çokça söz ettiren bir ülkedir. Güney Asya'da yer alır. Batısında Pakistan, kuzeydoğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, Nepal ve Butan, doğusunda ise Bangladeş ve Myanmar yer almaktadır. Aşağıda Hindistan' a bağlı, Kumaromkom ve Karela ile Nepal' de uygulanmış olan yoksul yanlı turizm çalışması verilmiştir.

2.2.2.2. Kumaromkom ve Karela

Kumaromkom; çeşitli bitki örtüsü ve egzotik görünümü olan Hindistan' a bağlı bir köydür. Egzotik görünümünün olmasının yanı sıra bölgeye ana cazibesini Vembanad Gölü katmaktadır. Bölgenin doğal çekiciliği ile birlikte tarımda benzersiz tarza sahip olması da, turizm çekme potansiyelini artıran unsurdur. Kumaromkom' da yapılan ilk çalışma, bölgede sorumlu turizmi geliştirme ve yoksulluğu azaltma üzerine olmuştur. Turizm sektörünün bir yerde gelişebilmesinde anahtar koşul" farkındalık" unsurudur. Farkındalık yaratılarak, turizm sektörünü canlandırma amacıyla yapılan bu çalışma da, yerli halkı turizm işletmeleri ve pazarlarıyla ilişkilendirip, anket ve analiz bulguları dâhilinde, Kudumbaşaree, Pançayat, Karela Turizmi Seyahat Akademik Çalışmaları Enstitüsü(KTSAE) vasıtasıyla çalışmalar yapılmıştır. Yoksulluk sınırının

altında yaşayan çiftçileri ve pazarda ürünlerini satmakta zorlanan tedarikçilerin listelenmesiyle vaka örneği başlamıştır. Akabinde bu çalışmalara ek olarak, bir diğer vaka örneği ise; Saroop Bey'in, 2002 yılında Equations tarafından Kumarakom'da gerçekleştirilen akademik çalışması sonucunda; "sorumlu turizm" kavramı ortaya çıkmış ve bu doğrultuda Konum Seviyesinde Sorumlu Turizm Komitesi(KSSTK)'nin; tarım takvimi uygulaması devreye sokulmuştur. Bu noktadan itibaren yerel halklar ve yerel ekonomilere ilişkin bir yaklaşım olan "sorumlu turizm" kavramı güç kazanmaya başlamıştır. Lüks otellerin yerli halktan ürün alması üzerine yapılmakta olan bu çalışmada amaç; tarımsal üretimi arttırmak ve yoksul çiftçinin yanında olmaktır. Yerel tarımsal üretimde kayda değer artış sağlanmasıyla birlikte enflasyon ve fiyat farklılıklarının önüne geçip fiyat istikrarı sağlanmıştır. Toplumun her kesimini desteklemeyi planlayan bu çalışma da kadın istihdamı için de gözle görülür ilerleme sağlanmıştır.

KTSAE 'nin bir yıllık çalışmalarından sonra, Sorumlu Turizm girişimi gerçek ve kayda değer sonuçlar elde etmiştir. Bunlar(Michot,2010):

- Ü Yerel tarım üretiminde kayda değer artış
- Ü Bir yetiştirme takviminin oluşturulması
- Ü Enflasyon ve pazar sallantılarını önlemek için sabit fiyat sistemlerinin oluşturulması
- Ü Toplamda 460 kişiden oluşan 10 Karşakasamiti (çiftçi grupları) oluşturulması
- Ü Toplamda 250 kadından oluşan 20 Kudumbaşree biriminin oluşturulması
- Ü Kadınlara odaklı 5 mikro girişim kurulması vb sonuçlar elde edilmekle birlikte; 1 adet kadın balık işleme birimi, 1 adet kadın tavuk işleme birimi, 1 adet kadın Çappathi (yerel ekmek) işleme birimi, 2 hindistan cevizi sağlama birimi ile kadın mikro girişimciler ön plana çıkmıştır.

Sorumlu Turizm girişimi bu tarım projesi ile Kumarakom'da 1350 kişiye net fayda sağlanmıştır. Kumarakom' da diğer bir vaka örneğine öncülük yapan projenin adı ise; "Kumarakom'da Köy Hayatı Deneyimi" (Village Life Experience) dir. Turistlere köylülerin gerçek hayatının nasıl olduğunu deneyimleme imkânı sunulmuştur. Sorumlu Turizm girişiminin uygulanması; sosyo- ekonomik hayatta kadınların ön plana çıkmasına alternatif sunmuştur. Kudumbaşree'nin kadın iş gücünün faaliyetlerini gözlemlemesiyle; 760 kadın yetiştirme programında, 35 kadın

pazarlama aktivitelerinde, 30 kadın yerel sanat gruplarında, 45 kadın köy turları grubunda yer almıştır. Böylece dikkatli yönetilmiş bir turizm endüstrisi; yoksul köylü kadınların gittikçe güçlenmelerini, aileleri ve toplumdaki konumlarını iyileştirmelerini sağlayabilmekte(Michot,2010) ve toplumda eşitlikçi yapı oluşturmaktadır.

2.2.2.3. Nepal, SNV(Netherland Development Organization): Humla Turizmi

Tablo 16.

Nepal, SNV(Netherland Development Organization):Humla Turizmi

Resmi Adı	Nepal
Başkent	Kathmandu
Resmi Diller	Nepalce
Nüfus	28,98 Milyon
Para Birimi	Nepal Rupisi
Kişi Başı Gelir	729,53 USD

Kaynak Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Hindistan'ın kuzeyinde ve Çin'in Tibet özerk bölgesinin güneyinde yer alan Nepal'de, ülke nüfusunun %30'luk kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

SNV-Nepal turizm projesi Nepal'in gayet yoksul bir bölgesinde bir gelişim ajansının sosyal mobilizasyon, katılım planlaması ve kapasite inşası aracılığıyla yerli topluluklarla çalışma yaklaşımını incelemektedir. Çalışma 'ithalin yerini almak' işleminin kıymetli bir örneğini sunmaktadır. Flemenk İlerleme Ajansı SNV, Bölge Ortakları Programı (BOP) (DPP) aracılığıyla köy ve bölge ilerletme komiteleriyle, devletten bağımsız organizasyonlarla ve özel sektörle beraber 'köy seviyesindeki kadınların ve dezavantajlı grupların menfaati' için turizmin geliştirilmesi Kuzey-Batı Nepal'in ücra Humla Bölgesi'ndeki hedeflerinden sadece birisidir. SNV'nin yoksul yanlısı turizm stratejisi Khatmandu temelli trekking ajanslarının aksine yoksulları ve güçten düşmüşleri destekleyecek girişimler kurmak etrafında dönmektedir. Bu yüzden girişimin odağı yerel seviyede trekking patikasının üzerindeki belirli topluluklardadır. Yoksul yanlısı turizm stratejisinin odağı topluluk temelli organizasyonların ilerletilmesi aracılığıyla sosyal mobilizasyondur. SNV ayrıca yoksulların mikro-girişimler kurması ve istihdam fırsatlarını değerlendirilmesi için iş planlaması ve eğitimi ile de ilgilenmektedir. Kaplıcalar ve köy turları için topluluk girişim seçeneklerinin de üzerinde çalışılmıştır. Trekking ajanslarına ve turistlere yerli

hizmetler (taşımacılık, katır ve at vb.) ve ürünler (sebze vb.) sağlamak üzere merkez bir nokta olarak kullanılacak çok amaçlı Ziyaretçi Merkezi planlandı ve turist başına 2 Amerikan Doları bakım vergisi ve sürülü hayvan otlatma vergisiyle, trekking patikası üzerinde tuvaletlerin inşa edilmesi gibi birkaç farklı girişim de hayata geçirilmiştir. Bu proje ile(Ashley vd.,2001;7) :

- Ü Humla'daki aşırı yoksulluğu ve yoksullar arasındaki kapasite eksikliği göz önüne alındığında, yoksulların katılımını inşa etmeye uzun dönemli yaklaşımın değeri,
- Ü TTO'larda (CBO) topraksız, yoksul insanların harcayabileceği sınırlı zamanı,
- Ü Zaten var olan iyi temellendirilmiş turizm elitlerinin arasına girmenin zorluklarını incelenmekte ve buna yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Batı Nepal'de yer alan Humla District ise başka bir yoksul yanlısı turizm çalışması örneğidir. Humla, Tibet sınırında ve Nepal'in de kuzeybatısında yer almaktadır. Soğuk hava koşulları nedeniyle yolları ve iletişim altyapısı yetersiz durumdadır. Halkın geçimi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Bu nedenle sık sık gıda kıtlığı yaşanmaktadır ve salgın hastalıklarla mücadele etmek durumunda oldukları için yaşam koşulları oldukça zordur. Arazi ve hava koşullarının da olumsuz olması nedeniyle yörenin kalkınabilmesi oldukça zordur. Humla' da turizmin gelişmesi de oldukça sınırlıdır. Örneğin 1996-2000 yılları arasında her yıl 626 kişi ziyaret etmiştir. Hollanda Kalkınma Örgütü (SNV), Nepal Hükümeti ile ortaklaşa 1980 yılından bu yana yöredeki yoksulluk oranını azaltmak için Nepal'de faaliyet göstermektedir. Bu kuruluş tarafından yörede sürdürülebilir turizmi geliştirme programı başlatılmıştır. Programın hedefi yoksul yanlısıdır ve Humla halkını ekonomik ve sosyal anlamda güçlendirmeye odaklanmaktadır. Aynı zamanda yoksulların kendi kaynaklarını yönetebilmeleri için eğitim ve finansman desteği; süreçte eğitim, stratejik planlama, organizasyon el gelişim ve fon gibi konularda destekler sağlanmıştır. Böylece Himalaya'larda doğa yürüyüşü etkinlikleri gelişmiş ve bu durum yoksullar için turizmin yararlı olmasına neden olmuştur. St. Lucia örneğinde olduğu gibi Nepal'de de yoksul yanlısı bir yaklaşımın başarılı olabilmesi için öncelikle yerel yönetimler, turizm yatırımcıları, STK'lar ve bağışçılar arasında ortaklıklar geliştirilmiş ve devlet kurumları ile finansman kurumları arasında ortaklıklar oluşturulmuştur (Kafa,2014,84).

Dünya üzerinde yoksulluğu azaltmak her ne kadar turizmin görevi olmasa da; turizm sektörü içinde bulunduğu diğer sektörleri etkileyerek, yoksulluğun azaltılmasında önemli bir politika aracı olmuştur. Yoksul yanlı turizm yaklaşımında ülkeler bazında uygulanan proje örneklerini incelediğimizde belirgin sonuçlara varabiliyoruz ve hepsinin ortak noktası yoksulluğu azaltıp gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdamı artırmak ve global ölçekte farkındalık yaratmaktır. Aşağıdaki tabloda; yoksul yanlı turizmin durum incelemeleri etkenleri ve girişimlerin özeti verilmiştir.

2.3. Yoksul Yanlı Turizm Örnekleri Özeti

Tablo 17.

Yoksul Yanlı Turizm Örnekleri Özeti

Durum İncelemesi	Etken Çeşidi	İncelenen YYT Girişimi Çeşidi	Sözleşmenin Düzeyi
Yaban Safarileri-Maputaland, Güney Afrika	Reklam şirketinin büyük bir kısmı (Güney Afrikalı tur operatörü)	*WS(Yaban Safarileri) ve civardaki toplumlar arasındaki üçlü ticaret ortaklığı ile iki konaklama işletmesi ve devlet koruma yetkisi vardır. *Güney Afrika'nın yoksul ve koruma altında olan alanları yerlerini kapsar.	*Temel olarak yerel-2 konaklama vardır. *Taşra düzeyinde münazaralar vardır.
Tropik Ekolojik Seferler-Ekvator	Küçük reklam şirketi (Ekvatorlu tur operatörü)	*Amazonlu Hintliler tarafından yürütülen işlemlerin dahil olduğu tur paketleri; -Huraoni Hintlileri ile ortaklık halinde planlanan turlar -Diğer toplumların yürüttüğü Amazon ürünlerinin pazarlaması vardır.	
NACOBTA ve UCOTA Toplum Turizm Birlikleri, Namibia ve Uganda	Ülke içinde Hükümet dışı organizasyonlar	*Küçük turizm operatörlerinin üye tabanlı ticaret kurumu birliği mevcuttur. *Çok yoksul bölgelerde (Humla) küçük çapta doğa yürüyüşü ile finansal destek sağlanır.	*Yerel: çoklu bölgelerde girişimci desteği vardır. *Makro:İdari görüşmeler vardır. *Yerel ve Ulusal özel sektör görüşmeleri vardır.
SNV-Nepal-Humla Bölgesi, Nepal	Hollanda Gelişim Organizasyonu	*Yoksul insanların ve toplum gruplarının turizme katılımını canlandırma seferberliği vardır. *Çok yoksul bölgelerde (Humla) Küçük çapta doğa yürüyüşü endüstrisi ile yapılmaktadır.	*Temel olarak köy ve bölge düzeyinde turlar vardır. *Nepal turizm kurulu ile idari anlaşmalar yapılmıştır.
St. Lucia Kültürel Miras Turizmi Programı	Hükümet-Turizm Bakanlığı	*Var olan turizmin çeşitlendirilmesi ve katılımı arttırmak için yeni 'kültürel miras turizminin geliştirilmesi	*Makro: idari politikalar, pazarlama,

-St. Lucia		turizmde yarar ve sürdürülebilirlik sağlar.	kapasite, ürün gelişimi ve toplum bilinci oluşturur. *Yerel: girişimcilik gelişimi, çoklu bölgeler oluşturur.
SDI ve CPPP programı-Kuzey Şehri,Güney Afrika	Hükümet: şubeler arası girişimler	*Umumi ya da devlete ait bölgelerde turizm gelişmelerinde özel yatırımı güçlendirmek için oluşturulan yatırım paketleri vardır. *SDI ve CPPP aşağıdaki çalışmalar üzerine yapılan uluslararası bir programdır; -Makuleke diğerleri arasında CPPP tarafından desteklenen Makuleke toplumunun turizm girişimidir. -Manyeleti Phalaborwa SDI dahilinde turizm ticarileşmesi odaklıdır.	*İdarenin yerel düzeye çevrilmesi: yatırım tekliflerinin ayarlanması planının getirisinin kullanımı artırır. *Yerel: yatırımcılar ve toplum için bilgi ve teknik destek verir. *İdari: SPI ve CPPP 'nin idari kadrosunun kurulması ve diğer hükümet girişimleri ile bağlantı kurulması sağlanır.

Kaynak:Ashley vd.,2001;9

Tabloda; ilk etapta Güney Afrika' ya yönelik incelenen YYT Girişim çeşidi durum incelemesi dikkate alındığında; etken faktör Güney Afrika' lı tur operatörüdür. İncelenen vaka örneğinde yapılan çalışma; Güney Afrika' nın yoksul ve koruma altındaki alanları ve yerleri kapsamaktadır. Güney Afrika' nın yeşil bitki örtüsüne zengin flora ve faunaya sahip olmasının getirdiği cazibelerden birisi safarilerdir(WS). Civardaki toplumlarla üçlü ticaret ortaklığı kurulmuştur. İncelenen ikinci YYT Girişim çeşidinin durum incelemesi ise; yapılmakta olan Tropic Ekolojik Seferleri' dir. Tropic Ekolojik Seferleri'n etken çeşidi ise; Ekvatorlu tur operatörüdür. Küçük bir reklam şirketi olan Ekvatorlu Tur Operatörü, uygulamakta olduğu tur paketleriyle, koordinasyon çerçevesinde gerekli girişimleri yapmıştır. Bu girişimlerde Amazonlu Hintliler tarafından yürütülen işlemlerin dahil olduğu tur paketleri, Hurani Hintlileri ile ortaklık halinde planlanan turlar, diğer toplumların yürüttüğü Amazon ürünleri pazarlaması vardır. Tur operatörünün faaliyetleriyle başlayana YYT girişimi, iyi temellendirilmiş topluluk girişiminin en güzel örneğidir. Ülke içinde ve hükümet dışı organizasyonların yürüttüğü faaliyetlerin etken çeşidi olması sonucu, NACOBTA ve UCOTA Toplum Turizm Birlikleri, Nambia ve Uganda' da uygulanmıştır. İncelenen YYT Girişimi çeşidinde ise; Küçük turizm operatörlerinin üye tabanlı ticaret konumu birliği mevcuttur. Bu uygulama çok yoksul bölgelerde(Humla), doğa yürüyüşleri ile

finansal destekler sağlamaktadır. Uygulamada, yerel anlamda, girişimci desteği vardır. Makro düzeyde idari görüşmeler yapılmakta, aynı zamanda yerel ve ulusal özel sektörün koordinasyonu ile sözleşmenin düzeyleri gerçekleştirilmektedir. Turizmin kaynağını oluşturan doğal varlıkların yanı sıra geçmişten günümüze kadar toplumların meydana getirdiği çeşitli uygarlık ve sanat harikaları kültür ve miras turizmini oluşturmaktadır. Oluşan bu kültür ve miras turizminin yoksul yanlı turizm bileşimindeki örneklerinden birisi; St. Lucia Kültürel Miras Turizmi adlı vaka örneğidir. İncelenen vaka örneğinde, Hükümet ve Turizm Bakanlığı'nın katkılarıyla turizmi çeşitlendirip, turizme yerel düzeyde katılımı artırmak ve kültürel mirasın gelişimine zemin hazırlamaktır. Yapılan girişim çeşidi, makro ölçekte uygulanan idari politikalar, pazarlama kapasite gibi, ürün geliştirme yollarıyla birlikte, toplum bilincini oluşturup, farkındalık yaratmıştır. Hollanda Gelişim Organizasyonu' nun, etken çeşidi olmasıyla, SNV-Nepal'in Humla Bölgesi' nde, yoksul insanların ve toplum gruplarının turizme katılımını canlandırma amacıyla YYT Girişimi incelenmiştir. Bir seferberlikten doğan, ve yoksul bölgeleri özellikle de Nepal' in “vahşi batısı” adıyla hitap edebileceğimiz saklı cennet olan “Humla” gibi, bölgeyi kapsayan girişimde ilk etapta küçük çaptaki doğa yürüyüşleri ile turizm sektöründeki faaliyetler hız kazanmaktadır. Bahsi geçen girişimde; temel olarak köy ve bölge turları ile doğal hayatı canlandırma arzusu vardır. Bu amacı gerçekleştirmek içinde Nepal Turizm Kurulu ile idari anlaşmalar yapılmıştır. Turizmin yoksulluk azaltıcı politika aracı olmasında; Özel sektör özellikle tur operatörleri ve locala operatörleri/yatırımcıları önemli birkaç rol oynamaktadır (ürün geliştirme, pazarlama, yatırım ve operasyon dâhil). Bazı durumlarda WS locaları, TEA'nın (Tropic) Huaroni Programı, bazı NACOBTA üyesi girişimler ve potansiyel olarak, Makuleke localası bazı özel sektör organizatörleri doğrudan topluluklarla ortak olabilmektedir. Onlar da bu sayede ürün geliştirme ve pazarlama ile yakından ilgilidir. Diğer durumlarda daha az resmi bağlantıları olabilmekte (NACOBTO, UCOTA veya topluluklar) veya yoksulların ürünlerinin ya da emeklerinin müşterisi olarak rol oynamaktadır. Uluslararası ilerletme ajansları çalışmalarındaki girişimlerin çoğunda önemlidir.(Ashley vd.,2001;9):

Ü Ekvador'daki TEA (Tropic) ayrı, kar amacı gütmeyen bir organizasyonun kurulmasına yardım etmiştir(Accion Amazonia). Bu yerli topluluklar ve organizasyonlarla beraber kültürel bütünlüklerini ve çevrelerini korumak için

çalışmaları ve küçük boyutlu, sürdürülebilir ve eko-turizmi içeren ilerleme projeleri üretmeleri için desteklenmektedir.

Ü UCOTA da NACOBTA da devlete bağlı olmayan yapımcı kuruluşlar. İkisi de ağırlıklı olarak bağışlı ödeneklerle devamlılık arz etmektedir.

Ü Nepal'de Humla projesi bir ilerletme ajansı tarafından yönetilmektedir.

Yoksullar tüm girişimlerde elemanlar, kişisel yapımcılar, sıradan emekçiler ve mikro ve küçük işletmelerin yöneticisi olarak rol oynamaktadır. Ayrıca toplulukların da üyesi olarak rol oynamaktadır. Topluluk organizasyonları genelde umumi imkanlar (vahşi hayat, kültür) üzerinden ürün geliştirir, bir topluluk meselelerini görüşür toplu kazancı toplar ve dağıtır (korumacılar ödenen vergiler, kabile otoriteleri, yerel liderler, turistlerden gelen bağışlar) ve görüşlerini başkaları önünde temsil etmektedir. Çoğu durumda yoksullar ve organizasyonları dışarıdan yeteneklerini ve ürünlerini pazarlamaları için destek alırlar. Karar vermedeki katkıları yerel ve bölgesel ölçekten (örn. SNV-Nepal, St. Lucia HTP) bölgesel planlamaya kadar (örn. NACOBTA) gitmektedir(Ashley vd.,2001;10).

Aşağıda tabloda dünya üzerinde yoksul yanlı turizmin güçlü ve zayıf yönleri ele alınmıştır. Tabloda; Dünya turizminin, küresel eğilimler ve talepler doğrultusunda gerekli planlamaları yapıp alt yapı çalışmalarını tamamlamaya çalışıldığı sonucuna varılabilmektedir. Turizmin yoksullukla mücadele de nasıl etkin kullanılacağı sorusunun cevabı net olup yerel yönetimler arası koordinasyon sağlanmıştır. Uygulanacak olan programlar içselleştirilmiştir. Dünya da kadın istihdamı yaratmada turizmin belirgin payı mevcuttur. Sosyal sorumluluk ve kişisel gelişimde yoksul yanlı turizm domino taşıdır. Dünya turizmi, tedbirli arayışlar içindedir ve bunu turizm yatırımları ile oluşacak sosyal, kültürel ve çevresel değişimlerden yoksulların nasıl etkileneceğinin hesaplanması ve olumsuz etkilere yönelik tedbirler alınması şeklinde ortaya koymaktadır. Turizm işletmelerine alınacak malların yerel halktan teminine özen gösterilmekte bu sayede halkta farkındalık yaratılmaktadır. Bu gibi dünya da yoksul yanlı turizmin güçlü yönlerinin devamında zayıf yönlerini ele aldığımız da ise; pazarlama imkânlarının kısıtlı olmasıyla birlikte, politik çatının sağlanamaması en büyük engellerden birisi olmuştur. Yine dünya turizminin önünde iki faktörlü engeller mevcuttur. Bu engellerden ilki seyahat acentelerinden kaynaklı engeller iken diğeri ise uluslararası konaklama yiyecek gibi alanlardaki zayıflıklardır. Seyahat acentelerinden kaynaklı engelleri şöyle sıralayabiliriz; Seyahat acentelerinin, ülke

içinde serbest dolaşıma yönelik engellerinin olması ve ülkeden çıkışta götürülecek döviz miktarında kısıtlamalar yaratması gibi engellerdir. Uluslararası konaklama yiyecek vb. alanlardaki engeller ise; turizm alanına daha fazla yatırımlar gerekmesi ve kambiyo senetlerinin hizmet faaliyetlerine ilişkin ödemelerinde sorunların ortaya çıkmasıdır. Yine ülkeler arası vergi oranları ve KDV farklılıklarının oluşması ve dünya turizminin geliştikçe çevre düzeninde bozulmaların olması başka bir zayıf yöndür.

2.4. Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Gelişmiş Ülkelerde Yoksul Yanlı Turizmin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Tablo 18.

Üçüncü Dünya Ülkelerinde ve Gelişmiş Ülkelerde Yoksul Yanlı Turizmin Güçlü ve Zayıf Yönleri

GÜÇLÜ YÖNLERİ	ZAYIF YÖNLERİ
Ü Sektördeki global eğilimlerin ve trendlerin izlenmesi; küresel talepler baz alınarak yerel seviyede planlama ve düzenlemelerin yapılması, uygun tasarımların hazırlanması, projelerin geliştirilmesi, altyapı ve yatırım çalışmalarının tamamlanması	Ü Pazarlama olanaklarının kısıtlı olması ile birlikte politik çatının sağlanamaması
Ü Turizm sektörünü baz alan kalkınma anlayışının, yoksullukla mücadele odağında nasıl oluşturulacağına çözümlemesinin yapılması ve buna yönelik yol haritasının oluşturulması,	Ü Seyahat acentelerinin; ülke içinde serbest dolaşıma yönelik engellerinin olması ve ülkeden çıkışta götürülecek döviz miktarında kısıtlamalar yaratması
Ü Kamu kurum ve kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizm yaklaşımının içselleştirilerek plan ve programlara yansıtılması,	Ü Ülkelerdeki vergi oranı ve KDV farklılıklarının olması
Ü Ekonomide kadınları önemli bir aktör olarak değerlendiren ve cinsiyet eşitsizliğine dayalı normların önüne geçmeyi hedefleyen çalışmaların planlanması ve yapılması,	Ü Turizm alanına daha fazla yatırımlar gerekmesi
Ü Yoksul kesimlere kişisel ve mesleki gelişim alanlarında eğitimler verilerek, turizm sektöründe istihdam eden yoksul sayısını arttırmak,	Ü Kambiyo senetlerinin hizmet faaliyetlerine ilişkin ödemelerinde sorunların ortaya çıkması
Ü Yoksul kesimlerin müteşebbis ya da küçük işletmeci olması çerçevesinde gerekli desteklerin sağlanması,	Ü Dünya turizminin gelişmesiyle birlikte aynı zamanda çevre kirliliğinin de artış göstermesi ve ekolojik dengeyi bozması
Ü Yerel halkın karar alma süreçlerine	Ü İstihdam olanaklarının mevsime bağımlı

katılımının planlama boyutundan başlanarak proje uygulama süreçleri boyunca devam ettirilmesi ve yerel halkta farkındalık oluşturulması,	olması.
Ü Turizm yatırımları vasıtasıyla oluşan kültürel, sosyal, toplumsal varyasyonlardan yoksul kesimin nasıl etkileneceğinin belirlenmesi ve olumsuz yöndeki etkiler için önlemler alınması,	Ü Faydaların dengesiz coğrafi dağılımı. Ülkenin her bölgesinde eşit miktar da turizm faaliyetlerinin gerçekleşmemesi.
Ü Özel kesim ve yoksullar arasında koordinasyon, iletişim ve işbirliğini kuvvetlendirecek işleyişin sağlanması,	Ü Yetersiz kalite standartları
Ü Turizm altyapısını iyileştirme amacıyla projelerden-planlardan mahrum kesimlerin faydalanmasının sağlanması,	Ü Turist beklentilerini karşılama kapasitesinin düşüklüğü
Ü Tarihi ve kültürel dokuyla beraberinde doğal güzelliklerinde önemini dikkate alıp, hem koruyucu hem de kollayıcı tedbirlerin yerel halkla birlikte alınması gerekmektedir.	Ü Resmi ve gayri resmi sektörler/yerel tedarikçiler arasındaki bağlantı eksikliği
Ü Turizm işletmelerinde yoksullara istihdam sağlamak,	Ü Yoksulların katılımı için ileriye dönük hükümet desteği eksikliği,
Ü Turizm işletmelerine girdi olacak mal ve hizmetlerin öncelikle yoksul kesimden tedarikinin sağlanması,	Ü Konaklama imkanlarının kısıtlılığı ve özel sektörlerin çıkarları,
Ü Turiste dolaysız yapılacak olan mal ve hizmet satışlarının yoksullar aracılığı ile yapılması ve bu sayede yerel halk ve turist arasında bağ kurulması,	Ü Kamu ve özel sektörün uyumsuzluğu,
Ü Yoksulluğun azaltılması veya ortadan kaldırılmasına yönelik programların ve projelerin turizm kazançları ya da alınan karları üzerinden vergilerden yararlandırılması,	Ü Turizm gelirleri uzun süreçli olduğu için istenilen karın hemen elde edilememesi,
Ü Küçük veya orta ölçekli turizm işletmelerinin yoksullar aracılığı ile kurulması ve faaliyete geçirilmesi	Ü Çeşitli nedenlerden doğan ulaşım sorunları
Ü Turizm ortakları ya da turistlerce ziyaret edilen bölgelerdeki sosyal projelerin (HIV/AIDS) gönüllü olarak desteklenmesi,	Ü Hükümet desteklerinin ta olarak sürdürülebilir turizme yönlendirilememesi,
Ü Yoksul toplumların, turizm yatırımlarından fayda sağlamaları olarak belirtilmiştir.	Ü Turizmden elde edilen gelirin devamlılığının sağlanamaması,

Kaynak: Ashley, Roe and Goodwin, 2001; UNDP, 2011; Önez, 2012, 101

Kendi içinde yüksek heterojenliğe sahip olarak tanımlayabileceğimiz yoksul yanlısı turizm proje örneklerinin güçlü/zayıf yönlerini açıkladığımızda; yoksulluğun azaltılmasında turizm kilit nokta olarak görülmektedir. Dünya’ da yoksulluğun azaltılmasına yönelik yapılan turizm çalışmalarında, İngiltere proje örneğinde olduğu gibi; turizme gerekli önem verilmektedir. Bu amaçlarla Asya Kalkınma Bankası, İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı, Hollanda Kalkınma Örgütü gibi kuruluşlar gerekli teşviklerde de bulunmaktadır. İngiltere örneğinde olduğu gibi farklı alanda turların düzenlenmesi, o bölgenin çekiciliğini ve doğal güzelliğini artıran etmen olmuştur. Yerel halkı, yapılan turlara dahil etmek amaçlanırken aynı zamanda yerel halktan alınan malzeme ve ekipmanlarla, İngiltere’ deki İmaginative Traveller Tur Operatörü tarafından yapılan çalışma ile, yerel halkın gerekli katılımı sağlanmıştır. Aynı zamanda sosyal sorumluluk ve sosyal yardımlaşmada turizm bir araç olarak görülmüştür. Dünya’ daki çalışmalara özellikle İngiltere Örneğinde olduğu gibi turizm; kişi ve kuruluşların kar amacı gütmeyen yaptıkları faaliyet olarak ta değerlendirilmiştir. Turizm proje örneklerinde olduğu gibi; yerel yönetimler arasında dayanışma vardır ve koordineli çalışmalar mevcuttur. Avrupa Birliği örneğinden yola çıkarak; turizmde alt yapının sağlanması amacıyla turizm sektörünün bir bütün halinde ilerleme kaydetmesi için gerekli görülen çalışmalar yapılmaktadır.

Afrika ülkelerinden birisi olan, Tanzania’ da yerel toplulukların turizme katılımının beklenen düzeyde olmaması zayıf yönlerinden birisidir. Ancak buna nazaran sivil toplum kuruluşları gibi yerel ekonomik kalkınmanın aracı olan kuruluşlar; üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmektedir. Usambara örneğinde olduğu gibi turistlerin konaklamalarına yönelik proje sivil toplum kuruluşlarına aittir. Yine Hollanda Kalkınma Bankası’ nın desteği ile, işsiz genç kesimin turizme yönelik faaliyetlere katılımını sağlamak ve işsizliği azaltmak için yapılan çalışma; turizmin istihdam artırıcı araç olduğunu gözler önüne sermektedir. Turizm; yoksul kesimlerinin istihdama katılımını artırmış ve çiftçilerde gerekli farkındalıklar sağlamıştır. Turizmde konaklama sıkıntılarının olması zayıf bir unsur olarak, Tanzania örneğinde olduğu gibi karşımıza çıkmaktadır. Yerel halkın katılımının fazla olmaması da, Afrika örneğinde olduğu gibi bir diğer olumsuz unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Kamu kesimi ile özel sektör arasında ki işbirliği ve koordinasyonun sağlanamaması buna nazaran özel sektörün yapılan çalışmalarda ve yatırımlarda kendine dönecek parayı düşünmesi, Afrika, Roctail Koyu’nda olduğu gibi diğer zayıf yönlerden birisidir. Yoksul yanlısı turizm girişimciliği artırıp, Uganda ve Nambia

örneğinde olduğu gibi KOBİ'lere destek sağlamakta ve bu sayede mikro ölçekte gelişmeler kaydedilmektedir. Halk turizm konusunda gerekli eğitimleri aldıkça ve bu doğrultuda çalışmalar yapıldıkça, kurslar verildikçe yerel halkın katılımında da artışlar olacaktır. Yoksul yanlı turizmde önemli eksikliklerden biriside; eğitim eksikliğidir. Bu doğrultuda turizme yönelik çalışmaların sürekliliği önem arz etmektedir. Turizmde rekabet edilebilirlik, uygulanmakta olan proje ve faaliyetler için önemli bir unsurdur. Dünya' da yoksul yanlısı turizmde kadın istihdamı önemli noktadadır. Bu sonuca Alexandra'da ki proje örneğinden varabiliyoruz. Yoksul yanlısı turizmin önemli zayıf yönlerinden birisi de; Ekvator, Tropic Ecological örneğinde olduğu gibi politik başkaldırılarıdır. Bu durum turizmin ilerleme kaydetmesini engellemektedir.

Ülkelerin, mevcut olan ve kullanılmayan doğal mirası o ülkenin turizm potansiyelini, Asya Ülkeleri'nde olduğu gibi artıran bir unsur olmuştur. Dünya' da yoksul yanlısı turizmde genel olarak değerlendirme ve güçlü/zayıf yönleri bu durumda olsa da; "turizm" dünya da yoksulluğu azaltmada önemli bir araç durumundadır.

2.5. Yoksul Yanlısı Turizmi Geliştirebilmek İçin Hükümetin Görevleri Açısından Genel Bir Değerlendirme

- Ü Turist sektörü hiçbir geri dönütü olmayan ana gelir kaynağı olarak algılanırsa vergi ahlakı oluşturmak imkânsız bir hal alır.
- Ü Vergi ahlakı geliştirmek, ödenmemiş vergilerin affı, vergi artışının gelir artışıyla doğru orantılı olması ve kanunların daha etkili bir güç olmasını sağlamak ile geliştirilebilecek bir uzun dönem hedefidir. Bunu dönütü olarak otel işletmecilerine ödenilen vergiler ile yararlı sonuçlar oluşabileceği gösterilmelidir. Devletin en önemli görevi kar sağlayan girişimcilerden yoksullara kaynak paylaşımını yeniden dağıtmaktır. Gelir vergisi kanunu çalışmalarının potansiyel toplam vergi gelirinin sadece dörtte birini sağladığı önümüze çıkan kanıtlardan biridir. Turizm sektöründen yoksullara transfer edilmesi gereken kaynaklar ile oluşmuş bu mekanizma şu anda etkili olmayan bir şekilde süregelmektedir ve vergi ahlakı oluşturulmalıdır.

- Ü İşçi birliklerinin oluşumu ve turist sektöründe çalışanların ilgi alanlarını seslendirebilmeleri için istihdam hareketinde ani kanunnamelerin teşviki ve çalışmasına olanak sağlanmalıdır.
- Ü Turizm sektörünün en bilindik özelliği erkek çalışanların sektör tarafından daha fazla tercih edilmesidir. Ekonomik gelişmenin sürdürülebilir olması için kadınların da bu sektörlerde daha aktif hale gelmesi sağlanmalıdır. Bunun doğal sonucu olarak hükümetin; kadınların eğitimi ve turizm işçi pazarına katılımlarının önündeki engelleri kaldırması gerekmektedir. Gelirde eşitlik sağlanabilmesi için, yerel iş sahası, gelir yüzdesinin artışı, sosyal yatırımlar, toplum güvenine yönelik destekleyici çalışmalar yapılmalıdır.
- Ü Tarım; yoksulların olduğu alanlar ve turizm sektörü ile geniş tabanlı bir bağ potansiyeline sahiptir. Küçük çiftçilerin, yoksulların turizm değer zincirine katılabilmelerinin önünde engel oluşturmaktan sakınmak için yiyecek güvenliği ile bağdaşan bir şekilde desteklenmesi gerekmektedir. En önemli düzenleme fonksiyonlarından biri devletin turistlere servis edilen yiyeceklerin kalitesini turistlerin sağlıklarını dikkate alarak düzenlemesidir. Ana plana göre turistler günümüzde hijyenik olmayan yiyeceklerinden yeterince korunmamaktadırlar. Bahsi geçen durumun; düzeltilmesini destekleyen bir yanı mevcuttur. Otel araştırmalarına göre turistler bununla birlikte sağlıksız yiyeceklerden kaçınmak adına daha üst seviyede, lüks kuruluşlarda yemek yemeye yönelebilirler.
- Ü Devlet hastalıkların önüne geçmek ve turistlerin sağlıklarını korumak için belli sağlık ve güvenlik standartlarına ve düzenlemelere ihtiyaç duyar.
- Ü Hükümet, turist güvenliğini sağlamadan yapılan geziler için daha rekabetçi bir pazarın gelişimini teşvik etmek için gelen tur operatörlerinin karşılaştığı engelleri azaltması konusunda düşünülmelidir. Bu tedarikçilere düşük fiyat teklif eden yer idarecileri ve turistlere teklif edilen gezi fiyatlarının düzenlenmesinde rekabete karşı çalışmalarını benimseyen gezi servisçileri arasındaki benzerlikler azaltılmalıdır. Bazı uluslararası tur operatörlerinin daha büyük gelişimsel etkileri olacak daha yenilikçi geziler geliştirmek ile ilgilendiklerinin işaretleri görülmektedir.
- Ü Resmi sektörden yoksulluk yanlısı gezilerin arttırılma talebi, daha büyük gelişimsel etkiye sahip gezilerin desteklenmesi teşvik edilmelidir. Bunlar hükümet ve hem uluslararası hem yurtiçi tur operatörleri arasında mali

tedbirler veya müşterek alışveriş düzenlemelerini içermelidir. Diğer bir gezi türü bir turist doğrudan turist taksisine taşeron sözleşme yapabilecek bir rehberle anlaşmasını içeren gayri resmi sektörle bağlantıları içerir.

Ü Turist taksi lisans numaralarını kısıtlamalı, sürücülerin araç bakımlarını yeterince yaptırmaları ve güvenliğin tehlikede olmaması için minimum kalite standartlarına sahip olmalıdır. Genel olarak turistlere yerel tedarikçilerin kayda değer geri dönütler alabildiği ve ödüllendirildiği, turistlerin tehlike içinde olmadığı geziler teklif edilmelidir.

Ü Devlet tarafından işletilen kamu hizmetlerince ve hizmet sunucuları tarafından teklif edilen yoksul servis standartlarından yükselen turizm sektörüne maruz kalan fiyatlarını belirtmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK VE TURİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

3.1. Türkiye’ de Yoksulluğu Azaltma Stratejilerinin Gelişimi

Yoksullukla mücadele, bireylerin insanca yaşam sürmesi ve diğer toplumsal sorunların yol açtığı olumsuz etkilerin azaltılmasında oldukça önemli bir kavramdır. Türkiye’ de geçmişten günümüze yoksullukla mücadelede bir takım politika esasları ve stratejileri belirlenmiştir. Bu politikaların tarihçesine baktığımızda, 1970’li yıllara kadar yoksullukla mücadelede dolaysız müdahale politikaları geliştirilmemişken ilk ciddi politika, 1976 yılında kabul edilen 2022 sayılı “Altmış Beş Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun” ile uygulamaya konulmuştur(Kızıler; 2017,90). Akabinde günümüzde de uygulanmakta olan bu politikaya ilaveten; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1982 yılında muhtaç durumdaki çocuklara parasız yatılı öğrenim imkânları ve burs hizmeti sağlanmıştır. Nispeten sınırlı sayıdaki bireyleri ilgilendiren bu uygulamalardan ziyade, daha geniş kitleye hitap eden uygulama 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu” ile oluşmuştur. Türkiye’ de günümüze kadar belirlenen yöntemler ve politika esasları; yoksulluk kavramının çok boyutlu olmasından ve dinamik unsurları içinde barındırmasından dolayı istenilen sonuçları verememiştir. Günümüzde; Birleşmiş Milletler Kalkınma Program(United Nation Development Program)’ ı tarafından her yıl yayımlanmakta olan ve insani gelişmeyi gösteren İnsani Gelişme Endeksi’ ne göre Türkiye; 71. sırada yer almaktadır. Türkiye’de yoksulluk tüm boyutlarıyla incelendiğinde gelirin adaletsiz dağıldığı ülkelerin başında gelmektedir.

3.2. Türkiye’ de Yoksulluğun Boyutu

Ülkemizdeki; yoksullukla ilgili bilgilere; Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. TÜİK’ in gerçekleştirmiş olduğu 2002 yılı Hane halkı Bütçe Anketi ile Türkiye’de ilk defa yoksulluk sınırı ve yoksulluk oranı resmi bir kamu kurumu tarafından açıklanmış TÜİK, sonraki yıllarda da yoksulluk araştırmalarına devam etmiş ve yıllar itibarıyla Türkiye’deki fert yoksulluk oranları kıır-kent bazlı ayırım yapılarak açıklanmıştır. Bahsi geçen çalışmalardaki verilerde; kişi

başına günlük 1, 2,15 ve 4,3 dolar elde eden fertlerin oranları da hesaplanmış ve uluslararası platformda kabul edilen bu göstergelerin hesaplanması ile birlikte Türkiye'deki yoksulluk düzeyini diğer ülkeler ile karşılaştırma imkânı doğmuştur(İncedal; 2013, 47).

Aşağıda TÜİK; tarafından hazırlanan Yoksulluk Sınırı Yöntemine Göre Fert Yoksulluk Oranları 2006-2015 yılları baz alınarak incelenmiştir.

Tablo 19.

Yoksulluk Sınırı Yöntemine Göre Fert Yoksulluk Oranları (2006-2015)

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranları %									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-	-	-	-
Gıda Yoksulluğu(Açlık)										
Yoksulluk(Gıda+ Gıda Dışı)	17,81	17,79	17,11	18,08	-	-	-			
Kişi Başı Günlük 1\$'ın Altı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişi Başı Günlük 2,15 \$'ın Altı	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi Başı Günlük 4,3 \$'ın Altı	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Harcama Esaslı Göreli Yoksulluk	14,50	14,70	15,06	15,12	-	-	-	-	-	-

Kaynak; www.tuik.gov.tr, 2018

Tabloda; Türkiye' nin 2006- 2015 yılları arasındaki fert yoksulluk oranlarına bakıldığında, 2006' da gıda yoksulluğu 0,74 iken 2007 yılında bu oran azalmaya başlamış ve 2007-2009 yıllarında 0,48 oranında olmuştur. Türkiye'de 2006 yılı itibarıyla, satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük harcaması; 1 doların altında kalan fert mevcut değildir. Tabloda satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 2,15 dolar altı ve kişi başı günlük 4,3 dolar altı olarak tanımlanan yoksulluk sınırlarında bulunan fert yoksulluk oranlarında yıllar itibarıyla azalma meydana gelmiştir.

Tablo 20.

Eşdeğer Hane halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 oranı 2012-2016

	Yıllar – Years				
	2012	2013	2014	2015	2016
Gini katsayısı - Gini coefficient	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404
P80/P20 oranı - S80/S20 ratio	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tabloya göre Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve p80/p20 oranı dikkate alındığı zaman; 2012 yılında gini katsayısı 0,402 iken 2013 yılında gelir dağılımında 0,002' lik iyileşmenin olduğunu ve en zengin %20 sinin, en yoksul % 20 sinin gelirine oranı 8,0 olmuştur. Yine bu doğrultuda; 2015 – 2016 yıllarını karşılaştıracak olduğumuzda; 2015 yılı gini katsayısı 0,397 iken 2016' da ise bu oran 0,404' e yükselip gelir dağılımındaki adaletsizlik artış göstermiş ve en zengin % 20' sinin geliri en yoksul % 20' sinin gelirine oranı 7,6 iken, 7,7 olmuştur. Tüik' ten elde edilen bu veriler doğrultusunda Türkiye' nin yoksulluğunda gelir dağılımı adaletsizliği önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımı ve yoksulluk verilerine bakıldığında önceki yıllara göre günümüzde bir takım iyileşmenin olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda gelir dağılımında daha pozitif gelişmeler yaşanarak gelir adaletsizliği azalmışken bazı yıllarda ise gelir dağılımı sabit kalmış ya da gerilemiştir. Yoksulluk verilerine bakıldığında da benzer durumla karşılaşılmaktadır. Buna ek olarak ülke içinde ve dışında yaşanan ekonomik krizler gelir dağılımı ve yoksulluğu da etkilemektedir

3.3. Türkiye' de Yoksullukla Mücadele Politikaları

İnsanların gereksinimlerini karşılamak için yeterli kaynaklara sahip olmama durumu olan yoksulluk, tek nedene bağlanamayacak kadar karmaşık ve çok etmenli bir süreçtir.

Yoksullukla mücadele stratejilerinde belirleyici etmenler olarak şunlar sıralanmaktadır:

- Ü Farklı ekonomik yapılar. Hiçbir toplumsal birim ya da olgu tamamen üst yapısal özelliklerden izole olmadığı gibi tamamen onların da ürünü değildir.

Bu nedenle stratejilerin belirlenmesinde içinde bulunulan ekonomik yapı önem kazanır.

- Ü İstihdam yapıları,
- Ü Ülkenin refah seviyesi ve vatandaşlarına verdiği hizmetler ve destekler,
- Ü Kültür, norm ve değerlerdir.

Doğal olarak farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda yukarıda sayılan etmenlerin biri veya bir kaçını ön plana çıkabilir, bu ise yoksulluğun statik değil dinamik bir yapıda olmasından kaynaklanır(Cennet; 2010, 58). Bu doğrultuda dinamik faktör olan yoksulluğu ortadan kaldırmak mümkün değildir. Kamu kurum ve kuruluşları desteği ile sosyal yardımlar başlığı altında yoksulluğu azaltıcı, sosyal yardım programları belirlenir. Türkiye’de birçok sosyal yardım türü vardır ve bu yardımlar birden çok sosyal yardım kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu şeklinde sıralanmaktadır(Türk ve Ünlü; 2016, 99). İlgili kurum ve kuruluşlar doğrultusunda uygulanan ve uygulana gelen programlar ve faaliyetler aşağıdaki gibidir.

3.3.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu:

Türkiye’ de neoliberal ekonomi politikaları 1980 sonrası uygulamaya konulmuştur. Günümüzde uygulanmakta olan ekonomi politikaları sonucunda meydana gelen ve gittikçe artış eğiliminde olan yoksulluk problemine karşı devlet bir takım tedbirler almaya çalışmıştır. Sözü geçen tedbirlerden birisi de 1986 yılında kurulmuş olan ve 2004 yılında işleyişinde değişikliğe giderek faaliyetlerini yürüten sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik fonudur(Çalcalı; 2011, 190). Fonun hizmetleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’ nün desteklediği bir takım projeler mevcuttur.

3.3.1.1. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi:

Bu projede devlet eliyle verilen tüm teşvikler, yardımlar bir çatı altında toplanmıştır. Sosyal yardımların ilgili veri tabanına entegre edilmesi ve aynı zamanda sosyal yardım başvurularının elektronik alanda yapılması sağlanmıştır.

3.3.1.2. Sosyal Yardım Bilgi Sistemi Projesi:

E- devlet uygulaması da denilmektedir. Bu projede, vatandaşların T.C kimlik numaraları ile Yüksek Öğrenim Kurumu kredi/ yurt başvuruları, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bilgilerine erişip kişinin üzerinde mal varlığı olup olmadığı bilgisine erişme, Sosyal Güvenlik Kurulu veri tabanından vatandaşın sağlık güvencesi olup olmadığı bilgilerine erişme sayesinde yoksul kişilere yardım amaçlayan bir proje olmuştur.

3.3.1.3. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi:

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çağrı Merkezlerinden Alo 144 Sosyal Yardım Hattı aracılığı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yürütülen şartlı eğitim/sağlık yardımları, kömür yardımı, gıda yardımı, engelli aylığı, eşi vefat eden kadınlara yapılan yardımlar, barınma yardımı, doğum yardımı vb. yardımlar ile proje destekleri hakkında yapılan her türlü talep, öneri ve şikâyetler alınmakta, veri tabanı incelenerek arayan kişiye başvurusunun durumu hakkında bilgi verilmekte, ilgili İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına yönlendirme yapılmaktadır (www.alo144.aile.gov.tr)

3.3.1.4. Sosyal Konut Projesi:

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı “Sosyal Konut” Projesi Türkiye’de yaşanan konut sorununa Acil Eylem Planı ile harekete geçilerek, Ocak 2003’ten itibaren toplu konut ve kentsel dönüşüm uygulamalarına hız vermiştir. Bunu izleyen dört yıl süresince TOKİ’ nin kurumsal yapısı geliştirilmiş ve yetkileri yasal düzenlemeleri ve arsa portföyü genişletilmiş, İdare’nin kendi kaynaklarını kullanarak projeler geliştirebilmesi amaçlanmıştır. TOKİ’ nin doğrudan Başbakanlık ’a bağlı özerk bir idare haline getirilmesiyle uygulama ve karar mekanizmalarında esneklik sağlanmıştır(Gedikoğlu ; 2015, 43).

3.3.2. Mikro- Kredi Uygulamaları:

Mikro-finans projeleri ile gerek kır gerek kentte bireyleri kendiışlerini kurmaya teşvik etmek ve girişimcilik potansiyellerini yaşama geçirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece bireylerin olası kriz durumlarına hazırlıklı olmaları ve bu tür durumlarda çözümleri devletten beklemek yerine kendi kapasite ve becerilerini devreye sokmaları istenmektedir. Özellikle yoksul kadınların girişimcilik potansiyellerini desteklemeyi amaçlayan mikro finans projeleri çeşitli Vakıflar tarafından uygulanmaktadır(Gürses; 2007, 68).

3.3.3. İşsizlik Sigortası Fonu:

İşçi, işveren ve devlet katkılarıyla oluşan işsizlik sigortası fonu, 2000 yılı Haziran ayından itibaren faaliyet göstermektedir. İşverenin ödeme gücüne düştüğü hâllerde geçerli olmak üzere, işçilerin son üç aylık ücret alacaklarını karşılamak amacıyla, İşsizlik Sigortası Fonu kapsamında Ücret Garanti Fonu oluşturulmuştur. İşsizlik sigortası; “Bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, Devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur(www.iskur.gov.tr)

Türkiye’ de yoksulluğu azaltmada yapılan çalışmalar ve yürütülen faaliyetler bu kapsamda değerlendirilebilmektedir. Türkiye’ de yoksulluğu azaltma araçlarından birisi de “turizm”dir.

3.4. Türkiye’ de Turizmin Tarihsel Gelişimi

Geçmişten günümüze, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından,turizm sektöründe yoğun stratejiler ve hedefler belirlenmiştir . Türkiye’ de turizm sektörünün gelişme sürecinde bazı strateji, politika ve hedefler belirlemiştir. Bu belirlenen strateji, politika ve hedefleri; cumhuriyet öncesi dönemde turizm sektörü, cumhuriyetten günümüze turizm sektörü ve 2023 turizm stratejileri adı altında inceleyebiliriz.

3.4.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Turizm Sektörü

Osmanlı döneminde; Aya İrini kilisesinin Askeri Müzeye dönüştürülmesi, 1863 yılında düzenlenen endüstri ve ticaret fuarı (Sergi-i Umum-i Osmani), 1890

tarıhli Seyyahlara Tercümanlık Edenler Hakkındaki Nizamname Cumhuriyet dönemi öncesi turizm ile ilişkili sayılabilecek uygulamalardandır(Dinçer' den akt. Çetin; 2015: 172). Türkiye'de ilk turizm etkinlikleri olarak değerlendirilebilecek bir örnek, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Türkiye'ye getirilen buharlı gemiler olarak gösterilmektedir. II. Mahmut döneminde, "Kırlangıç" isimli buharlı geminin alımıyla deniz taşımacılığı başlamış ve daha sonra, 1829 yılında, Tersane-i Amire tarafından alınan Kebir (büyük) ve Sagir (küçük) buharlı gemilerin alınmasıyla da, bu taşımacılık gelişme evresine girmiştir. Bununla beraber, aynı yıllarda, Aynalıkavak Tersanesinde Eser-i Hayır gemisi ile birlikte iki gemi daha yapılarak, bu gemilerle Bandırma ve Tekirdağ seferleri düzenlenmeye başlamıştır. Bu gemiler aynı zamanda Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün de başlangıcı olarak anılmaktadır. Bu gemilerden sonra ise, 1838 yılında, Fransa seferi yapmak üzere Peyki Şevket vapurunun inşa edildiği bilinmektedir (Kozak vd.' den akt. Mutlu; 2012: 73).

Planlı Kalkınma Dönemi öncesi gelişmelerden birisi de; Osmanlı Dönemi'nde Avrupa' yı ilk seyahat eden padişah olan Sultan Abdülaziz, bu seyahati sırasında, Sultan Ahmet Meydanı' nda sergi açılmasına karar vermiştir. Sergi-i Umumi adı altında, 1863 yılında açılan bu sergi, Avrupa' da büyük yankılar uyandırmıştır. Sergiyi gezmek isteyenlere büyük kolaylıklar sağlanmakla birlikte, aynı zamanda sergiyi gezme amacıyla, Osmanlı Dönemi' nde, ilk turist kafilesi sayılan ve başta Viyana olmak üzere birçok ülkeden gazeteci, işadını vb. gelmiştir. Akabinde Sanayi Devrimi ile, 19. yy Osmanlı Devleti' nde "turizm" çok büyük bir ivme kazanmıştır.

Cumhuriyet öncesi Türkiye' sinde, turizmden ayrı düşünölemeyen " konaklama" faaliyetlerine de önem verilmeye başlanmış. Bunların en başında 1898 yılında kurulmuş olan ve Türkiye'nin ilk Otelcilik Uzman Okulunun açılması çalışmalarının yapıldığı Pera Palas olarak kayıtlara geçmiştir. Buna ilaveten, 1841 yılında, Türkiye'nin ilk oteli olma niteliğini taşıyan Otel D'angleter ve 1892 yılında açılan Büyük Londra Oteli de bu dönemde faaliyete geçmiştir(Mutlu; 2012: 74).

Cumhuriyet öncesi turizm sektörüne yönelik çalışmalarda; genellikle turizm alanında ilk faaliyetlere başlansa bile gerekli koşullar ve imkânlar dolayısı ile turizm sektörünün ilerleme kaydetmesi sağlanamamıştır.

3.4.2. Cumhuriyet' ten Günümüze Turizm Sektörü

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, tüm sektörel alanlarda olduğu gibi, turizm sektöründe de kademe kademe gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeleri inceleyecek olduğumuzda, ilk gelişmenin Gazi Mustafa Kemal Atatürk' ün isteği doğrultusunda kurulan Seyyahın Cemiyeti' dir. Bahsi geçen cemiyet adını daha sonra “Türkiye Turing Klubü” ve ardından da “Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu” olarak değiştirme yoluna giderek faaliyetlerini sürdürmüştür. Uzun zaman süresince Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu, turizm alanında kamu kuruluşu gibi faaliyet göstermiştir. Kurumun bu çalışmalarının neticesinde ise; Türkiye' de ilk defa turizm prospektüsleri, ilk karayolu haritaları bu dönemde bastırılmıştır. Yine 1925 yılında kurulan ve daha sonra adı “Türk Hava Yolları İşletme İdaresi” olan “Teyyare cemiyetinin” oluşumu ve Uluslar arası Turizm Birliği (AIT) kongresinin İstanbul' da yapılması bu dönemin önemli turizm hareketleri olarak gösterilebilir(Ulu; 2010 :49).

Cumhuriyet Dönemi' nde, turizmin sektörel bileşeni sayılan “havacılık” alanında, 1925 yılında, Türk Tayyare Cemiyeti kurulmuştur. 1933 yılında, Türk Hava Yolları İşletme İdaresi adını almış ve bugün ki Türk Hava Yolları' nın temelleri atılmıştır. Türkiye' de, 1933 yılında, konaklama sektöründe örgütlenmeler meydana gelmiş ve İstanbul' da Oteller ve Hancılar Cemiyeti kurulmuştur. 1939 yılında ise Turizm Müdürlüğü, Ticaret Bakanlığı' na bağlı Turizm Dairesi' ne dönüştürülmüştür. 1940' lı yılların başında Turizm Dairesi önce Matbuat Umum Müdürlüğü' ne, 1943 yılında ise Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü' ne bağlanmıştır(Mil; 2016: 3). Türkiye'nin turizm sektörü ile ilgili ilk yasal çalışması ise, 1934 yılında “İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında 2450 Sayılı Kanun” udur. (Yıldız; 2011: 58). 1949 yılında toplanan Turizm Danışma Kurulu'nun oluşturduğu “Turizm Ana Programı”, milli turizm politikasının temeli olarak kabul edilirken, 1950 yılında çıkarılan 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu, Türkiye'de turizm konusunda hazırlanmış ilk yasal düzenlemeleri oluşturmaktadır. Yine planlı kalkınma dönemi öncesi, turizme yönelik faaliyetlere bakacak olduğumuzda; Turizm açısından önemli dönüm noktalarından birisi 1953 yılında turizm yatırımcıları için önemli teşvik düzenlemelerini içeren 6068 sayılı “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu”nun yürürlüğe girmesidir. Bu teşvik düzenlemesiyle turizm yatırımlarına on yıl süreyle vergi indiriminden yararlanma imkânı sağlanmıştır(Tekindağ; 2013: 117). Ayrıca bu çerçevede 1957 yılından itibaren sektör işletmelerine uygun kredi vermesi amacıyla Turizm Bankası kurulmuş ve 1962 yılında ise TURBAN tesisleri birçok

destinasyonda KİT statüsünde faaliyete başlamıştır. TURBAN tesisleri, kalifiye eleman ve yönetici temini için özel sektöre öncülük etmiştir(Şanlıoğlu vd. ;2017 :100). 1955 yılında kurulmuş olan Turizm Bankası planlı dönem öncesi önemli sayılabilecek gelişmelerden birisi olmuştur. Turizm Bankası turizm sektörünün gelişmesine katkıyı gerçekleştirmiş olduğu yatırımlarla desteklemiş olmakla birlikte krediler aracılığıyla da turizm işletmeciliği alanındaki faaliyetleri yürütmüştür. Bu yatırımlardan ilk sayılabilecek olanlar ise; İstinye Turistik Evleri, Bolu Gemlik Kaplıca Otelleri ve Küçüksu Tesisleridir. 1960' lı yılların başında turizm yatırımlarına tahsis kaynak kıtlığı nedeniyle bazı kamu kuruluşlarına önemli teşviklerin verilmesiyle sağlanmıştır. Bu çerçevede başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir ve Bursa' da yedi otel "emek otelleri" adı altında kurulmuş olup son yıllarda özelleştirilene kadar işletmeleri devam etmiştir(Doğmuş; 2010: 59).

Yine 1961 Anayasası' nda kıyıların korunması ve turizm amacıyla devlet ve kamu tüzel kişiliklerine kamulaştırma yetkisi tanınmış, 1962 yılında Maliye Bakanlığı ile AID(Uluslar Arası Kalkınma İdaresi) arasında imzalanan anlaşma ile sağlanan Turizm Geliştirme Fonu, Vakıflar Bankası İdaresi' ne verilmiştir(Mil;2016: 4). Planlı Kalkınma Dönemleri' ndeki turizm alanındaki faaliyetlere değinecek olduğumuzda; turizm sektörünün, Türkiye ekonomisindeki önemi ülkede uygulamaya konan planlı dönem ile başladığı görülmektedir. Bu dönemde, ülkedeki döviz darboğazları ve işsizlik gibi çeşitli sorunların turizm sektörü ile çözülebileceği düşünülmüştür. İhracat olanaklarının yetersizliği ve yurt dışında çalışan Türk işçilerinin sağlayacağı döviz gelirlerinin sürekli olmayacağı göz önüne alındığında, turizm sektörünün istihdam ve döviz gelirleri sağlayan bir sektör olacağı benimsenmiştir(Karasu; 2013: 48). Planlı Kalkınma Dönemleri' ne göre Türkiye' de turizm sektörünün gelişmelerine değinecek olduğumuzda;

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1963-1967) Türkiye'de planlı dönemi başlatan 1963 yılı ve sonraki yıllarda Türk turizminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Turizm politikalarını 1963'ten başlayarak günümüze kadar gelen dönem içinde, temel hedef ve ilkeleri ve sağlanan birtakım gelişmeleri Beş Yıllık Planlarda izleme imkânı bulunmaktadır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile öncelikle ödemeler dengesi açığının kapatılması için turizmden daha geniş ölçüde yararlanılmak istenilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin zengin, doğal ve tarihi kaynaklarından yararlanmak, gerekli yatırımları yapmak, tanıtma faaliyetlerine ağırlık vermek temel ilkeler olarak benimsenmiştir(Büyükşalvarcı vd. ;2016 : 5). Planlı

dönemin başında, turizm sektörünün düzenlenmesi ve turizm politikalarının belirlenmesine yardımcı olunması amacıyla, bir önceki vekalet, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na dönüştürülmüştür(Soyak; 2013: 10).

Yine İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı' nda; Tatil köyleri ve kampların kurulması için adımlar atılmış ve Milli Park' ların kurulması süreci başlamıştır. Yurdumuzun komşuları ve balkanlarla her çeşit ulaştırma imkânları sağlanmakla beraberinde “ Hac Yolu” adlı turistik yol tamamlanmıştır. Ayrıca yasa ve tüzüklerde turizmin gelişimini engelleyen hükümlerin değiştirilmesi, turizm bankasının ıslah edilerek turizm endüstrisinin ihtiyaçlarına yönelik kredilerin verilmesi, turizm personelinin eğitimine öncelik verilmesi ve turizme elverişli alanlarda kaynakların kullanımında spekülasyonların engellenmesi için ilgili makamlara gerekli yetkileri veren kanuni hükümler getirilmesi yer almıştır(Ulu; 2010: 52). Planlı Kalkınma Dönemi' ne kadar önemli yol kat etmeyen turizm sektörü, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile gelişmeler göstermeye başlamıştır ve turizm sektörünün gelişmesi için kurumsallaşma süreci gelişmeye başlamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968- 1972): İlk beş yıllık kalkınma planında öngörülen her yıl yapılan toplam yatırımların yüzde 1,4 oranındaki bir bölümünün turizme ayrılması yönünde olmuştur. Ancak yıllık programlarda bu oran artış göstermiş olup, yıllık toplam yatırımların yüzde 2,04'ü turizme ayrılmıştır. Bahsi geçen yatırımlar planlı kalkınma dönemlerinin ilk üç yılında ortalama olarak yüzde 81 oranında gerçekleşmişse de pratikteki engeller nedeniyle uygulanamamıştır. Nitekim 1967 yılı için öngörülen talep artışı 1966 yılında gerçekleşmiş olsa da bu duruma nazaran dış turizm gelirlerinin hepsinin resmi yoldan yurda girmesi sağlanamamış olup turizm arz kapasitesi nicel ve nitel yönlerden sahip olması gereken gelişmeyi sağlayamamıştır(Dpt; 1968: 598).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde turizm sektöründe yapılacak yatırımlar, temel turizm yatırımları; tamamlayıcı turizm yatırımlar; altyapı, mahalli hizmetler ve ulaştırma yatırımları olarak 3 bölümde ele alınmıştır(Dpt; 1968: 600).

Yine, Türkiye'de turizmle ilgili ilk planlamalar 1970'li yıllarda yabancı uzmanlara yaptırılmıştır. Bu kapsamda Kemer Bölgesi'nin turizm gelişimi planlanmış ve proje Güney Antalya Projesi adını almıştır. 1975 yılında ise Turizm Bakanlığı bünyesinde Fiziksel Planlama Grubu oluşturulmuş ve ülke çapında ciddi ve kapsamlı bir şekilde Türkiye'de turizm planlanmaya başlanmıştır. Ancak bu planlamaların

ortak noktası bölgesel ölçekte kalmaları ve uygulama şansı bulamamalarıdır (Sarıçay' dan akt. Arslan ; ?, 434).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977): 1973-1977 yıllarındaki süreç, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı' nın olduğu süreçtir. Bu süreç esasında turizme yönelik gelişmelerin esaslarına bakacak olduğumuzda; Üçüncü Plan süresi içerisinde dış turizmi, iç turizmi ve sosyal turizmi geliştirmek, tanıtma, organizasyon ve denetim faaliyetlerini kitle turizmi esaslarına göre yürütmek temel hedeftir. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla, turizm yatırım ve işletmeciliğinde dış ve iç turizm talebine uygun biçimde özel sektöre ağırlık verilmesi planlanmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerinin gelişmesi için fiziksel tesislere önem verilmeye devam edilmiştir. Bunların yanı sıra kıyıların, turistik ve ulusal park niteliğindeki alanların toplum yararına kullanılmasını ve korunmasını sağlayacak mevzuat hazırlanması, planlanmış ve sosyal turizmin gelişmesine önem verilmiştir (Kozak vd.' akt. Büyüksalvarcı vd ; 2016: 6-7). III. Kalkınma Planında ekonomik ağırlıklı yaklaşım, toplumsal ve fiziksel çevreye dikkat çekme, turizmde öncelikli yöre uygulaması konuları dikkat çekmektedir. Ancak 1973'teki ekonomik durgunluk ve petrol bunalımı, Türkiye'de de turizm hareketlerini sınırlamıştır. Böylece III. Planda öngörülen hedeflere özellikle turizm gelirleri hedeflerine tam olarak ulaşılamamıştır(Dpt' den akt. Sivil; 2007, 84-85). 1979-1983 yıllarındaki IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı' nı açıklayacak olduğumuz zaman;

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983): 1980 öncesi planlı kalkınma dönemi süresince turizm yatırımlarının yoğunlaştığı yerler, turizmin gelişmesine müsait olan alanlar olmuştur. 1963-1977 yıllarını kapsayan ilk üç planlı kalkınma dönemlerinde siyasi tanıtımdan öteye geçemeyen turizme ticari nitelikler atfedilmemiştir. İlgili süreçte yatırımlar parasal referansların eksikliği nedeniyle düşük kalmış, fiziki düzenlemeler ve altyapı yatırımları başarısızlıkla sonuçlanmış olup turizm eğitimine gerekli önem verilmemiştir. Bahsi geçen durum 1979-1983 dönemini kapsayan dördüncü beş yıllık kalkınma planı dönemine kadar devam etmiştir(Dalgın vd. ;2015 ,177).

DPT(1979)' ye göre bu dönemde; 1973 yılında başlayan petrol krizi ve beraberinde getirdiği ekonomik durgunluk tüm dünyada olduğu gibi Türkiye' de de turizm hareketlerine limit getirmiş olup bunun sonucunda da önceki plan döneminde turizm gelirleri istenilen seviyeye gelememiştir. 1973' te yüzde 13 olan turizm gelirlerinin dışsattım gelirlerine oranı 1977'de yüzde 12 olmuştur(1979; 429). Bu

dönemde turizm sektörü ile ilgili gelişmeler ve yapılması planlanan yatırımlara bakıldığında; Turizm gelirlerinde yılda ortalama yüzde 23 turizm giderlerinde de ortalama yüzde 4,1 artış öngörülmüş, IV. Plan dönemi sonunda 468 milyon dolarlık net döviz geliri sağlanması planlanmıştır. IV. Plan dönemi sonunda ülkeye gelen yabancı turist sayısı 13 942 bin kişiye, turizm gelirleri ise 2 418 milyon dolara ulaşacaktır. Aynı dönemde ülke dışına çıkan vatandaş sayısının 8 935 bin kişide, turizm giderleri toplamının da 1,027 milyon dolarda tutulması öngörülmüştür. Bu plan döneminde belgeli tesislerin kapasitesinde 40 000 yataklık bir artış sağlanarak 1983'te 95 000 yatağa ulaşılması planlanmıştır. Öngörülen bu kapasiteyi gerçekleştirmek için toplam olarak 18,3 milyar liralık yatırım yapılacaktır. Bunun 9,5 milyar liralık kısmının özel kesim 8,8 milyar liralık kısmının da kamu tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüştür(Dpt; 1979, 430)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1989): Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan önceki, kalkınma planlarında turizm politikalarının esası kitle turizmini artırmak yönünde olmuştur. Bu doğrultuda, ilk dört kalkınma planında hedeflenen ve yapılan faaliyetlerde genellikle yatak kapasitesinin artırılması, konaklama imkânlarının sağlanması vb. faaliyetleri olmuştur. 1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Kalkınma Planında kültürel, kış, sağlık, gençlik turizmi ve diğer alternatif turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve kitle turizminin yanında bireysel turizmin geliştirilmesi politikaları öncelik kazanmıştır(Gülbahar; 2009, 153).

DPT(1985)'ye göre bu dönemde; V. Beş Yıllık Kalkınma Planı sonucunda, dış turizm gelirlerinde yıllık ortalama yüzde 14,2, dış turizm giderlerinde ise yüzde 18,9 artışla 540 milyon dolar net döviz geliri hedeflenmiştir. Dönemin sonunda tahmin edilen ise; Türkiye'ye gelecek olan turist ve ziyaretçi sayısı yılda yüzde 10,8 artışla 3 milyon kişi olup, yurtdışına gidecek vatandaş sayısının ise yılda ortalama yüzde 3,5 artışla 2 milyon 500 bin kişi civarında olacaktır. Belgeli konaklama kapasitesinin inşa halindeki kuruluşların oluşturacağı ek 38.000 yatak ile bahsi geçen dönemin sonunda 100.000 yatağa ulaşması öngörülmüştür. Su, kış ve av sporları, sağlık ve gençlik turizmi ile birlikte turizm potansiyeli ve ekolojik dengeyi değerlendirmek yönünde kararlar alınmıştır. Türkiye'nin, OECD ve OPEC ülkeleri başta olmak üzere Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Balkan Ülkeleri ile turistik ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Kitle turizmi ve Bireysel turizmin bütünleşik olarak yürütme faaliyetlerine başlanacaktır. Turizm geliştirme entegrasyonu sağlanacak ve

Turizm Bankası' nın bu dönemde fonları kredi olarak kullanarak, teşvik etmesi amaçlanmıştır(1985, 120).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990- 1994): DPT(1990)' ye göre Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde öncelikle; kış, av ve su sporları ile birlikte 3. Yaş Turizminin daha cazip hale getirilmesi ve turizm sektörüne doğrudan ve dolaylı olarak hizmet sağlayanların beceri artırımı hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ilkelerin belirlenmesiyle birlikte; nihai hedef ise; 1989 yılında turizm gelirleri 2.910 milyon dolar olarak tahmin edilmiştir. 6. Plan döneminde turizm gelirleri yılda ortalama yüzde 13,6 oranında artarak, 1994 yılında 5.514 milyon dolara, 1989 yılında ise 440 milyon dolar olarak artacağı tahmin edilirken; turizm giderlerinin ise; yılda ortalama yüzde 18,4' lük artışla 1994 yılında 1.026 milyon dolara ulaşması beklenmiştir. Bu sayede VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi sonunda; safi döviz geliri ise; 4.488 milyon dolar olması istenmiştir(Dpt; 1990, 281).

Akabinde uluslar arası krizlerin Türk Turizmi' ne etkileri bu dönemde görülmeye başlanmıştır. Bu krizleri irdeleyecek olduğumuzda;

- ü 1990: Tokyo borsasının çökmesi, Japonya'da finansal kırılganlığın ortaya çıkması ve uzun süreli durgunluk,
- ü 1990-91: Irak'a ambargo ve izleyen Körfez Savaşı; bölgeden turist ve sermaye kaçışı,
- ü 1992-93 (yaz ayları): Avrupa paraları aleyhine spekülasyon sonucu Türkiye'ye rakip ülkelerin paralarının devalüasyonu; ABD'ye sermaye kaçışı; ABD'de hızlı, AB'de yavaş büyüme; doların değerlenmesi(Paksoy ve Çolakoğlu; 2010, 345) gibi etkileri olduğu söylenebilir.

Yine; Uzun yıllardır Türkiye'de turizm faaliyetleri ağırlıklı olarak “deniz-güneş- kum” turizminin etrafında gerçekleşmektedir. Yapılan yatırımların da bu yönde olduğu görülmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000): Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda DPT(1996)' ye göre; Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı' nda ki pozitif gelişmelere nazaran turizm altyapısının finansmanına yerel yönetimlerin ve kullanıcıların faal olarak iştirakinin sağlanamaması ve kamu finansman olanaklarının sınırlı olmasından dolayı Akdeniz- Ege Turizm Altyapısı Ve Kıyı Yönetimi(ATAK) Projesi'nin planlanan düzeyde ilerlememesine yol açmaktadır. Diğer taraftan yat

limanlarının yetersizliği ve inşaatlarının kaynak sorunu nedeniyle uzun sürmesi sektörü olumsuz yönde etkilemektedir(1996;162).

Bununla birlikte Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde doğal sermayenin korunmasına yönelik politikalar, turizm endüstrisinin karşılaştığı problemlerin çözüm önerisinde ve Avrupa Birliği' nde uygulanan turizm politikalarına uyumlu politikalara yer verilmesi konularına değinilmiştir (Dalgın vd. ;2015, 179).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(2001-2005): Sekizinci Plan Döneminde; Turizm sektörü için planlanan gelişmeler dâhilinde, hedeflere ve politika esaslarına değinecek olduğumuz zaman; mevcut durumumuz; Türkiye 1980'li yılların ikinci yarısından başlayarak, hızlı bir hamle ile dünyaca tanınan ve bilinen bir tatil ve gezi ülkesi durumuna gelmiştir. 1995-1998 yıllarını kapsayan dönemde Türk turizminin uluslararası turizm geliri içindeki payı yüzde 1,4 ten yüzde 1,6 ya; yabancı turist sayısı 7,7 milyon kişiden, 9,7 milyon kişiye yükselmiştir. 1995-1998 döneminde ülkemizde turist sayısının yüzde 26,2 turizm gelirlerinin ise yüzde 45 arttığı görölmektedir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki bu artışla Türkiye, dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 12'nci, gelirlerde ise 8'inci sıraya yükselmiştir. (Dpt; 2001 ,166).

Yine bu dönemde deniz turizmine yönelik olan faaliyetleri değlendirecek olduğumuzda; 2001 – 2005 yıllarını kapsayan Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda deniz turizmi ile ilgili faaliyetlerin eşgüdümü ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için Deniz Turizmi Birliği Kanun Tasarısı Çalışmaları tamamlanması planlanmıştır. (DPT' den akt. Kan ve Kuleyin; 2017, 6-7).

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı(2007-2013): Bu dönemde Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Raporu'na göre; Dokuzuncu Kalkınma Planı sonunda ulaşılacak turist talebinin, halen 454 bin olan Bakanlık belgeli konaklama kapasitesini 640 bin dolayına yükseltmesi hesaplanmaktadır. Türkiye, turizm yatırımlarında verimli teşvik mekanizmasını 1985-91 yılları arasında uygulamıştır. Söz konusu dönemde turizm yatırımları uzun vadeli, düşük faizli krediler ve hibe türü nakdi teşviklerle desteklenmiştir. Bugün dünya standartlarında olmaları ile öğünölen konaklama tesislerinin büyük bölümü 1985-1991 arasında uygulanan teşvik sisteminin ürünüdür(Dpt Turizm İhtisas Raporu; 2007, 35). Turizm sektörü için yapılacak yatırımlara yeterli teşviklerin verilmesi planlanmaktadır.

Bu bağlamda Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, turizm sektöründeki faaliyetleri değerlendirecek olduğumuzda; (DPT Turizm İhtisas Raporu;2007);

- Ü Türkiye' nin rekabet üstünlüğü; fiyatlar, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından değerlendirilip, sağlık turizmini geliştirmek ve işlerlik kazandırmak amaçlanmıştır;
- Ü Var olan kapasiteyi değerlendirecek, kar sağlayacak, fiyat ve doluluk oranlarına ulaşacak talebin oluşması için, turizmi özendirmede piyasaya, hava yolu ulaştırmasına önem verileceği ve nicelik/ nitelik iyileştirmesi üzerinde de önemle durulması gerektiği belirtilmiştir;
- Ü Turizmin dinamik şekilde var olduğu yerlerde, yerel yönetimlerin ve kullanıcıların turizm sektörü ile ilgili tercihlerine beraberinde de kamu eliyle faaliyete geçecek fiziki altyapıların finansmanına desteğin sağlanacağı yönde kararlar alınmıştır;
- Ü Turizm endüstrisinin hem uzun vadeli hem de sağlıklı gelişmesini sağlamak için Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanması yönünde faaliyetlere başlanmıştır.

Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilecektir(Dpt; 2007, 82). Yine bu dönemde; Turizmle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili otorite ve yasa sayısının çokluğu ve kurumlar arasındaki eşgüdümde sorunlar yaşanmasının yanı sıra, yönetimin merkezi ağırlıklı olması, karar sürecinin uzamasına neden olmakta, bu durum sektörün daha dinamik bir gelişim göstermesini engellemektedir. Ayrıca, yasal düzenlemelerin yanında kamu ve özel sektör kuruluşlarının örgütsel yapılanmasında önemli eksiklikler görülmektedir. 2013 yılı için öngörülen 35 milyon turist ve 30 milyar ABD Doları turizm geliri ve 2023 yılı için öngörülen 42 milyon turist ve 66,8 milyar ABD Doları turizm geliri hedeflerine ulaşmak için 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nda değişiklik yapılarak 2003 yılında 4957 sayılı "Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çıkarılmıştır. Anılan kanunun ana teması arazi geliştirme modeli, çağdaş bir arazi tahsis modeli, varış noktası hedefli planlama ve yönetim sistemleridir (DPT' den akt. Karasu; 2013, 63).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı(2014-2018): Ülkemizin Onuncu Kalkınma Planı, 2 Temmuz 2013'de TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi ve 6

Temmuz 2013'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. 2014-2018 dönemini kapsayan bu Plan, ülke gündeminde kısa vadeli gelişmelere odaklandığımız bu günlerde, tekrardan uzun vadeli bir perspektife kavuşmak için yeni bir fırsat sunmaktadır(Çağlar ve Acar; 2013, 1). İçinde bulunduğumuz yılı da kapsayan bu planda, turizme yönelik belirlenen stratejilere ve ülkemizin turizmde bulunduğu statüye bakacak olduğumuzda; Kalkınma Bakanlığı Turizm İhtisas Raporu' na göre; Onuncu Kalkınma Planı için turizm sektöründe üç ana politika belirlenmiştir:

- Ü Bölgeler arasındaki gelir ve gelişmişlik farklılıklarının azaltılması yönünde turizm sektörü katkıda bulunacaktır.
- Ü Turizmde sektörel gelişmenin öncelikle yüksek düzeyde nitelik hedefine yönelmesi, nicel hedefler uğruna nitelikten ödün verilmemesi gerekmektedir.
- Ü Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami payı alabilmesi amacıyla yeterli talebin yaratılması sağlanacaktır(Kalkınma Bakanlığı Turizm İhtisas Raporu; 2014, 40).

3.4.3. 2023 Türkiye' de Turizm Vizyonu

2023 Türkiye Turizm Stratejisi' nde öncelikli hedef; Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır(Kültür ve Turizm Bakanlığı; 2007). Bu doğrultuda 2023 Türkiye Turizm Stratejisi; 2007-2013 dönemi 9. Kalkınma Planı ile uyum halindedir. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi için belirlenen vizyona yönelik ilkelere değinecek olduğumuzda;

Bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarının giderilerek sürdürülebilir kalkınma hedefine katkıda bulunulmasını sağlamak amacıyla birlikte turizmde rekabetin ucuz ürün yerine markalaşan turizm bölgeleri oluşturularak sağlanması aynı zamanda var olan turizm bölgelerinin sürdürülebilirlik perspektifi içinde yeniden ele alınarak planlanması ve kaliteli yaşanabilir çevreler oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçlarla birlikte; turizm gelişiminin hükümetlerin sosyo-ekonomik ve sürdürülebilir çevre politikaları ile desteklenmesi için uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi ilkesi amaç edinilmiştir. Turizm Sektöründe bütüncül yaklaşımlar ve turizm sektörünün inovasyon odaklı olması ile birlikte; turist profili baz alınarak turizm ürünleri

oluşturulmuştur. Aynı zamanda; Turizm sektörü bölgesel adaletsizliği azaltmada bir araç olarak ele alınmıştır.

Belirlenen amaçlar doğrultusunda “Varış Noktası” prensibiyle, Ar- ge ile uyumlu politika esasları gözetilerek, Cumhuriyet’ in 100. Yılında, 2023 Türkiye Turizm Stratejileri bu doğrultularda belirlenmiştir.

3.5. Türkiye’de Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapılan Turizm Çalışmaları Örnekleri

3.5.1.Literatür Özeti

İnsanlara net faydalar sağlayan “turizm”, yoksulluğun azaltılmasında günümüzde Türkiye’ de dahil olmak üzere bir çok ülke tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Literatüre bakacak olduğumuzda yoksulluk ve turizm ilişkisi baz alınarak birçok çalışma yapılmıştır.

Şahin ve Aydın(2017); Türkiye’ de yoksulluğu azaltmak için yapılan çalışmaların ve politikaların bölgeler içinde etkileşim içinde olması gerektiğini “ Türkiye-Düzy 1 Bölgeleri İçin Yoksulluk Üzerine Bir Çözümleme” adlı çalışması ile ortaya koymuştur.

Özkök(2006); Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri adlı çalışması ile, yoksulluğun ve gelir dağılımda adaletsizliğin giderek arttığı günümüz dünyasında turizm sektörünün diğer sektörlerle ilişkisinin göz önünde bulundurarak sürdürülebilir kalkınma kapsamında nasıl etkili olabileceğini açıklamıştır. Bu çalışmada, yoksul odaklı turizmi yoksullar için net faydalar sağlayan turizm olarak tanımlamıştır. Azgelişmiş ülkelerde yoksulluğun daha yoğun olduğu alanlarda yani kırsal bölgelerde katılımın sağlanmasının, yoksullukla mücadele de önemli alternatif olarak görmüştür.

Torun(2013)’ de “Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları” adlı çalışmasında; kırsal alanlarda kırsal kalkınmanın etkili olduğuna kırsal göçü önlemede kırsal turizmin faydalarına değinmiştir. Yaptığı çalışmada; kırsal turizmin insana sağladığı yararlarından bahsetmiştir. Kırsal Turizmin, o yörede ki insanın, tarihi mirasını korumaya yönelttiğine, yerel kalkınma da araç olduğuna çalışmasında yer vermiştir.

Türker vd.(2016)’ da; Safranbolu Halkı’ na yönelttiği çalışmada turizmin geliştiği yörelerde, turizmin olumlu ya da olumsuz etkilerinden bahsetmiş, turizmin

yerel halk üzerindeki olumlu etkisinin olumsuz etkisinden fazla olduğunu ancak halkın katılımıyla olumsuz etkilerin giderilebileceğine yer vermiştir.

Akova(2006), Bursa' nın, Cumalıkazık Köyü' nde yaptığı araştırmada yerel halkın turizme olan etkilerini araştırmıştır. Bu amaçla, yerel halkın turizme yönelik algılarının olumlu yönde olduğu sonucuna varmıştır.

Ertuğral vd (2002)' de yaptıkları çalışmada sürdürülebilir turizm politikalarında sivil mimari örneklerinin turizm politikalarında kullanılabilirliğini incelemişler ve Trabzon ilinde araştırma yapmışlardır. Trabzon ilinde 5 ya da 4 yıldızlı konaklama tesislerine ziyaden bölge dokusunu yansıtan turistik yapılara ağırlık verilmesinin, o bölgeye ekonomik yönden etkileyeceğini de araştırmışlardır. Trabzon ilinde belli yapılara süreklilik kazandırılması, aynı zamanda bölgenin kültürel değerlerini de kapsayacağını ortaya koymuşlardır.

Genç vd. (?); “Turizm Sektörünün Türkiye İstihdamına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışma ile, yeterli istihdam olanağına sahip olmayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve bölgeler için turizm sektörünü emek yoğun sektör olarak açıklayıp, etkilerinden bahsetmiştir. Turizm sektörünün istenen düzeye gelmesi ve istenilen hedeflerin yakalanabilmesi için, Turizm Standart Ve İlkeleri' nin benimsenip, ülkelerin uluslar arası arenadaki imajına katkı sağlayacağını ortaya koymuştur. Turizm sektöründe mikro seviyede turistten yerli halka ya da yerli halktan turiste doğru sosyal etkileşim durumu ortaya çıkarken, yine makro seviyede toplumdan- kültürden turiste doğru sosyal etkileşim de görülmektedir. Turizmin meydana getirdiği sosyal etkilere değer yapıları, aile ilişkileri, kişisel tutumlar, yaşam tarzları, güvenlik düzeyleri, ahlaki durumlar, geleneksel törenler ve toplum örgütlenmeleri örnek olarak verilebilir(Özdemir, 1992; Özkan, 2007). Akgül de(2003), turizm sektörünün yerel halkın hayat standartlarını artırma etkisi, iş imkanları yaratma etkisi, halk ve toplumda farkındalık oluşturma ve geliştirme etkisi, sosyo-kültürel gelişimleri ve değişimleri beraberinde sağlama etkisi gibi olumlu etkiler yarattığını da belirtmektedir.

Reisenger (1994), turistlerin yapmış olduğu harcamaların; seyahat, konaklama, yeme içme ve alışveriş yapma esnalarından oluşan ekonomik etkileşimlerin farklı formlarda olacağını ortaya koymuştur.

Turizmin sosyo-kültürel etkilerini olumlu ve olumsuz olarak değerlendiren Avcıkurt ve diğerleri(2007), olumlu etkileri, yaşam koşullarını iyileştirme ve yaşam standartlarını yükseltme, farklı ve yeni düşünce kalıpları oluşturma, değer yargılarını

değiştirme, değişik yaşam biçimleri ortaya koyma, farklı kültürler ve toplumlar arasında hoşgörü, saygı ve barışa destek olma, mesleki yönden uzmanlaşma, konuksever toplumun tarihi ve kültürel dokusunun korunmasını sağlamak olarak değerlendirmişlerdir. Buna karşın olumsuz etkileri ise; sigara, alkol, kumar vb kötü alışkanlıkların ortaya çıkması, kaçakçılığın artması, kültür ticarileşmesi, ırksal sorunların oluşması olarak sıralamışlardır.

Pizam ve Ady (1986), turizmin sosyal konstrüksiyon üzerindeki etkilerini altı başlıkta toplamışlardır. Bahsi geçen başlıklar; nüfus artışı veya azalmasını konu edinen demografik etki, mesleki alanda uzmanlaşmayı içeren mesleki etki, gelenek, din ve dil yapısında meydana gelen değişiklikleri baz alan kültürel etki, ahlak ve değer yargılarında ki değişimleri, suç oranlarının artmasını gösteren normlara yönelik etki, çevre kirliliği ve ekolojik dengenin bozulmasına açıklık getiren çevreye yönelik etki ve tüketim kalıplarındaki etkilerdir.

Takano (2008)'nin Beypazarı konulu araştırmasında ise; bölge halkının turizme yönelik gerek olumlu gerekse olumsuz yönde düşünce kalıplarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik kazanımlar sağlayan turizmin pozitif etkileri düşünüldüğünde, yöre halkının da düşüncelerinin olumlu yönde değiştiğini gözlemlemiştir.

Demircan (2010)'ın, Muratpaşa ilçesinde turizmin sosyo kültürel etkilerinin algılanmasına yönelik yaptığı çalışmada ise, yerli halkın turistlerle iyi ilişkiler kurma isteğinde olup daha fazla turist gelmesini istedikleri ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada turistlerin yerel halka karşı saygılı ve arkadaşça davrandığı, Antalya ekonomisine, kültürüne, folkloruna, sanatına, yöre mutfağına ve yöre insanının yaşam biçimine ilgi duyduğu, otellerde, restoranlarda ve buldukları başka yerlerde saygısız ve kaba davranışlar sergilemediği ve Antalya yerel kültürünün gelişmesine katkı sağladığı da ortaya çıkmıştır.

Önez Çetin(2012)' ye göre; Yoksul Yanlı Turizm(YYT); yoksulluğun azaltılmasında yapılan turizm bireysel faydadan ziyade, toplumsal faydaya; fırsat eşitliklerini sağlayan geniş çaplı bir kavramdır.

Tekbalkan(2017); Havza' da, turizmin bölgesel kalkınma üzerine çalışma yapmış ve bölgesel kalkınmanın turizmle birlikte desteklenmesiyle; yeni iş alanları artacak, istihdam olanaklarında artış olacak ve bölgeye yerli ve yabancı sermaye girişi olacağına değinmiştir.

Kafa(2014); Edremit Körfezi' nin yoksul yanlı turizm çalışmaları baz alındığında; yoksulluk için sadece turizmin ekonomik etkileri değil aynı zamanda da kırsal kalkınma ile paralelinde olabileceğini ortaya koymuştur.

Özkan(2007)' de; kırsal turizmdeki gelişmelerin sağlanması için; yerel halkın örgütlü katılımının sağlanması, aynı zamanda sürdürülebilirlik ilkelerinin, mekansal planlamanın, eğitimin, tanıtımın ve pazarlamanın göz önüne alındığı, çok boyutlu politikaların üretilmesi ve uygulama yapılmasının ülkemizin kırsal kalkınmasına önemli katkıları olduğunu araştırmıştır. İlgili çalışmamızda, yoksul odaklı turizmin kavramsal çerçevesi, yoksulluğun boyutları ile birlikte dünyada, AB ekseninde ve Türkiye' de yoksul odaklı turizm yaklaşımının nasıl gelişme gösterdiği ve nasıl uygulandığı vaka örnekleriyle açıklık kazanmıştır.

3.5.2. Türkiye' de Yoksulluğu Azaltmak İçin Yapılan Turizm Vaka Örnekleri

Türkiye Cumhuriyeti geçmişten günümüze yoksullukla mücadelede bir takım politika esasları belirlemiştir. Bu politika esaslarında turizm önemli bir yer tutar. Türkiye'de uygulamaya konulan yoksul odaklı kırsal kalkınma projeleri ele alındığında; ilk olarak 1950 sonrası “örnek köyler”, “merkez köyler” gibi projelerin olduğu dikkat çekmektedir. Başlangıç tarihi 1950'lere dayanan kırsal kalkınma yaklaşımları zaman içinde teknolojik ve sosyo-ekonomik faaliyetlerin etkisi ile farklılıklar göstermiştir(Kafa; 2014,97). Türkiye' de kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanan kırsal kalkınma projelerinde; kırsal kalkınmanın sağlanması, kırsal kesimde yaşayan yoksul bireylerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi beraberinde göç ve istihdam sorunlarında yerinde çözümler üretilmesi ve kırsal kesimde alt yapı sorunsalının giderilmesi hedeflenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının belirlenen hedefleri doğrultusunda yapılan çalışmalarla birlikte; gönüllü kuruluşlar da ilgili çalışmaları yapmaktadır. Gönüllü kuruluşların projelerinde gönüllülük esasının öne çıkması, çiftçi ve kırsal alan koşullarının göz önüne alınarak kırsal alan projelerinin uygulanması gibi sebepler bu projelerin başarısını arttırmaktadır (Üzülmez ve Altınok, 2009: 1). Uluslararası kuruluşların desteklediği kırsal kalkınma projeleri daha çok sosyal riski azaltma projesi kapsamında olup, kırsal alanlar ile kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak, herkese eşit imkânları sunmak, kırsal alanlarda yaşayanların da kültürel, çevresel ve teknolojik değişiklikleri görmesi ve benimsemesini sağlamak, güçlü bir dünya oluşturmak gibi amaçları kapsamaktadır(Kafa; 2014, 98). Dünya Bankası, daha çok yoksulluğun azaltılması,

kırsal altyapının geliştirilmesi, kadınların ve işsizlerin eğitimi gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Avrupa Birliği ise daha çok GAP Projesi kapsamında, sosyal, ekonomik, tarımsal ve fiziksel sürdürülebilirlik konusundaki projeleri desteklemiş ve diğer uluslararası kuruluşlar gibi yoksulluk, eğitim ve sosyal farklılıkların azaltılması gibi konulara ağırlık vermiştir (Üzülmez ve Altınok,2009).

Gelişmekte olan ülkeler; yerel ihtiyaç ve beklentilerine dayanarak; kendi ulusal yoksullukla mücadele izlemlerini oluşturmaya ve geliştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) ulusal kalkınma yöntemlerini desteklemektedir. Belirlenen yöntemlerin en etkin biçimde uygulanmasına yardım eden UNDP, inovasyon odaklı pilot projelere dayanak olmakta ve küresel ölçekteki uygulamalarla ilgili kaynaklar arası bağlantıyı sağlamaktadır. Ayrıca yoksulluğun azaltılması, 1990 yılından bu yana, BM Kalkınma Programı'nın Türkiye gündeminin en baş maddelerinden birisidir. Türkiye' de bölgeler arası yaşanan eşitsizliğin azaltılması amacıyla BM Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği, yoksulluğun azaltılmasına yönelik geliştirilen hedefleri desteklemektedir (<http://www.undp.org>). Birleşmiş Milletler daha çok sosyal hizmetler, üretkenliğin artırılması, sürdürülebilirlik, yerel girişimlerin desteklenmesi, doğal kaynakların korunması ile hareket edip, sosyal kalkınma, istihdam, kadınların ekonomik ve sosyal alanda güçlenmesi, muhtaç durumdaki çocuklara yardım gibi amaçları hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler, GAP Bölgesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma Programına destek olmuştur. Bu projede de hedefler aslında diğer uluslararası kuruluşların hedefleri ile aynı doğrultudadır (<http://www.gap.gov.tr>). Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Binyıl Kalkınma hedeflerinden aşırı açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi'ni 2007-2011 yılları arasında Çoruh bölgesinde gerçekleştirmiştir. Proje, bölgesel ve kırsal kalkınma stratejileri için belirleyici bir model oluşturmanın yanında Doğu Anadolu Bölgesi, özellikle Çoruh Vadisi'nde tarıma alternatif sektörleri geliştirirken yöre halkı da gelir sağlamaktadır (<http://www.tr.undp.org>). Yine Türkiye' de Avrupa Birliği (AB) aday ve potansiyel aday ülkelere destek amacıyla 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü çerçevesinde Katılım Öncesi Yardım Aracı'nı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) oluşturmuştur. IPA desteği beş bileşeni içermekte olup, Türkiye IPA tüzüğünde yer alan aday ülke statüsünde bütün bileşenlerden yararlanabilmektedir. Kırsal alanda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi altında yer alan Kırsal turizmin gelişimi 2007-2013 yılları arasında uygulanmış olup, IPARD

Programında çeşitli açılardan desteklenmiştir. Desteklenen alanlar ise şu şekildedir: açık hava eğlence ve spor faaliyetleri, atlı sporlar, doğa ve çevre keşifleri, yerel mirasın keşfi ve yerel turizmin teşvikini amaçlamaktadır(Ün vd, 2012, 348). Bahsi geçen konuya ilişkin diğer bir program ise Sosyal Destek Programı (SODES)' tir.

Sosyal Destek Programı (SODES): Öncelikli amacı istihdam sağlamak olmakla beraber, sosyal ihtiva ve kültür, sanat, spor alanlarında sosyal yapının meydana getirdiği gereksinimleri karşılamayı hedefleyen; yerel seviyede hazırlanan ve yürütülen plan ve projelerden meydana gelen, illerde valiliklerin koordine etmesiyle yürütülmekte olan, ilgili zaman zarfında mahalli aktörlerin yaygın bir şekilde görevlendirildiği sosyal problemlere kısa zamanda karşılık vermeyi amaçlayan insan odaklı bir programdır(www.sodes.gov.tr).

İlgili SODES Projeleri, valiliklerin koordinasyonu öncülüğünde yerel kesimler için hazırlanır. SODES projelerinde hedef; istihdamı artırmak, toplumdaki dezavantajlı konumun ekonomik ve sosyal hayata katılımını teşvik etmek, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler vasıtasıyla ilgili bölgedeki her yaştan kesimin kendini daha iyi ifade etmesine olanak sağlamaktır. En genel anlamıyla SODES projeleri; ilgili ilde yoksulluğun azaltılması, sosyal yardım alan yoksul kesimin kendi geçimini temin edecek duruma getirilmesine destek olunması, özellikle çocuklar, gençler, kadınlar ve özürülüler gibi toplumun dezavantajlı kesimlerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi, bunlara götürülen hizmetlerin kalitesinin artırılması ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla yönelik projelerdir(<http://www.sodes.gov.tr>). SODES bu yönüyle uygulandığı illerden başlayarak ulusal düzeyde sosyal restorasyonun gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasını amaçlayan Sosyal Destek Programı(SODES); GAP ve DAP illerinde uygulamalar gerçekleştirmektedir(Kafa; 2014, 99). SODES' in kapsadığı nüfus kesimleri ise, özellikle yoksulluk ve sosyal imkânlarla erişimde sıkıntı yaşayan; çocuklar, gençler, kadınlar, işsizler, yoksullar, göç etmişler ve kentlerin gecekondü bölgelerinde yaşayan bireyler ve gruplardır. Ülkemizde; yoksulluğu azaltmada gerek kamu kurum ve kuruluşları gerekse gönüllü kuruluşlar aracılığıyla yoksulluğu azaltmak ve turizmi bu nihai amaçta bir üs olarak kullanarak yapılan günümüze kadar uygulanmış ve uygulanacak olan vaka örnekleri ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

3.5.2.1. Adana

Tablo 21.

Adana

Yüzölçümü	17,253 km ²
Nüfus	2.201.607
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık, Sanayi
Proje Adı	“Kendi Kelebeğini Keşfet”

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Türkiye’ nin sanayileşmiş kentleri sıralamasında dördüncü sırada yer alan Adana’ nın tarımda ön planda olmasının sebebi; Seyhan ve Ceyhan gibi iki önemli ve verimli akarsu ağına sahip olmasıdır. Şehrin coğrafi konumun getirdiği avantajlarla, kültürel dokusu da oldukça geniştir. Bölgenin geri kalmış yerlerinden olan Saimbeyli İlçe’si, merkeze en uzak ilçedir. İlçe geri kalmışlığa nazaran; Türkiye’ de tespit edilen 400 kelebek türünün 160’ını sınırlarında barındırmaktadır. Adana Toros Dernekleri Federasyonu tarafından hazırlanan ve koordine edilen “Kendi Kelebeğini Keşfet” projesiyle bölge “niş turizm” merkezi haline gelmektedir. Bahsi geçen projede, kelebek izlemciliği ile eko turizmin gelişmesi hedeflenmekte ve beraberinde kelebek izlemciliği ile meydana gelen çekiciliğe paralel olarak konaklama kuruluşları, rehberlik işlevleri, hazır gıda ile restoran gibi ağırlama işletmeleri ve armağanlık eşya işletmelerinin gelişmesi ile doğrudan tarımsal ürün, ulaşım seyahat ve tanıtım hizmetleri ile dolaylı yoldan gelir sağlanacaktır (<http://www.ekosaimbeyli.com/kendi-kelebegini-kesfet-projesi-70.htm>).

3.5.2.2. Adıyaman

Tablo 22.

Adıyaman

Yüzölçümü	7.644,00 km ²
Nüfus	597.184
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık, Madencilik
Proje Sorumlusu	Sosyal Destek Programı

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

İl Güney Doğu Anadolu Bölgesi' nde yer almakta aynı zamanda birçok kültürel ve tarihi dokuyu mirası bünyesinde barındırmaktadır. Şehrin temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve madenciliktir. SODES öncülüğünde başlatılan bir projede turizm sektöründe profesyonelleşmenin sağlanması ve istihdam yaratılması amacıyla 15 kişiye yabancı dil eğitimi, Adıyaman ilinin tarihi, sanat tarihi ve coğrafya gibi alanlarda tarih ve kültür eğitimleri sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>). Bahsi geçen çalışma ile Adıyaman ilinde; en başta kültürel yönden gelişme gözlenecek ve beraberinde istihdam şartlarının oluşmasıyla bölge ekonomisine katkılar sağlanacaktır.

3.5.2.3. Ankara

Tablo 23.

Ankara

Yüzölçümü	30,715 km ²
Nüfus	4.431,719
Ekonomi	Sanayi, Hizmet, Ticaret
Proje Adı	Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi Beceri 10

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti' nin başkenti, Ankara Türkiye' nin ikinci büyük şehridir. Konum ve işlev özellikleriyle şehir; kongre ve eğlence odaklı turizm potansiyeline sahiptir. İle bağlı Beypazarı İlçesi'nin; turizm serüveni, tarihi konakların restorasyonu ile başlamış ve gelişme göstermiştir. Bahsi geçen ilçede; ulusal ölçekte turizm organizasyonunun sektörel etkileri baz alınarak, firmaların iş gücü ihtiyacına göre; Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri (UMEM) Beceri'10 Projesi kapsamında kat hizmetleri, satış temsilcisi, aşçı yardımcısı, servis elemanı yardımcısı, satış elemanı" olmak üzere 26 kurs açılmıştır ve 173 kişinin eğitimleri devam etmektedir (<http://beypazarito.org.tr>). İlgili proje sayesinde Ankara ilinde, aktif nüfus artış göstermiş olup, işgücüne katılım sağlanmıştır. Ayrıca kendini farklı alanlarda geliştirerek çalışan personelin istihdamına da katkı sağlamıştır.

3.5.2.4. Balıkesir

Tablo 24.

Balıkesir

Yüzölçümü	14.299,00 km ²
Nüfus	1.152.323
Ekonomi	Ormancılık, Tarım, Hayvancılık
Proje Adı	Nar Kadın

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Balıkesir; tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin bir mirasa sahip olmasının yanında konumu ve doğası ile önemli bir turizm merkezi olma özelliği taşımakta, birçok tarihsel, ekolojik ve doğal cazibe alanını içinde barındırmaktadır. Kent, turizm çeşitliliği potansiyeli açısından oldukça zengindir(<https://www.gmka.gov.tr>; 2012). Bahsi geçen ilin Edremit ilçesinde; “Nar Kadın” olan girişimci projesinin amacı; kadın istihdamı kalitesini artırmak ve Gurme Turizmini geliştirmektir.(<http://www.edremit-to.org.tr>; 2015). Nar Kadın Projesi’nde hedeflenen; zeytinyağından yapılan yöresel lezzetleri ön plana çıkarıp, markalaşmasını sağlamak ve gurme turizmine destek olmaktır. Kişisel ve mesleki gelişim eğitimleri de bölge kadınlarına verilerek, üretilen yöresel ürünlerin turizm ürünü haline getirilmesi de turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasına örnek teşkil edecektir. İlgili projede; Edremit’ in geleneksel kültürünü var eden ve yansıtan yöresel ürünler kadınların iktisadi hayatta güçlenmesine de destek olacaktır. Bu sayede bölgede kadınlar için farklı iş kolları oluşacak ve turizmin doğrudan etkilerinden olan gelir sağlama fonksiyonu da işlerlik kazanacaktır(www.anadoluefes.com.tr).

3.5.2.5. Batman

Tablo 25.

Batman

Yüzölçümü	4659,21 km ²
Nüfus	510.200
Ekonomi	Hayvancılık
Proje Adı	Meslek Edindirmeyle Gelecek Kaygısını Azaltmak Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

4659,21 km² 'lik yüzölçümü ile Batman, %18'lik payı ile TRC3(Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) Bölgesi'nin en küçük ilidir. Pek çok kültürün varlığına şahitlik eden Batman ili, İpekyolu üzerindeki konumuyla tarihin her sayfasında ticari benliğine sahip çıkmış, birçok medeniyetin gelişmesinde ve yayılmasında araç işlevi görmüştür. Dünyada benzeri az bulunan 4000'i aşkın mağaraya sahip olmasıyla Türkiye'nin en gözde yerlerinden birisi olmuştur. Dicle'nin aktığı topraklarda zengin tarihi geçmişini koruyan Batman, antik kent Hasankeyf ve tarihsel anıtlarıyla turizm açısından oldukça çekici bir bölgemizdir(www.dika.org.tr).

Meslek Edindirmeyle Gelecek Kaygısını Azaltmak projesi SODES' in öncülüğünde Batman'da uygulanmaktadır. İşsiz ve mesleki becerisi olmayan 18-35 yaş arası bireyler, çeşitli meslek dallarında eğitime alınarak, mesleki becerileri artırma yoluyla istihdam edilmeleri sağlanmaktadır. 8 farklı mesleki eğitim sağlanan alanlar arasında turizmle ilgili olarak Garsonluk ve Servis Elemanı Mesleki Eğitim Faaliyeti ve Turizm Rehber İngilizce Kursu Eğitim Faaliyeti yer almaktadır. 400 kişinin katıldığı eğitimin sonunda 15 kişi proje kapsamında istihdam edilmiş ve 100 kişiye de staj imkânı sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>).

3.5.2.6. Bitlis

Tablo 26.

Bitlis

Yüzölçümü	7.021 km ²
Nüfus	388.678
Ekonomi	Büyükbaş Hayvancılık, Tarım
Proje Adı	Halı Kilim Dokumacılığı ve Bitlis'e Özgü El Sanatları ile Turizm Gelirlerini Arttırma Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Bitlis ilinin bünyesinde barındırmış olduğu farklı türden doğal veriler, gerek turizmin çeşitlendirilmesinde alternatifler yaratmakla birlikte, gerekse turizm ve sürdürülebilirlik ilişkisi bağlamında da; gelecek kuşaklara yönelik yeni turistik arz potansiyeli meydana getirmektedir(Uluer' den akt. Barut ve Yıldız; 2013, 37). İlgili projenin adı: Halı Kilim Dokumacılığı ve Bitlis'e Özgü El Sanatları ile Turizm Gelirlerini Arttırma Projesi olup, proje kapsamında Bitlis Merkez, Ahlat ve Hizan ilçelerinde halı ve kilim dokumacılığı konusunda eğitimler verilerek kadınların beceri düzeylerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Proje süresince 120 kadına eğitimler verilmiş ve tam zamanlı olarak da 14 kadına istihdam sağlanmıştır. Bitlis'in Ahlat ilçesinde yöresel el sanatlarını geliştirme ve değerlendirme projesi kapsamında dezavantajlı konumdaki 100 kadını ekonomik ve sosyal yönden desteklemek ve toplumdaki statüsünü yükseltmek amacıyla el becerileri eğitimi verilmiştir ve proje sonunda 5 kadın tam zamanlı ve 1 kadında yarı zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 91).

3.5.2.7. Bursa

Tablo 27.

Bursa

Yüzölçümü	10.422 km ²
Nüfus	2.439.876
Ekonomi	Tarım, Turizm, Madencilik
Projenin Adı	%100 Misia Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Bursa, turistik mahiyetteki doğal kaynaklar açısından hayli zengin bir ildir. Kaplıcalar, jeotermal su kaynakları ve doğal güzelliği olan Bursa; gezi ve mesire alanları, deniz kıyısındaki plajları ile elverişli turistik bir destinasyon merkezidir. Turizm potansiyeli açısından; İstanbul' dan sonra gelen Bursa, tarihi kalıntıların ve eserlerin varlığı ile de dikkat çekmektedir (Aydın vd. ; 2010, 952).

%100 Misa Projesi; Proje, Bursa'daki Misa köyünde kaybolan ipekböcekçiliği zanaatını yeniden canlandırmak ve kadınların istihdam edilebilirliğini artırmak amacıyla başlatılmıştır. Proje faaliyetleri arasında, Misi Köyü kadınlarının eğitimi; Tescilli Misi Evi olan Koza Evi'nde açılacak restoranın kadınlar tarafından işletilmesi; Tescilli bir Misi Evi olan İpek Evi'nde ipekböcekçiliği üzerine atölyelerin ve mağazanın açılması ve kadınlar tarafından işletilmesi yer almaktadır. Daha sonra İpek Evi'nde kadınlar tarafından üretilen ürünlerin markalaştırma çalışmaları ile birlikte pazarlama ve satışı gerçekleştirilecektir (<http://www.gelecekturizmde.com>).

3.5.2.8. Çanakkale

Tablo 28.

Çanakkale

Yüzölçümü	9.887 km ²
Nüfus	530.417
Ekonomi	Tarım, Turizm, Balıkçılık
Proje Adı	Organik Yaşamı Ada'da Öğrenmek Projesi, Troia Kültür Rotası Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Çanakkale'de turizm yatırımlarının artması ve sektörün canlanması tüm Türkiye'de olduğu gibi 1982 yılından sonra başlamıştır. Bu tarihte yürürlüğe giren Turizm Teşvik Kanunu ile özel sektöre sağlanan kredi kolaylıkları artmış ve teşvikler çeşitlendirilmiştir. Ancak teşviklerde Çanakkale ilinin (Gökçeada ve Bozcaada hariç) 2. Bölge olması teşviklerden yüksek oranda faydalanmasını engellemiş ve hak ettiği payı alamamasına neden olmuştur. 1982 yılından itibaren Kalkınma Planları çerçevesinde İl'in altyapısı geliştirilmeye çalışılmış, ulaştırma alanında az da olsa gelişme sağlanmış, Çanakkale turizminin çeşitlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmiş, eğitim ve çevre politikaları konusunda ilerlemeler sağlanmıştır(<https://www.gmka.gov.tr>). İlk olarak, Gökçeada'da başlatılan Organik Yaşamı Ada'da Öğrenmek Projesinin temel hedefi Gökçeada'yı organik üretime bağlı

kırsal turizmde (agroturizm) cazibe merkezi haline getirmek için oluşturulması planlanan turizm stratejisinin İtalya'nın Sardunya Adası deneyimlerinden faydalanılarak geliştirilmesi ve bu sayede Gökçeada'da alternatif turizm altyapısının gelişmesidir (<http://www.canakkaleab.gov.tr>). Aynı zamanda; Çanakkale ili için yürütülen bir diğer proje ise; Troia Kültür Rotası Projesi'dir. Troia Kültür Rotası Projesi Çanakkale Tarih ve Kültür Vakfı ile Çanakkale Valiliği işbirliği ile koordine edilecektir. İlin Ezine ve Ayvacık ilçelerine bağlı köylerde yürüyüş ve bisiklet yolları yapılacaktır. Bu doğrultuda; "kültür rotası" kapsamına; yürüyüş yolu rotası üzerinde köylerdeki ziyaretçilere konaklama ve dinlenme hizmetlerinde sunum imkânlarının sağlanmasına yönelik düzenlemeler girmektedir. Proje sayesinde konaklama, yiyecek- içecek, hediyelik eşya, ulaştırma, seyahat işletmeleri gibi yerel işletmeler ile yerel halkın ekonomik gelişmesine katkı sağlanarak, bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına, tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine destek olunacaktır(www.anadoluefes.com.tr).

3.5.2.9. Çoruh Vadisi

Türkiye' nin kuzeydoğusunda yer alan Çoruh Vadisi, 11. Yüzyılın ilk çeyreğinde oluşturulmuş Ortaçağ Gürcü Kilise'leri ile dikkat çekmektedir(<http://www.choruh.com/tr>).

2007-2011 yılları arasında yoksulluğun azaltılmasının kurumsal odak alanı olarak belirlendiği Doğu Anadolu Turizm Kalkınma Projesi kapsamında Çoruh Vadisi'nde turizmle ilgili çeşitli konularda eğitimler verilmiştir. Verilen eğitimler şunlardır; 17 kişiye seramik eğitimleri, 26 kişiye Ev Pansiyonculuğu Bilinçlendirme Semineri, 27 kişiye Ev Pansiyonculuğu İşbaşı Eğitimleri, 27 kişiye Kişisel Gelişim Semineri, 17 kişiye Seramikten Hediyelik Eşya Üretimi Eğitimleri, 17 kişiye Kooperatifçilik Eğitimi, 12 kişiye Rafting Eğitimi, 16 kişiye Temel Kano Eğitimi, 6 kişiye Yelken Montaj ve Donanım Eğitimi, 20 kişiye Temel Dağcılık, 10 kişiye Dağcılık Rehberlik Eğitimi ve 40 kişiye de Yerel Gıda üretimi için Mutfak+Hijyen Eğitimleri verilmiştir. Verilen eğitimlerin yanı sıra yerel halkta turizm bilincinin gelişmesi, 300'den fazla yerel insanın turizm ürünleri ve turizm becerileri konusunda eğitilmiş olması, turizmden gelir elde eden insanların özellikle gençler ve kadınların sayılarının artmış olması, bölgede sifıra yakın olan yatak kapasitesinin 20'den fazla ev-pansiyonunun devreye sokulması ile 150'ye çıkarılmış olması ve yeni

pansiyonların açılmaya devam etmesi, projenin en önemli çıktılarından (http://www.datur.com).

3.5.2.10. Denizli

Tablo 29.

Denizli-Buldan Köyü

Yüzölçümü	11.874 km ²
Nüfus	557.300
Ekonomi	Tarım
Proje Adı	Kuşlar Sizi Çağırıyor Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Anadolu Yarımadasının güneybatısında, Ege Bölgesinin doğusunda yer alan Denizli, muhteşem bir coğrafyaya sahiptir. Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri arasında bir geçit konumundadır. Denizli, antik dönemde bir geçiş ve kavşak noktası, ticaret ve haberleşme merkezi iken günümüzde de aynı özelliğini koruyan nadir illerden biridir. Antik dönemin önemli yerleşim bölgesi olan Lycos Vadisi içinde yer alan İlimiz, verimli toprakları, tarihi, arkeolojik ve doğal güzellikleri yönünden zengin bir yapıya sahiptir. Tekstil, ticaret, sanayi ve tarım sektörlerindeki hamlelerin yanında son yıllarda özellikle doğa harikası Pamukkale ve diğer kültür-turizm değerleri sayesinde turizm sektöründe Ülkemizin önde gelen destinasyon illerinin başında gelmektedir(<http://www.pamukkale.gov.tr>).

Kuşlar Sizi Çağırıyor Projesi; Denizli' nin Buldan Yayla Gölü ile özdeşleşmiştir. Buldan Yayla Gölü; sahasında barındırdığı 300 kuş türü sayesinde ilgili projeye yön vermekte ve gerek yerel halkta gerekse ziyaretçilerde farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. Bu sayede biyolojik çeşitliliğin devamlılığı ile yerel ekonomiye katkılar sağlanacak ve beraberinde yörenin sürdürülebilir turizm potansiyelinde gözle görülür bir artış kaydedilecektir (www.gelecekturizmde.org.tr).

3.5.2.11. Nevşehir

Tablo 30.

Göreme Bölgesi Nevşehir

Yüzölçümü	5467 km ²
Nüfus	130.998
Ekonomi	Tarım, Turizm
Proje Adı	Kırsal Turizm Etkinlikleri Kursu

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Nevşehir, turizm kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen, kendisine bağlı olan ilçelerin gölgesinde kalmış bir şehirdir(Arslan Ve Şıkoğlu; 2017, 471). Bu amaçla; Göreme Belediyesi ve Nevşehir Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü tarafından ortaklaşa düzenlenen Kırsal Turizm Etkinlikleri kursu açılmıştır. Bu kurs sayesinde; sertifika dağıtıldıktan sonra turizmciler; devlet yardım ve teşviklerinden yararlanma konusunda bilinçli olmaları sağlanmış ve bölgenin turizm potansiyelinin artırılması amaçlanmıştır.

3.5.2.12. Hakkari

Tablo 31.

Hakkâri

Yüzölçümü	9.521 km ²
Nüfus	267.813
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık, Ormancılık
Proje Adı	Cilo Dağı Sat Göllerinin Yayla Turizmi ile Tanıtılması Projesi, Gençlere Turizm Sektörüne Yönelik Eğitim Verilmesi ve İstihdamın Sağlanması Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Hakkâri'nin tarihine bakıldığında çok eski bir medeniyet geçmişi olduğu yapılan sınırlı sayıdaki arkeolojik ve tarihi çalışmalarla ortaya konabilmiş olmakla beraber, tam anlamıyla yörenin insanlık tarihindeki yeri ve önemi ile ilgili kapsamlı bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte geçmişi, kültür turizmi kapsamında da belirtilen kaya resimlerinden de anlaşıldığı üzere M.Ö.

9000'lere kadar uzanmaktadır. Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Hakkâri bunun doğal bir sonucu olarak farklı medeniyet ve inançlardan izler taşıyan müstesna illerimizden biridir(Şahin ve Karaman; 2017, 2). Aynı zamanda geri kalmış doğu illerinden biri olan Hakkâri' de, yoksulluğu önleme bölgesel eşitsizlik giderimi için proje faaliyete geçmiştir. Cilo Dağı Sat Göllerinin Yayla Turizmi ile tanıtılması projesi Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde yer alan 18 köyde yaşayan halka alternatif iş sahası oluşturularak gelir düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla 850 kişiye çevre, turizm ve rehberlik konularında eğitimler verilmiş ve tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak 12 kişi istihdam edilmiştir. Çukurca ilçesinde, Gençlere Turizm Sektörüne Yönelik Eğitim Verilmesi ve İstihdamın Sağlanması Projesi kapsamında, 18-25 yaş arası 60 gence turizm sektöründe istihdam alanları oluşturmak ve ekonomik düzeylerini yükseltmelerine katkıda bulunmak amacıyla eğitimler verilmiştir. Eğitimler sonunda tam zamanlı olarak 2 kişi, yarı zamanlı olarak da 10 kişi istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 93).

3.5.2.13. Isparta

Tablo 32.

Isparta

Yüzölçümü	8.276 km ²
Nüfus	513.681
Ekonomi	Tarım, Gül Yağı İmalatı
Proje Adı	“Lavanta Kokulu Köy” Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Isparta ili, sahip olduğu doğal, tarihi, sosyo-kültürel ve çevresel değerler bakımından alternatif turizm çeşitliliği açısından çekim merkezlerinden biri konumundadır. Isparta yöresel el sanatları, yöresel yemekler, kırsal yaşam biçimi ve gelenek örf ve adetleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahip illerden birisidir(Ongun ve Türkoğlu; 2016, 151).

Isparta ilinde; Türkiye' deki lavanta üretiminin büyük çoğunluğu yapılmaktadır. Isparta ili sahip olduğu; bu avantajdan dolayı, lavanta üretimi yoluyla kırsal kalkınmayı hedeflemekte ve bu doğrultuda turizmi araç olarak kullanmaktadır.

Lavanta Kokulu Köy Projesi ile Isparta ilinin Keçiborlu ilçesine bağlı Kuyucak Köyü'nde üretilmekte olan lavantada ürün çeşitliliği yoluna gidilerek yöredeki istihdam ve müteşebbis kapasitesinin dinamik hale gelmesi hedeflenmektedir. Hedeflenen duruma paralel olarak turizmin gelişimi ile de yöre ekonomisinde önemli bir katma değer yaratılması öngörülmektedir(<http://www.anadoluefes.com.tr>).

3.5.2.14. İzmir

Tablo 33.

İzmir

Yüzölçümü	11.973 km ²
Nüfus	4.500.000
Ekonomi	Sanayi, Ticaret, Tarım, Turizm
Proje Adı	Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

İzmir gerek coğrafi konumu, gerek tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, gerekse daha alışılmış deniz kum güneş temelli kitle turizmine yönelik altyapısı ile geniş bir turizm spektrumuna sahiptir. Türkiye'nin en batısında yer alan ve tarihsel olarak bu coğrafyada hüküm süren tüm medeniyetlerde önemli bir liman kenti olan İzmir, aynı zamanda bir sınır kenti olarak değerlendirildiğinde özellikle ticaret ile ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda, İzmir'in coğrafi konumunu farklı bölgeler arasında bir geçiş noktası olarak değerlendirmek mümkündür(<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/166377>).

Kırsal turizm konusunda bölgenin en tanınmış olan İzmir'in Şirince Köyünde önceleri bağ, incir, zeytinciliğe dayalı olan ekonomisi, bir tütün bölgesinden gelen yeni sakinlerinin elinde bir süre sekteye uğramış, ancak son yıllarda artan turistik önemine paralel olarak, bu sektörler yeniden gelişmeye başlamıştır. Bağcılık ve zeytinciliğin yanı sıra, şeftali, incir, elma, ceviz ve kiraz yetiştirilmektedir. 1950'li yıllarda 2000-3000 civarında iken sonradan 700'e kadar düşen köy nüfusu, 1990'lı yıllardan itibaren turizmin gelişmesiyle birlikte tekrar yükselme eğilimi içine girmiştir. Köyde halen bazı Rum evleri pansiyon olarak hizmet vermektedir. Köy içinde harap durumda olan iki Rum kilisesi bulunmaktadır (www.izog2014.com). Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı Projesi, İzmir'in Seferihisar ilçesinde yerelde

oluşan kadın emeğini markalaştırmak ve yaygınlaştırmak amacıyla başlatılmıştır. Seferihisar’da yaşamakta olan kadınlar, kurslarda eğitilmektedir. Böylece bilgi ve deneyimlerini ziyaretçilere aktaracak olan kadınların ürettikleri ürünler için de markalaştırma ve tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmektedir (<http://www.gelecekturizmde.com>). Yine İzmir ili için; Doğal ve tarihi unsurları bünyesinde barındıran aynı zamanda değişik koruma alanları olan Foça; ismini Akdeniz foklarından almaktadır. Foça ilçesi; asıl geçim kaynağı ve kırsal kalkınmanın da kilit sektörü olan turizmi bütün yıl boyunca yapılabilecek faaliyet olarak değerlendirmektedir. Yörenin meyve-sebze üreticiliği, bağcılık faaliyetleri, zeytin yetiştiriciliği ve balıkçılık gibi üretim şekillerinin süregelmesiyle birlikte de; turizmde sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Bu sayede turizm sektörü Foça’ da; başta tarım olmak üzere diğer sektörler üzerinde de olumlu etkiler yaratacaktır. Ekonomik döngüde yoğun işgücü gerektiren sektör olan turizm; bölgeler arası gelişme farklılıklarını, ilçeler bazında da en aza indirecektir(www.anadoluefes.com.tr).

3.5.2.15. Kastamonu

Tablo 34.

Kastamonu

Yüzölçümü	13.108 km ²
Nüfus	376.725
Ekonomi	Tarım, Sanayi
Proje Adı	Zümrüt Köyü Ekoturizm Uygulama Projesi, Azdavay’da Ekoturizmin Geliştirilmesi Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Kastamonu, Karadeniz Bölgesinin, batı Karadeniz bölümünde bulunmaktadır. Kuzey Anadolu’nun Karadeniz’e doğru meydana getirdiği büyük çıkıntının geniş bir kısmını kaplamaktadır. Doğusunda Sinop ve Çorum, batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı, kuzeyinde ise Karadeniz bulunmaktadır. 140 km lik sahile sahiptir(İbret vd; 2015,243). Bölgede ilk uygulanan proje olan; Zümrüt Köyü Ekoturizm Uygulama Projesi, BM Kalkınma Programı - GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından finanse edilmiştir. Proje ile köyde eko turizmin altyapısının oluşturulması ve alternatif gelir kaynağı oluşturulması amaçlanmıştır (<http://www.ked.org.tr>). Projeye göre yoksulluğu azaltıcı ve koruma çalışmalarını

destekleyici bir faaliyet olarak doğaya duyarlı turizm, sahip olduğu doğal ve folklorik zenginlik nedeniyle Zümrüt Köyü için oldukça uygundur. Eko turizm altyapısının oluşturulması kapsamında köydeki at yetiştiriciliğinden ve gezi parkurundan faydalanılmıştır (Şerefoğlu, 2009). Ayrıca 2004-2006 yılları arasında uygulanmış olan proje ile yaklaşık 10 kişi doğa kılavuzluğu konusunda eğitildiğinde köye gelen ziyaretçilerin yöreyi güven içinde gezmeleri sağlanmaktadır (<http://www.ked.org.tr>). Azdavay'da Ekoturizmin Geliştirilmesi Projesi, AB tarafından desteklenmiş ve 2007 yılında tamamlanmıştır. Projenin amacı; Kastamonu'nun Azdavay ilçesinde ekoturizm altyapısının kurulması ve uygulamaya sokulması ile yerel sosyo-ekonomik yaşama ve bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Azdavay ilçesinin Başören Köyünde bulunan tarihi Yanıkali Konağı restore edilerek ekoturizm amaçlı kullanıma hazır 18-20 odalı konaklama ve eğitim merkezine dönüştürülmüştür. Merkezde ihtiyaç duyulan insan kaynağını geliştirmek amacıyla yöre insanına eğitimler verilmiştir (<http://www.ked.org.tr>).

3.5.2.16. Likya Yolu

Her yıl pek çok turist tarafından tercih edilen; Türkiye' de ilk uzun aralıklı yürüyüş rotası Likya Yolu'dur. Likya Yolu' nda amaçlanan; bölgedeki turizm kapasitesi baz alınarak turistlerin asıl ihtiyaçlarını ifade eden konaklamada, dinlenmede turizm alanında dikkat çekme ve Likya Yolu yürüyüş rotasının Demre'nin Hoyran ve Kapaklı Köylerinde birleştirilmesi olmuştur. Bu sayede bölgeye ziyaret eden turistlerin dinlenebileceği ve aynı zamanda da alternatif rota tercih edebileceği merkez olması da planlanmaktadır(www.anadoluefes.com.tr).

3.5.2.17. Ovacık Köyü'nde Bir Gün

Anadolu Efes' in katkılarıyla 2017-2018 dönemi projesi olan bu proje; Ovacık Köyü Kadın Tohum Derneği tarafından Şile Belediyesi ve Şile Turizm Kültür ve Tanıtma Derneği işbirliği ile yürütülecektir. Ovacık Köyü sakinlerinin sosyal ve ekonomik gereksinimleri baz alınarak özellikle de kadınlara yönelik geliştirilen bir proje olması hedeflenmektedir. Asıl amacını oluşturan kriter “deneyim” olan projede, yerel halkın konuklarına, geleneksel gıdanın ata tohumundan yetiştirilip, hasat edilmesi ve pişirme sanatını tecrübe edinilmesi sağlanacaktır. Sürdürülebilir turizmde; dinamiklik sağlanarak, yerel halkın geçim kaynağında çeşitlendirme yoluna gidilecektir. Bu kapsamda yöresel yemek eğitimlerinin ve tariflerinin yöntemleri

sunulacak ve tüm bunlar deneyimleşirken sorumlu turist ve sorumlu işletme prensibi doğrultusunda; yöre halkı ve misafirler çevresel etki konusunda bilgilendirilecektir(www.anadolufes.com.tr). Bu sayede bölgeyi tercih eden turistler yöre halkının deneyimlerine bağlı kalarak yerel halk ve turistler arasında güvenli bir bağ sağlanacaktır. Yine harcama-gelir ilişkisi yoluyla da yöre ekonomisi açısından niteliksel ve niceliksel olumlu gelişmeler yaşanacaktır.

3.5.2.18. Malatya

Tablo 35. Malatya

Yüzölçümü	12.313,00 km ²
Nüfus	786.676
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık, Sanayi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Yerleşik hayatın ilk kalıntılarına rastlanan Arslantepe Höyüğü'nün tanıtılması ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kalıcı olarak alınması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu doğrultuda proje dahilinde 220 kişi için farkındalık artırma eğitimleri verilmiştir. Malatya'nın önemli kültür mirası olan Arslantepe Höyüğü bu amaçla koruma ve kullanma dengesi ölçütünde turizme kazandırılması sonucunda bölgenin turistik çekiciliği de önemli ölçüde artmıştır. Bu sayede turizmin bölge üzerinde yaratacak olduğu etkiler değerlendirildiğinde; ülkeye giriş yapan turistlerin turizme elverişli, tarihi ve kültürel dokudan yoksun olmayan yerleri tercih ettiği düşünüldüğünde, o yöre için yaptığı harcamalar artış gösterecek ve bölge de yapılan harcamalar sonucunda da yeni yatırım, yoksul kesim için iş ve istihdam olanakları da işlerlik kazanacaktır(www.anadolufes.com.tr).

3.5.2.19. Mardin

Tablo 36.

Mardin

Yüzölçümü	12.760 km ²
Nüfus	737.852
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık
Proje Adı	Geleneksel Kıyafet Tasarım Ve Üretim Projesi, Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

İl nüfusunun yaklaşık %41'i kırsal kesimde yaşayan Mardin'de tarım ağırlıklı bir sosyal ekonomik yapı görülmektedir. İlin sosyal ve ekonomik yapısında devlet hizmetleri ikinci sırada yer alırken ulaştırma ve haberleşme, ticaret, sanayi ve inşaat sanayi sektörleri ise sırası ile tarımdan sonra gelmektedir (Mardin Valiliği, 2013). İlin sosyal dokusu ve kültürel yapısı baz alındığında iki proje karşımıza çıkmaktadır.

İlki; Geleneksel Kıyafet Tasarım Ve Üretim Projesi, sosyal dışlanma risk grubunda bulunan kadınların, geleneksel el sanatlarının güncel tasarımları ve üretim eğitimleri yoluyla güçlendirilmesi sağlanmıştır. Kadınların ekonomik yaşama dahil olmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılan proje, 2009 yılında tamamlanmıştır. Proje kapsamında Mardin il merkezinde yaşayan 18-35 yaş grubu 60 genç kız ve kadına yönelik tasarım-dikiş eğitimi verilmiştir. Eğitimler sonunda elde edilen ürünler satışa sunulurken 10.000 TL gelir elde etmiş ve eğitime katılan 20 kadın da tekstil fabrikasında istihdam edilmiştir (www.sodes.gov.tr).

Bir diğer proje ise; Mardin'de Kadın Liderliğinde Sürdürülebilir Turizm Girişimlerinin Yaratılması Projesi'dir. Bu projenin amacı, Mardin'de turizm alanında örnek bir kadın girişimi yaratarak sürdürülebilir turizmin gelişmesine ve iyi örneklerin çoğalmasına katkı sağlamaktır. Proje faaliyetleri arasında, İpekyolu Pansiyon ve Kafeteryası'nın faaliyete geçirilmesi; 50 kadın ve genç kıza eğitimlerin verilmesi; çok sektörlü bir işbirliği platformunun kurulması ve turizm sektöründe kadın girişimciliğini destekleyen bir ortam yaratılması yer almaktadır (<http://www.gelecekturizmde.com>).

3.5.2.20. Mersin

Tablo 37.

Mersin

Yüzölçümü	15.620 km ²
Nüfus	1.705.774
Ekonomi	Tarım, Sanayi, Madencilik, Turizm
Proje Adı	Turizmde Hedef 2013 SODES Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Gerek ticaret gerekse ekonomi alanlarında gelişmeler kaydeden Mersin, turizm sektöründe de yapmış olduğu hamlelerle gözde olan illerden birisidir. Mersin; coğrafi

konumuyla birlikte çok eski tarihsel ve kültürel süreci bünyesinde barındırması, aynı zamanda cazibesi yüksek bir destinasyon merkezi olmasıyla da önemli fırsatlar elde etmektedir (Oskay; 2012, 186). İl turizm sektörünün bu fırsatlarını kullanarak bir takım proje girişiminde bulunmuştur. Bu projelerden birisi de; Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Eğitim ve Kalkınma Vakfı (MTSO EKAV) tarafından hayata geçirilen Turizmde Hedef 2013 SODES Projesi'dir. Bu proje ile kente göçle gelen ve iş bulamayan gençlerin turizm sektörüne kazandırılması hedeflenmiştir. Proje kapsamında kente göçle gelen 18-29 yaş arası 90 işsiz gence; aşçılık, komilik ve garsonluk üzerine mesleki eğitimler verilmiştir (<http://www.mtso.org.tr>). İlgili proje sayesinde her açıdan donanımlı personel takviyesi sağlanacak ve personel istihdamında gözle görülür artışlar meydana gelecektir.

3.5.2.21. Muğla

Tablo 38.

Muğla

Yüzölçümü	12.974 km ²
Nüfus	952.832
Ekonomi	Tarım, Turizm, Madencilik
Proje Adı	Tohum-Takas Şenliği Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır

Muğla ili, Türkiye Cumhuriyeti'nin Ege Bölgesi'ne dahil olan, topraklarının küçük bir kısmı Akdeniz Bölgesi içine giren Ortaca, Dalaman, Fethiye, Marmaris, Datça ve Bodrum gibi tatil bölgeleri ile ünlü ildir(<http://www.mu.edu.tr>). Mumcular' da organik tarımı hayata geçirmek için her yıl düzenlenen Tohum-Takas Şenliği adı altındaki proje ile hem köylünün hem de Bodrum'un ekonomisine katkı sağlanmaktadır (<http://bodrum.bel.tr>).

3.5.2.22. Şanlıurfa

Tablo 39.

Şanlıurfa

Yüzölçümü	18.534 km ²
Nüfus	1.985.753
Ekonomi	Tarım
Proje Adı	Çöp Toplayan Çocuklar Gelecek Vaad Eden Gençler Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, dünyanın bilinen en eski inanç merkezini bünyesinde bulunduran Şanlıurfa, medeniyetler tarihinin istisnasız her döneminde önemini koruyan bir yaşam merkezi ve ticaret noktası olmuştur. Kentin en iyi bilinen tarihi özelliği “Peygamberler Şehri” olmasıdır(Değişel ve Bingöl; 2018,377). Her ne kadar ekonomisi çoğunlukla tarıma dayansa da il, kültür ve inanç turizmini bünyesinde barındırmakta ve bunu istihdam sağlayan bileşen olarak kullanmaktadır. Bahsi geçen ilde turizm sektörü baz alınarak yapılan istihdam artırıcı, yoksulluk azaltıcı, bölgesel eşitsizlik giderici çalışmanın ayrıntıları şöyledir:

Çöp Toplayan Çocuklar Gelecek Vaad Eden Gençler Projesi, SODES'in öncülüğünde Şanlıurfa'da uygulanmaktadır. Çöp toplayan çocukları bilinçlendirmek, sağlıklarını korumak, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak, suç ve suç ortamlarından uzak tutmak, sosyal bir birey haline getirmek, mesleki eğitim vermek, yalnız ve çaresiz olmadıklarını hissettirmek, eğitimlerine devam etmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen 9 ay süreli projeye Şanlıurfa'da yaşayan 18 yaş altı 33 çocuk katılmıştır. Verilen eğitimler kapsamında turizmle ilgili olarak çocuklara garsonluk eğitimi verilmiştir (<http://www.sodes.gov.tr>). Şanlıurfa ili için bir diğer örnek ise; Dünyanın en eski tapınaklarından sayılan Göbeklitepe; günümüzden 12.000 yıl öncesine dayanan taş işçiliğinin gelecek kuşaklara aktarımıyla beraberinde de genç nüfusa iş sahalarının oluşturulması konusunda turizmden yararlanıp fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple de; taş işçiliği atölyesi faaliyete geçmiştir. 6 kişi kadın başta olmak üzere; 21 kişi taş işçiliği konusunda eğitim almıştır. Bahsi geçen kadınlar ise; Türkiye'nin ilk kadın taş işçileri olmuşlardır. Taş işçilerinin oluşturduğu motifler sayesinde, hediyelik eşya, yapı süslemeleri gibi alanlarda iş sahaları oluşmuştur.

Oluşan yeni iş imkanları sayesinde; bölge yoksulluğu azaltmada istihdamın sağlanması ve yeni iş sahalarının ortaya çıkmasıyla turizmin olumlu ekonomik etkilerine işlerlik kazandırmıştır. Elde edilen kazanımlar neticesinde de kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki statülerinde artış gözlemlenmiştir(www.anadolufes.com.tr).

3.5.2.23. Şırnak

Tablo 40.

Şırnak

Yüzölçümü	7.152 km ²
Nüfus	353.197
Ekonomi	Tarım, Ticaret
Proje Adı	El Emeği Göz Nuru Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Şırnak, 18.05.1990 tarih ve 20522 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 16.05.1990 tarih ve 3647 sayılı yasa ile il statüsüne kavuşmuştur. İl batıda Mardin, doğuda Hakkari, kuzeyde Siirt illeri ile güneyde ise Irak ve Suriye ülkeleri ile çevrilidir(Çelik vd; 2013, 25). Şırnak ilinin nüfus yapısı, sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler, doğal yapılar değerlendirildiğinde bu değerlerin büyük bir kısmı kırsal alanlarda bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple kırsal turizmin kalkınmada kullanılması önem arz etmektedir. Kırsal turizmi yoksulluk azaltıcı perspektifte kullanan ilde öne çıkan projeler şu şekildedir;

El Emeği Göz Nuru projesi SODES'in öncülüğünde Şırnak'ta uygulanmaktadır. İş imkanı bulamayan ve maddi zorluklar çeken kadınlara; hem ekonomik özgürlüklerini kazandırmak, hem yeni iş sahaları açmak hem de kadınların bilgi ve becerilerini paylaşacağı bir mekan oluşturmak amacıyla, 12 aylık projede verilen mesleki eğitim kursları arasında turizmle ilgili olarak aşçılık kursları da yer almaktadır. Proje kapsamında 60 genç kız ve kadın meslek eğitimi görmüş ve bunlardan 9 kişiye de istihdam sağlanmıştır (<http://www.sodes.gov.tr>).

3.5.2.24. Van

Tablo 41.

Van

Yüzölçümü	2.092.700,00 km ²
Nüfus	1.106.891
Ekonomi	Tarım, Hayvancılık
Proje Adı	Turizmde Toplam Kalite Projesi, Başkale Kilim Dokuma Atölyesi Projesi, Toprak İşletmeciliğini Geliştirme Projesi

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

Van ilinin içinde bulunduğu TRB2 bölgesi, doğal güzellikleri ve coğrafi özellikleriyle beraber endemik flora ve ornitolojisi, bölgede yaşamış olan farklı medeniyetlerin kültürel izlerini taşıyan mirası ve geleneksel yaşam biçimlerine sahip insanların yaşantısıyla dünya genelinde trend haline gelmiş birçok turizm çeşitlerinin potansiyelini bünyesinde barındıran bir bölge niteliğindedir(Samırkaş; 2013, 111). İçinde bulunduğu turizm potansiyelini değerlendirmek için Sodes öncülüğünde bir takım projeler başlatılmış, yoksul kesimi kalkındırma amaçlanmıştır. Van İl Özel İdaresi tarafından başlatılan “Turizmde Toplam Kalite” projesi sürdürülebilir turizmin gelişmesini ve il düzeyindeki kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini sağlayarak Van ilinde turizm sektörünün gelişmesine ve kalitesinin artmasına katkıda bulunmak amacıyla 12 ay süreli olarak gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında turizm işletmelerinde çalışanların mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, turizm çalışanlarının sertifikasyonu ve halkın turizm konusunda bilgilendirilmesidir. Bu kapsamda turizm sektöründe çalışanların ön büro, kat hizmetleri, yiyecek-ıçecek, acentecilik, aşçılık ve rehberlik, garsonluk eğitimleri ile mesleki eğitimleri güncellendi, 450 kişiye sertifika verildi, 1930 kişiye davranış bilimleri ve İngilizce eğitimleri verildi, 450 kişiye turizm konusunda seminer verildi ve proje sonunda 14 kişiye de tam zamanlı istihdam sağlanmıştır (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 77). Van ilinde Ticaret Borsası tarafından “Van Gölü’nde Güvenli Mavi Yolculuk” projesi başlatılmıştır. Projenin amacı Van Gölü’nde dönemsel ve kısıtlı oranda yapılan tekne turizmciliğindeki olası riskleri ortadan kaldırıp, Van Gölü ve çevresinde bulunan doğal ve kültürel değerleri tanıtırak turizm markası haline getirmek ve bu sektörden elde edilen gelirleri artırmaktır. Proje kapsamında 106 tekne sahibine

turizm ve tekneçilik ile ilgili eğitimler sağlanmıştır. Proje sonunda 5 kişi uluslararası sulardaki gemilerde çalışmaya başlamıştır (<http://www.vatbo.org.tr>). Van'ın Başkale ilçesinde “Baskale Kilim Dokuma Atölyesi” projesi kapsamında işsiz ve vasıfız olan 60 genç kıza eğitimler verilmiştir. Projenin amacı, yün kilim dokumacılığı konusunda yeni bir üretim kapasitesi yaratılması, yöredeki işsiz genç kızların işgücü kapasitesinin artırılması ve yeni istihdam olanaklarının yaratılması amaçlanmıştır. Proje sonunda 60 kişiye gelir getirici iş imkanı sağlanmış ve tam zamanlı olarak da 1 kişi istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009). Van ilinde “Uysal Beldesi Tekne Çekek Projesi” kapsamında göl turizmini canlandırmak ve tekne turizmine katkıda bulunmak amacıyla gemicilere turizm rehberlik eğitimi verilmiştir. Bu kapsamda 60 kişiye turizm ve çevre konularında eğitimler verilerek 1 kişi de tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009). Van merkezde “Toprak İşletmeciliğini Geliştirme Projesi” kapsamında yoksulluk sınırında ve vasıfsız halde bulunan 15-25 yaş arası gençlere mesleki eğitim verilerek el becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak ve kooperatif kurmaları ve örgütlenmeleri konusunda destek sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çömlekçilik konusunda 30 vasıfsız gence uygulamalı eğitim verildi, kooperatif kuruldu ve bir web sitesi yayınlanmış ve proje sonucunda tam zamanlı olarak 4 kişi istihdam edilmiştir. Van Gürpınar'da Şifa Alabalık Tesisi Kapasite Arttırma, Muhafaza, Pazarlama Geliştirme Projesi” kapsamında aralarında lokantaların da bulunduğu balık üreticileri, balık yemi üreticileri, balık satıcıları ve tüketicilere eğitimler verildi ve proje sonunda da 4 kişi tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir. Van'da Doğu Anadolu yün halı, ipek halı ve kilim üretim kapasitesini ve kalitelerini arttırma projesi halı ve kilim üretiminde marka olmak, istihdam sağlamak, uluslar arası pazarlara açılmak amacı ile başlatılmıştır. Bu kapsamda 160 kişiye eğitimler verilmiş ve eğitime katılanların tümü tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir (Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009).

3.6. Türkiye’ de Yoksul Yanlı Turizmin Güçlü/Zayıf Yönleri

Türkiye, turizmden büyük beklentileri olan bir ülkedir. Türkiye’de turizm sektörünü masaya yatırmak için SWOT analiziyle bir değerlendirme yapmak mümkündür. Güçlü ve Zayıf Yönler - Fırsatlar ve Tehditler Analizi” (SWOT), iş yaşamında, içinde bulunulan durumun değerlendirilmesi ve bu duruma göre atılması gereken adımların belirlenmesi için çok sık kullanılan bir yöntemdir. Aşağıdaki tablolarda türk turizminin güçlü/ zayıf yönleri ile birlikte fırsat/tehditleri ele alınmış

olup, Türk turizminin yoksulluğu azaltmada en etkili faktörlerden biri olması bu karşılaştırmadan yola çıkarak açıklanmıştır.

Tabloda ilk olarak Türk Turizminin güçlü/zayıf yönleri ele alınmıştır. Türkiye; gerek dünya üzerinde yarım ada olmasıyla gerekse çeşitli yer yüzü coğrafyasına hakim olmasıyla birlikte iklimin de getirdiği avantajdan dolayı gözde bir ülkedir. Ülkemizde insanımız başta olmak üzere turizme yönelik yapılan ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı' mızın yürüttüğü faaliyetler ve çalışmalarla birlikte farkındalıklar oluşturulmuştur. Türk insanın bu farkındalığı konukseverliği ile bütünleşmiş olması da büyük bir fark yaratan unsurdur. Türkiye zengin bir kültür mirasına ve tarihine sahip bir ülkedir. Sosyo- kültürel özelliklerin orijinal olması ve aynı zamanda doğu ile batının egzotik bileşimini takdim etmesi ülkeyi turizmde bir adım daha ön plana taşımaktadır. Aynı zamanda Türkiye coğrafi konumun getirdiği avantajlardan dolayı ulaşım koridoru olan bir ülke olması; Türkiye' yi turizmde ön sıralara taşıyan başka bir unsurdur. Bu durum ana pazarlara yakın olmasında bir avantaj sağlamıştır. Türkiye' nin genç ve dinamik nüfusu turizme kolay adapte olabilmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda rakip ülkelere göre daha iyi tesislere sahip olması da ülkenin başka bir avantajı da olmuştur. Ülkemizin turizmde gelişme kaydetmesini sağlayan diğer unsurlar ise; genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz farkına varılmamış bir destinasyon merkezi olması, turizm çeşitliliğini sağlayan hem coğrafi hem de doğal yapı varlığı ve konfeksiyon, halı, mücevher ve deri başta olmak üzere sahip olduğu alışveriş imkanlarıdır. Buradan hareketle; Türkiye' de turizmin gelişmiş olması ülkede yeni iş sahaları açmakta ve istihdam yaratmaktadır. Türkiye' nin turizmde zayıf yönlerine değindiğimiz zaman; Türk medyasının olumsuz etkileri mevcuttur. Bu olumsuz etkiler ise Türk medyasının haber alma ve verme özgürlüğü ile toplumsal menfaatleri dengeleyememesi ve bu olumsuzlukların uluslararası medyaya özellikle rakip ülkelere referans oluşturmasıdır. Yine günümüzde hızlı nüfus artışı ile birlikte talep artışının da fazla olması sonucunda; destek sektörlerdeki alt yapı kalitesinin yetersiz olması başka zayıf bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek standarda sahip tesislerin yakın çevresindeki teşekküller ile ahenksizliği beraberinde turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler de Türk turizmini olumsuz yönde etkilemektedir. Ürün kalitesinde yozlaşmaların ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerle birlikte mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler, yerli turistlere yüksek maliyet, yabancı acentelere

taban fiyat uygulaması ve yerel yönetimlerin kontrol mekanizmalarını sağlayamaması Türk turizminin karşı karşıya kaldığı diğer problemlerdendir.

Tablo 42.

Türk Turizminin Güçlü Ve Zayıf Yönleri

GÜÇLÜ	ZAYIF
Ü İklim, doğal kaynaklar, bakir kalmış coğrafyalar ile birlikte farklı turizm faaliyetlerinin sunulmasına olanak verilmesi	Ü Türk medyasının haber alma ve verme özgürlüğü ile toplumsal menfaatleri dengeleyememesi, olumsuzlukların uluslararası medyaya referans oluşturması
Ü Turizmin sosyal ve ekonomik önemi konusunda artan farkındalık ve aynı zamanda somut olmayan kültürel miras varlığı	Ü Altyapı ile hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi
Ü Avrasya bölgesinin ve Körfez ülkeleri ile ilişkilerin siyasal ve ekonomik yönden önem kazanması ve Dünyada Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih, kültür, sağlık ve spor turizmine olan ilginin artması	Ü Turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler
Ü Turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfusun varlığı	Ü Yüksek standarda sahip tesislerin yakın çevresindeki teşekküller ile ahenksizliği beraberinde turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler
Ü Sosyo- kültürel özelliklerin orijinal olması ve aynı zamanda doğu ile batının egzotik bileşimini takdim etmesi	Ü Düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma
Ü Coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık	Ü Mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü
Ü Rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesislerin varlığı, Turizmin çeşitlenmesine olanak veren coğrafi yapı ve ulaşım olanaklarının bulunması	Ü Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi,
Ü Genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz farkına varılmamış bir destinasyon merkezi olması,	Ü Piyasalara ve turizm arz kapasitesine yönelik araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı önemli kararların verilmesindeki zorluklar,
Ü Turizm çeşitliliğini sağlayan hem coğrafi hem de doğal yapı varlığı; kış turizmüne uygun alanların varlığı ve kış turizmüne uygun kamu yatırımlarının yaygınlaşması	Ü Yerli turiste yüksek maliyet, yabancı acentelere taban fiyat uygulaması,
Ü Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları ve Zengin tarih, kültür, örf ve adet, Türk insanının geleneksel konukseverliği	Ü Ulusal Turizm Konseyi'ne ve illerde Turizm Konseyleri'ne işlerlik kazandırılmamış olunması ve Kaynakların farklı karar vericilerin elinde olması nedeni ile turizmin gelişiminin bütüncül yaklaşımdan yoksun kalması(Soyak; 2016,61)

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır; 2018

Tablo 43.

Türk Turizminin Fırsat Ve Tehditleri

FIRSATLAR	TEHDİTLER
Ü Ege ve Akdeniz'in yanında Karadeniz'in de kruvaziyer turizmine katılması ve yeni ve potansiyel pazarlar ile gelişme potansiyeli gösteren pazarlarda Türkiye'ye yönelik ilginin artması,	Ü Uluslararası siyasi alandaki belirsizliğin giderek artması ve bütün bu olumsuzlukların Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgeden (Orta Doğu-Kafkaslar) ve komşularından kaynaklanması
Ü Kongre turizmine ve ilgili yatırımlara önem verilmeye başlanması, birçok ülke ile vize uygulamalarının kaldırılması aynı zamanda büyüyen dünya turizmi	Ü Ekonomik dengesizliğin uluslararası alanda artması ve bu belirsizlik ortamının ticaret ve özellikle seyahat ticareti önünde en ciddi engel olarak ortaya çıkması.
Ü Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin artması	Ü Küresel ısınma ve iklim değişikliği ile birlikte ülkemizde yaşanan terör olayları
Ü Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turist gruplarındaki büyümenin, potansiyel tüketicilerin karşı propagandadan etkilenme olasılığını azaltıcı etkileri	Ü Doğu Akdeniz bölgesinin çekiciliğinin artması sonucu bölgede marina sayısında plansız artış, - Turistik varış noktalarının çevresindeki çarpık yapılaşma
Ü Batı Akdeniz'deki kirlenme sonucu, Doğu Akdeniz bölgesinin çekiciliğinin artmasıyla birlikte Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turistlerin sayısının artması	Ü Rakip ülkelerin rekabet gücünün gelişmiş olmasıyla birlikte Türkiye'nin ilgili gelişmeleri takip edememesi
Ü Gelişen ulaşım ve uzun mesafeli seyahatin artması	Ü Doğu Akdeniz bölgesinin çekiciliğinin artması sonucu bölgede marina sayısında plansız artış ve turistik destinasyon noktalarının çevresindeki çarpık yapılaşma

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır; 2018

Tabloda; Türk turizminin fırsat ve tehditleri açıklanmıştır. Türk turizmi; AB ve Yunanistan ile olan ilişkilerdeki yumuşama ile birlikte AB'ye aday olması Türk turizminin gelişiminde önemli bir fırsattır. Küreselleşme ile birlikte Avrasya bölgesinin önemi artmaktadır ve Türkiye buradan hareketle uluslar arası ölçekte ivme kazanacak bir ülke konumundadır aynı zamanda Türkiye önemli bir destinasyon merkezi olması ve her geçen gün Türk turizmine ilginin artması başka bir fırsat yaratan durumdur. Büyüyen dünya turizminden Türkiye her geçen gün pay almakta ve eğitim düzeyi yüksek deneyimli turist gruplarını misafir etmektedir. Gelişen ulaşım imkanları ve Türkiye'nin jeostratejik konumu da önemli fırsatlardan birisidir. Yine Türk turizminin karşı karşıya olduğu tehditleri değerlendirecek olduğumuzda; Uluslararası siyasi alandaki belirsizliğin giderek artması ve bütün bu olumsuzlukların Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgeden (Orta Doğu-Kafkaslar) ve komşularından kaynaklanması ve ekonomik dengesizliğin uluslararası alanda artması ve bu

belirsizlik ortamının ticaret ve özellikle seyahat ticareti önünde en ciddi engel olarak ortaya çıkması da tehdit yaratan unsurlardır.

Türkiye’ de, yoksul yanlı turizm için güçlü/ zayıf yönlere yer verecek olduğumuzda ise; yoksul yanlı turizm istihdamı artırmakta ve iş olanakları sağlamaktadır. İstihdamın artmasıyla birlikte kadınların işgücüne katılımı da artmaktadır. Adana ili vaka örneğinde olduğu gibi, turizmin düşük düzeydeki gelir gruplarını iyileştirici etkisi olmakla birlikte; biyolojik çeşitliliği koruma fonksiyonu mevcuttur. Yoksul yanlı turizm için önemli bir güçlü yönde; yörenin/ bölgenin fonksiyonu olduğu ürünlerin ön plana çıkmasıdır. Bu amaçla Balıkesir ili doğrultusunda; yörenin asli ürünü “zeytin yağı” ön plana çıkma imkanı bulmakta ve global ölçekte tanıtım olanaklarına kavuşmakta bu durum da bölgenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda yoksul yanlı turizm; ülkemizde unutulmakta olan ekonomik faaliyetleri yeniden canlandırılmasına imkan tanımaktadır. Bursa Missia Projesi’ nde olduğu gibi; bölge de yok olmakta olan ipekböcekçiliği faaliyetini tekrar canlandırma amaçlanmakla birlikte yerel halkın katılımı ile birlikte gerekli farkındalıklar oluşturulmuştur. Türkiye’ de yoksul yanlı turizmde; üretim potansiyelinin artmasıyla birlikte girişimcilikte artma eğilimi olmuştur. Yoksul yanlı turizm aynı zamanda; tarihi ve kültürel mirasımızı korumayı hedefleyerek; Malatya ilinde olduğu gibi; bölgenin turizm potansiyeli açısından çekiciliğini korumasına olanak sağlamıştır. Şanlıurfa ilinde; çöp toplayan çocuklar için verilen eğitimler sonucunda; yoksul yanlı turizm çevre bilincinin oluşmasına da katkı sağlamış aynı zamanda organik tarım için fırsatlar sunmuştur. Bu doğrultuda yoksulluğu azaltma da turizm bir araç ve yoksul bölgeler için en önemli enjektör sektör durumundadır. Ülkemizde yoksul yanlı turizm için zayıf yönlere değindiğimiz zaman ise; gerekli teşviklerin devlet tarafından verilmemesi ile birlikte yerel yönetimler arasında turizm konulu proje ve faaliyetlerde koordinasyon çalışmalarının sağlanamaması olmuştur. Aynı zamanda yerel halkın ön yargıları ve bölgesel gelişmişlik farkını azaltacak kadar farkındalıkların oluşmaması diğer bir zayıf yöndür. Ülkemiz içinde ve dışında yaşanan olumsuz siyasi olaylar, terör olayları gibi yaygın olması özellikle doğu bölgelerimizde turizmin gelişmesini de günden güne engellemektedir.

SONUÇ

İnsanların var olan temel ihtiyaçlarını karşılayacak minimum yaşam standartlarına sahip olmaması durumunu ifade eden yoksulluk; günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük sorunlardan birisidir. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin kapsamı da giderek artmıştır. Yoksullukla mücadelede gerek uygulanan gerekse uygulana gelen politikaların ve stratejilerin nihai hedefi yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak veya yoksulluğu azaltmaktır. Yoksulluğun azaltılması ve beraberinde yoksul kesimin yoğun olduğu kırsal alanlarda kalkınmanın sağlanması konusunda, dünya üzerinde yoksullukla mücadelede faaliyet gösteren kuruluşlardan olan; Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Inter-Amerikan Kalkınma Bankası “turizm” sektörüne dikkat çekmekte ve ilgili sektörü desteklemektedir.

Turizm her şeyden önce kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı yaratmaktadır. Çünkü kırsal kesimde turistik mal ve hizmetlerin ortaya çıkması ancak o yöreye turist gelmesiyle anlam kazanır. Bilhassa bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesinde ve yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasında turizme kendi anlamının dışında da anlamlar atfedilmektedir. Kalkınma kavramıyla turizm bir bütün olarak ele alınmaktadır. Ve bu durum yoksul odaklı turizmin önemini daha da artırmaktadır. Ülkemiz bazında yoksul odaklı turizm değerlendirildiğinde; dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için bölgelerin eşit olarak kalkınması gereklidir ve bu durumda da turizmin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz geçmişten günümüze diğer ülkelerde olduğu gibi yoksulluğu azaltıcı, gelir dağılımında adaleti sağlayıcı önlemler almıştır ve hala almaktadır. Yine bu doğrultuda ülkemiz gerek dünya üzerinde yarım ada olmasıyla gerekse çeşitli yeryüzü coğrafyasına hâkim olmasıyla birlikte beraberinde sahip olduğu birçok fırsattan dolayı turizm potansiyeline sahip, elverişli gözde bir ülkedir. Turizmin bu çekici özelliğinden yararlanan ülkemiz bahsi geçen sektörü yoksulluğu azaltmada ve kırsal kesimin kalkınmasını sağlamada etkin bir politika unsuru olarak kullanılmaktadır.

Ülkemizde, yoksulluğu azaltma, kırsal kalkınmayı sağlama ve turizm bileşeni arasında anlamlı ilişki vardır. Bu anlamlı ilişkiden hareketle belirlenen esaslar ve gerçekleştirilmesi gereken şartlar vardır. Bu şartlar ise aşağıda verilmiştir:

- Ü Ülkemizin sosyo- ekonomik potansiyelini değerlendiren ve bu potansiyeli en iyi şekilde yöneten kalkınma planlarında yoksul yanlı turizme verilen önem genişletilmelidir. İlgili kalkınma planlarında turizm sektörünün alt başlığında “Yoksul Yanlı Turizm” konusu oluşturulup, kırsal kesimde kalkınma bazlı nihai hedefler alınmalıdır. Belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için; ulusal çıkarlara uygun ulusal politikalar uygulanmalıdır.
- Ü Politikaların uygulama aşamasında ortaya çıkacak fırsatların/ tehditlerin en iyi şekilde önceden analiz edilmesi gerekmekte ve ilgili faaliyetlerin yerel halka uygunluğu da dikkatten kaçmamalıdır.
- Ü Yoksul yanlısı turizm yaklaşımı kamu kurumları tarafından içselleştirilmeli; uygun şartlarda plan ve programlara yansıtılmalıdır.
- Ü Yerel halkla bütüncül şekilde yapılan projelerde ve çalışmalarda halkın isteklerine ve beklentilerine yer verilmelidir. Amaç halkın refahını artırıp, yoksulluğu azaltmak olmalıdır.
- Ü Belirlenen çalışmaları yapan kurum ve kuruluşlarda çalışan personelin kendi çıkarlarını gözetmeden yapması da üzerinde önemle durulması gereken ayrı bir husustur.
- Ü Değişen dünya şartları ve Türkiye’ nin diğer ülkelerle ilişkileri doğrultusunda Yoksul Yanlı Turizmi ön plana taşıyacak ve uygulama alanı yaratacak perspektifler oluşturulmalıdır.
- Ü Ülke bazında özellikle geri kalmış fakat turizm arz potansiyeli yüksek olan illerde yoksul yanlı turizm uygulamalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Örneğin, Niğde gibi ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik yönden zayıf olan ancak ürün kapasitesi çeşitliliği, kendine özgü el sanatlarının varlığı, turizm arz potansiyelini derinden etkileyecek turizm çeşitliliğine ve doğal zenginliklere sahip olan illerimizde yoksul yanlı turizm projelerinin uygulanması gerekmektedir.
- Ü Kamu kurum ve kuruluşları öncülüğünde yapılan “Yoksul Yanlı Turizm” çalışmaları için özel kesimin teşviki ve aynı zamanda yerel yönetimlerin desteği ile üniversitelerin ilgili bölümlerinde akademik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

- Ü Bahsi geçen yaklaşımın birey tarafından kabul görmesi, elde edilen fırsatların değerlendirilip halka indirgenmesi en genel anlamıyla toplumda farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Toplumda oluşan bu farkındalık halkın katılımı ve desteğiyle daha çok işlerlik kazanacaktır.
- Ü Yoksulluğu azaltmayı, kırsal kalkınmada turizmi anahtar sektör olarak ele alan ve değerlendiren yoksul yanlı turizm yaklaşımında var olan uygulayıcı birim sadece hükümetler değildir. Çünkü turizm çok yönlü bir sektör olup ilişkili olduğu bir çok sektörü de etkileyebilen sektördür. Bu doğrultuda özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına da gerekli görevler düşmektedir. Çünkü yoksul yanlı turizmde özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına da ihtiyaç vardır.
- Ü Bu amaçla turizm alanında faaliyet gösteren özel sektörün personel istihdamında yerel halkın şartlarına en uygun şekilde yer vermesi gerekmektedir.
- Ü Özel sektörle birlikte sivil toplum kuruluşları da var olan planlarda, projelerde yoksul yanlı turizmi desteklemeli ve faaliyet alanlarını “turizm, yoksul kesim” doğrultusunda genişletmelidir.
- Ü Sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla yoksul yanlı turizme katılımı artırmak için; gerekli kursların ve seminerin verilmesi gerekmektedir.
- Ü Yoksul yanlı turizmde mesleki gelişimi destekleyici eğitimlerle yoksul halkın istihdam edilebilirliğinin artırılması gerekmektedir.
- Ü Yoksul yanlı turizmde girişimci faktörü olmazsa olmazdır. Bu amaçla girişimcinin desteklenmesi amacıyla; fert sermaye eksikliğinin ülkemizde giderilmesi için istihdamın artırılması doğrultusunda programlar yapılmalıdır.
- Ü Yoksul yanlı turizmde girişimci olmak isteyen bireylerin sermaye eksiklikleri giderilmelidir. Finans kaynakları genişletilip; yine turizm sektörüne yatırım yapmak isteyen yatırımcıya da en uygun faizli ve vadeli kredi şartları sunulup, hibeler verilmelidir.
- Ü Medyanın günümüzde olumlu etkileri olduğu düşünüldüğünde; yoksul yanlı turizm alanında faaliyet gösteren girişimcilerin ve turizm işletmelerinin tanıtımında uygun şartlarda seslerinin duyurulmasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir. Bu sayede ilgili girişimci yoksul kesimin müşteri çekme potansiyelinde de gözle görülür artış gerçekleşecektir.

- Ü Turizm pazarlarına ulaşmada ve turizm altyapılarının bütün geri kalmış bölgelerde geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü yoksul kişilerin turistlere erişimi kolaylaştıkça; turizmle yoksullar arasındaki bağlantı daha çok artacaktır. Yerel halkın istihdam seviyesinde ve gelir düzeyinde doğrudan artış meydana gelecektir.
- Ü Yoksul yanlı turizmde geleneksel normlar bir kenara bırakılarak kadınların bu sektörde daha çok istihdam etmesine olanak sağlanmalıdır.
- Ü Yoksul yanlı turizmde bürokratik engeller ortadan kaldırılmalıdır.
- Ü Özel sektör ile yoksullar arasında iletişimi ve işbirliğini artıracak mekanizmaların oluşturulması, geliştirilmesi ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin artırılması gerekmektedir.
- Ü Kamu kesimi ve özel sektör arasında koordinasyon oluşturularak, ulusal çıkarlar doğrultusunda rekabet şartlarına uygun işbirliği sağlanmalıdır.
- Ü Uluslar arası rekabet şartlarına uygun destinasyonların keşfedilmesi ve geliştirilmesiyle yoksul bölgeler daha fazla turist çekecektir.
- Ü Yoksul olmayan bireylerin; turizmden nispeten bir şekilde faydalanmasını engelleyecek hususi tedbirler alınmalıdır. Çünkü Yoksul odaklı turizmde amaç; yoksulluğun ortadan kaldırılması ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır.

Ülkemizin küresel çapta turizm talep potansiyelini göz önünde bulundurarak; toplumun en yoksul kesimini ilgili sürecin bir parçası haline getirmesi gerekmektedir. Turizme dayalı kalkınmanın nasıl olabileceğinin yol haritasının belirlenmesi de bu süreçte yapılması gereken en önemli husustur. Bu sayede emek yoğun sektör olan turizm sadece yoksulluğu ortadan kaldırmakla kalmayıp; uzun vadede işsizliği azaltacak, gelir dağılımında adaleti sağlayacak ve beraberinde farklı alandaki birçok soruna çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

- Addressing Poverty Issues in Tourism, (2007). <http://www.odi.org.uk/>
Administration Department, Pro-Poor Tourism Report No: 1
- AKOVA, Orhan(2006); “ Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algılamalarına Ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1-34
- AKTAN, Coşkun Can (ed), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002.
(<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/dunya-insani-yoksulluk.pdf>), E.T: 19.05.2017
- AKTAN, Coşkun Can; VURAL, İstiklal Yaşar (2002), Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Coşkun Can Aktan (ed.), (<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf>)
- ALPASLAN, Cemile (2013), Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü: Niğde Örneği, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, Temmuz, 2015, Niğde.
- ARSLAN, Ferhat(?); “Avrupa Birliğinin Turizm Politikası Ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 31; 1-12
- ARSLAN, Handan; ŞIKOĞLU, Emrah(2017); “Nevşehir Kentinin Potansiyel Turizm Mekânları”; *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:43, 471-488
- ASHLEY, C. GOODWIN, H. Ve Roe, D. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor. Pro-poor Tourism Briefing No 1. April.
- ASHLEY, C. GOODWIN, H. Ve Roe, D. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies: Expanding Opportunities for the Poor. Pro-poor Tourism Briefing No 1. April.
- ASHLEY , C. Roe, D. GOODWIN , H. (2001). Making Tourism Work For The Poor: Strategies And Challenges In Southern Africa, Overseas Development Administration Department, Pro-Poor Tourism Report No: 1,
- ASHLEY , C. Roe, D. GOODWIN, H. (2001). Making Tourism Work For The Poor:
- ASHLEY, C. POULTNEY, C. HAYSOM , G. McNab, D. Ve HARRİS, A. (2005). Boosting
- ASHLEY , C. POULTNEY, C. HAYSOM , G. McNab, D. Ve Reichardt, O. (2005). Pro-Poor

- ASHLEY , C. Ve ASHTON , J. (2006). Can The Private Sector Mainstream Pro-Poor Tourism? Communicating International Development Research, id21 insights, June, p:1-6.
- ASHLEY, C. Ve ASHTON, J. (2006). Can The Private Sector Mainstream Pro-Poor
- ASHLEY, C. Ve HAYSOM, G. (2005). From Philanthropy To A Different Way Of Doing
- ASHLEY , CAROLINE. (2005). Facilitating Pro-Poor Tourism With The Private Sector:
- ASHLEY, CAROLINE ; Boyd, Charlotte ve Goodwin, Harold (2000). Pro-
- AVCIKURT, Cevdet (2003), Turizm Sosyolojisi, Detay Yayıncılık
- AVCIKURT, C., KARAMAN S. ; KÖROĞLU, A. (2007). *Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*; İstanbul: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Derneği Yayınları.
- AYDIN, Pınar; TURAN, Özlem; Gürbüz, İ.Bülent(2010); “Bursa İli Dağ Yöresinde Kırsal Turizmi Geliştirme Olanakları”, Türkiye IX. Tarım Ekonomi Kongresi, Şanlıurfa
- BAHAR, Ozan ve KOZAK, Metin(2013), Turizm Ekonomisi, ANADOLU Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Ocak 2013.
- BARUT, Cengizhan; YILDIZ, Zafer(2013); “Sosyo-Ekonomik Kalkınma Açısından Bitlis İli Turizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 1, 25-50
- BAUER, Marcus. (2006). From Tiger Conflict to Tourism: Social Transformation,
- BEETON, Sue. (2006). Community Development Through Tourism, Collingwood VIC: Landlinks Press. Best Practice”. Greenwich, UK.
- Birleşmiş Milletler (BM) (2004). A More Secure World: Our Shared Responsibility, Report of the High-level Panel of Threats, Challenges and Change. UN Publications.
- BOZGEYİK, Yusuf ; YOLOĞLU ,Yunus ;(2015), “Türkiye’de Turizm Gelirleri İle GSYH Arasındaki İlişki: 2002-2014 Dönemi” , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 40 Ekim 2015, 627-640.
- Business: Strategies And Challenges In Integrating Pro-Poor Approaches Into
- CAROLINE ASHLEY, Dilys Roe and Harold Goodwin(2001), Pro-Poor Tourism Strategies: Making Tourism Work For The Poor, Overseas Development Institute, Britain

- BÜYÜKŞALVARCI, Ahmet; ŞAPÇILAR, Mustafa, Cüneyt; BAYRAKCI, Selman(2016); “Kalkınma Planları Kapsamında Turizm Endüstrisinin Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, s. 11; 186-201
- CENNET, Bedia (2010), Yoksulluk Ve Türkiye’ de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları, , *Yüksek Lisans Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Sivas
- Change: Caribbean Development Challenges in the 21st Century ’ St. Augustine, Trinidad and Tobago, UWI.
- ÇAĞLAR, Esen; ACAR, Ozan(2013); “Onuncu Kalkınma Planı Hakkında Bir Değerlendirme”; Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, www.tepav.org.tr ,1-28
- ÇELİK, Sedat; ÇOŞKUN, Erhan; ÖZTÜRK, Emrah(2013); “ Şehri Nuh’un (Şırnak) Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi”; *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, ISSN: 1307-1149
- ÇETİN ÖNEZ, Zuhale (2012),”Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 11, 2012, Sayfa 97-108.
- ÇIKIN, Ayhan; ÇEKEN, Hüseyin; UÇAR, Metin (2009), “Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, Agro Turizm ve Ekonomik Sonuçları”, *Tarım Ekonomisi Dergisi* 2009; 15(1) : 1 – 8
- ÇİMAT, Ali; BAHAR, Ozan(2003); “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme” *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6) 2003, 1-18
- DALGIN, Taner; KARADAĞ, Levent; BİNGÖL, Zekeriya(2015); “Türkiye’ de Turizm Girişimciliğinin Gelişimi Ve Turizmle İlgili Sağlanan Teşvikler”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1; 174-184
- DEMİRCAN, Ş. (2010). Turizmin Sosyo Kültürel Etkileri: Antalya/Muratpaşa İlçesi Örneği. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Development Administration- ODI, Departmentfor International Development, Natural Resource Perspectives, Number 51, March, p:5.
- Development, D+C Development and Cooperation (No. 5, September/October 2000, p. 12-14.

- DEĞİŞGEL, Sedat; BİNGÖL, Zekariya(2018); “ Şanlıurfa İlinin Gençlik Turizmi Potansiyelinin İncelenmesi”, Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi, ISSN:2528-9527
- D.P.T. (2001), “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu, Yayın No:DPT:2599-ÖİK:610
- DWYER, L., (2006). “Trends Underpinning Tourism to 2020: Implications for
- DİNÇER, Mithat, Zeki; ÇETİN, Gürel (2015) “Kalkınma Planlarında Turizm”; https://www.researchgate.net/profile/Gurel_Cetin/publication/323657393_Kalkinma_Planlarinda_Turizm/links/5aa2774fa6fdcc22e2d2f0eb/Kalkinma-Planlarinda-Turizm.pdf
- DOĞMUŞ, Oytun, Eylem(2010); Antalya Örneğinde Ulusal Turizm Politikalarının Sorgulanması; *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Doğu Anadolu Kalkınma Programı, 2009: 91
- EGELİ, Hüseyin A. (1943), Türk Turizminin Dış Ticaret Ve Sektörler Arası Bağlantıları Açısından Değerlendirilmesi; Cilt: 52 Sayı: 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 235-246.
- ERALP, Ziya (1983), Genel Turizm, Ankara Üniversitesi, Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları: 3, kitap 164 sayfa.
- ERDOĞAN, İ. ; ALEMDAR, K. (2005). *Öteki Kuram, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.
- ERTUĞRAL, MUĞAN, Suna; DİNÇER, İSTANBULLU, Füsun; ONGAN, Serdar; GÜNGÖR, Arif; KIZILIRMAK, İsmail(2002); “Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Trabzon İlinde Sivil Mimari Örneklerinin Turizm Amaçlı Kullanılabilirliğinin İncelenmesi Ve Turizm Türlerinin Geliştirilmesi”, gazi.edu.tr/posts/view/title/yil-2002-sayi-1-152322?siteUri=turizm
- GEDİKOĞLU, Gülbahar(2015); Türkiye’ de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi Bilim Dalı, İstanbul

- GENÇ, Hazal; KARAKAŞ, Ayşenur(?); “Turizm Sektörünün Türkiye İstihdamına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”
https://www.academia.edu/31404100/TUR%C4%B0ZM_SEKT%C3%96R%C3%9CN%C3%9CN_T%C3%9CRK%C4%B0YE_%C4%B0ST%C4%B0HDAMINA_ETK%C4%B0S%C4%B0_%C3%9CZER%C4%B0NE_B%C4%B0R_DE%C4%9EERLEND%C4%B0RME
- GOELDNER, C. R., RITCHIE, J. R. B., McIntosh, R. W., (2000). Tourism, USA.
- GOODWIN, Harold ; SANTILLI, Rosa. (2009). Community-Based Tourism: a success
- GOODWIN, Harold. (2000). Pro-Poor Tourism Opportunities for Sustainable Local
- GÜLBAHAR, Onur(2009); “1990’lardan Günümüze Türkiye’ de Kitle Turizminin Gelişimi Ve Alternatif Yönelimler”; *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, Sayı: 1, 151-177
- GÜRSES, Didem(2007); “Türkiye’ de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59-74, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c10s17/makale/c10s17m4.pdf>
- HARRISON, D. (2008). Pro-poor Tourism: A Critique. *Third World Quarterly*, 29(5): 851–868.
- HAUSLER, Nicole. (2011). Stakeholder Dialogues in Tourism- How to achieve Fair Humanities, 100, 93-108.
- HUMMEL, J. Duim, R. van der. (2012). Tourism And Development At Work:15 Years Of Tourism And Poverty Reduction Within The SNV Netherlands Development Organisation. *Journal of Sustainable Tourism*, 20 (3), 319-338. *ICRT Occasional Paper 11*, P: 1-37.
- Information and communication, (2007). www.world-tourism.org
- International Tourist Arrivals by Country of Destination, (2007), http://www.world-tourism.org/facts/eng/pdf/indicators/ITA_africa.pdf.
- İBRET, Ünal; AYDINÖZÜ, Duran; UĞURLU, Mustafa(2015); “Kastamonu Şehrinde Kültür Ve İnanç Turizmi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, ISSN:1303-2429
- İÇÖZ, Orhan (1990), “Türkiye’ye Yönelik Uluslararası Turizm Talebini Belirleyen Etkenler”, *Turizm Yıllığı 1988-1989*, Ankara.
- İÇÖZ, Orhan; KOZAK, Metin (1998), *Turizm Ekonomisi*, 1. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi

- İNCEDAL, Sümer(2013); “Türkiye’ de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları” ,Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uzmanlık Tezi, 1-145
- JAMIESON, W. GOODWIN, H. ; EDMUNDS, C. (2004). Contribution of Tourism to Poverty Alleviation Pro Poor Tourism ve the Challenge of Measuring Impacts Transport Policy ve Tourism Section, Transport Division UN ESCAP, p:7
- KAFA, Neşe(2014), Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Yoksul Yanlısı Turizm Yaklaşımı Edremit Körfezi Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ve Otelcilik Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*, Balıkesir Kalkınma Bakanlığı Turizm İhtisas Raporu; 2014, 40
- KAN, Nur; KULEYİN, Barış(2017); “Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye’ nin Deniz Turizmi Stratejilerinin Tarihsel Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, ISSN:1309-4246, 51-64
- KANTARCI , K., (2007), Perceptions of Foreign Investors on the Tourism
- KANTARCI, Kemal (?);Kuzey Afrika Ve Asya Ülkeleri İçin Stratejik Bir Sektör: Turizm, 907-926
- KARACAER S.Serap, SERT N. Ayşe, ÖZTÜRK Yüksel (2017), Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi Cilt. 1, Sayı.3, 2017 ss.31-40.
- KARASU, Adil(2013); Türkiye’ de İzlenen Turizm Politikaları: Mardin Turizmine Yansımaları, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Düzce
- KHAN, M. H. (2001). *Rural Poverty in Developing Countries: Implications for Public Policy*. USA:Internationaly Monetary Fund Publication Services.
- KIZILER, Neslihan (2017), “Türkiye’ de Yoksullukla Mücadele Ve Sosyal Transfer Harcamaları” *journal of life economics*, S.11 C.4 , 77-100.
- Lessons Learned From ‘Pro-Poor Tourism Pilots in Southern Africa’.
- LEWIS, A. ve BROWN, T. (2007). Pro-poor Tourism: A Vehicle For Development In
- LİN, Tun, GUZMAN, Franklin De (2007), Tourism for pro-poor and sustainable growt : economic analysis of tourism projects, Asian Development Bank, ABD
- Market in Central Asia Including Kyrgyzstan, Kazakhstan, Uzbekistan,

- MCİNTOSH, R ve G. Gupta (1980), *Tourism: Principles, practices, philosophies*, Grid, Inc., 3rd, ed., USA. 222-223
- MİL, Burak(2016); “ Türkiye’ de Turizmi Teşvik Politikalarına Kronolojik Bir Yaklaşım” İstanbul Arel Üniversitesi
- MITCHELL ,J ASHLEY C.(2010),*Tourism and Povert Reduction, Pathways to Prosperity*, Earthscan in the UK and US, s.25
- MUTLU, Çiğdem(2012); *Avrupa Birliği Ve Türkiye Turizm Politikaları: Turizm Sektörünün Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Düzce
- New nouveau brunswick canada (2017), Economic and Social Inclusion Corporation, http://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esic/overview/content/what_is_poverty.html , E.T: 26.05.2017.
- NİŞANCI, M. (2013). *Talep Teorisi ve Hanehalkı Tüketim Analizi*, Tablet (e kitap)
- Nordic Council of Ministers (1996). *Grameen Bank\ Microcredit Ideas Report of Seminars: Copenhagen: Ekspresen Tryk og Kopicenter.*
- ODİ İİED(2001),”PPT Strategies for pro-poor tourism”, www.propoortourism.org.uk/ppt_report.pdf
- OLALI, Hasan; ALP ,Timur (1988), *Turizm Ekonomisi*, İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- ONGUN, Utku; TÜRKOĞLU, Musa(2016); “Isparta İli Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine Yönelik Teorik Bir Çalışma”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 1-17
- OSKAY, Cansel(2012); “Mersin Turizminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri Ve Önemi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:21, Sayı:2, 185-202
- ÖNEZ ÇETİN, Zuhul (2012), “Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm” , *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 11, Sayfa 97-108
- ÖZBEK, Ayşegül (2012), “Turizmde Sosyal Yaklaşım: Yoksul Yanlısı Turizm”, *Karacadağ Bölgesel Kalkınma Dergisi*, S:2, Mart 2012, 86-88
- ÖZDEMİR, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*. Ankara: Kök-Sav Yayınları.

- ÖZKAN, E. (2007). Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZKÖK, Ferah (2006), “Yoksulluğun Azaltılmasında Turizmin Yeri “, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* ,C.5 S.15, 85-98
- PAKSOY, Perihan; ÇOLAKOĞLU, Nurdan(2010); “Ekonomik Kriz Dönemlerinde Turizm ve Seyahat Endüstrisinin Tutumu”; INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES,344-350
- PİZAM, A. ve MİLMON. A. (1998). The Social Impacts of Tourism on Central Florida. *Annals of Tourism Research*. 15(2), 191-204.
- Perspective. Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events.
- PLÜSS, C. ve BACKES, M. (2002). Red Card for Tourism? 10 Principles and Challenges for a Sustainable Tourism Development in the 21st Century, Freiburg: DANTE (NGO Network For Sustainable Tourism Development)
- Pongponrat, Kannapa. (2011). Pro-poor Tourism at Samui Island, Thailand: A Case Poor Tourism: Putting Poverty At The Heart Of The Tourism Agenda, Overseas Poverty Alleviation and Conservation Initiative in the Sunderbans (India). Presented at the Conference “Developments in Pro-Poor Tourism: Identifying Procurement From Local Businesses, Overseas Development Institute. Pro-Poor Tourism Partnerships, Tourism-Consultant-Organizational Publication.
- REISENGER, Y. (1994). *Social Contact Between Tourist And Hosts Of Different Cultural Backgrounds, Tourism The State of The Art*. England: John Wiley and Sons Inc.
- RENARD, Yves(2001), Practical strategies for pro-poor tourism: a case study of the St. Lucia Heritage Tourism Programme, PPT Working Paper No. 7, <http://propoortourism.org.uk/>.
- ROE, D. and Urquhart P. (2001). Pro-Poor Tourism: Harnessing the World’s Largest Industry for the World’s Poor. International Institute for Environment and Development (IIED).
- ROE, Dilys. (2006). How Pro-Poor is Tourism: New Practices Can Reduce Poverty, Department for International Development, UK.
- ROE,D.,HARRIS,C.,& DE ANDRADE, J.(2003).Addressing Poverty Issues In Tourism: Standards, A Review Of Experiences. PPT working no.14 London : Overseas Development Institute. rpeg/PPT/WP14. Pdf

- ŞAHİN, Güller; AYDIN, Halil, İbrahim(2017); “Türkiye Düzey - 1 Bölgeleri için Yoksulluk Üzerine Bir Çözümleme”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1; 163-180
- SAMIRKAŞ, Meryem ; BAHAR, Ozan (2013), Turizm, Yoksulluk Ve Bölgesel Gelişmişlik Farkları, Detay yayıncılık, Ankara, 1. Baskı, haziran 2013.
- SHARIEFA , Allie (2013), Pro-Poor Tourism In Alexandra Since 1994: A Case Study Of St Michaels Church And Sa Jewel,Witwatersrand Universty, South Africa
- SCHEYVENS, R. (2001). “Poverty Tourism”, *Development Bulletin* 55, pp. 18-21, <http://devnet.anu.edu.au/online%20versions%20pdfs/55/6Scheyvens55.pdf>, 14.11.2017.
- SİVİL, Halil, İbrahim(2007); Avrupa Birliği Turizm Politikaları Ve Türkiye Turizmi; Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı
- Strategies And Challenges In Southern Africa, Overseas Development Study of Local Governance. *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and*
- SOYAK, Münevver(2013); “Uluslar arası Turizmde Son Eğilimler Ve Türkiye’ de Turizm Politikalarının Evrimi”, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s.4; 1-18
- ŞAHİN, Güven; KAHRAMAN, Mustafa(2017); “Hakkâri’nin Turizme Yönelik Potansiyelleri Hakkında Bir Değerlendirme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, Sayı:34, 1-21
- ŞANLIOĞLU, Ömer; ÖZCAN, Enes, Ömer(2017); “Türkiye’ de Uygulanan Turizmi Teşvik Politikaları Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme” dergipark.gov.tr/kusbd/issue/30549/302983
- ŞENSES, Fikret (1996), Kalkınma İktisadı (Yükselişi ve Gerilemesi), İletişim Yayınları, İstanbul
- ŞEREFİOĞLU, Çoşkun(2009); “Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü-2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler”, Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi
- TAKANO, A. (2008). Türkiye’de Turizm Ve Kültür: Beypazarı’nda Turizm Gelişme Sürecinde Yerli Halk İle Turist Yabancılar Arasındaki Etkileşim Üzerine Etnolojik Bir İnceleme. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

- TAŞ, H. Yunus ve ÖZCAN, Selami (2012), “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”, *International Conference On Eurasian Economies*, 423-430.
- TEKİNDAĞ, Mine(2013); Avrupa Birliği Turizm Destek Politikaları Ve Türkiye Turizm Politikalarına Yön Verenlerin Algıları Üzerine Bir Uygulama, *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Ankara
- TELBAKAN; Murat(2017); “Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması: Samsun- Havza Örneği”; *Beykoz Akademi Dergisi*, 2017; 5(1), 35-52
- TOPGÜL, S (2013), “Türkiye’ de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması”; *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1
- TORUN, E. (2013); “Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 15(24). 31-37
- Tourism 2020 Vision Vol. 1 Africa (English version)(2001),WTO, <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284403929>
- Tourism 2020 vision, Africa, (2007), <http://pub.world-tourism.org>:
- Tourism Business. Development Southern Africa, 23 (2), 265-280.
- Tourism Management”, Turk-Kazakh International Tourism Conference
- Tourism Pilots in Southern Africa, ODI.4
- Tourism? Communicating International Development Research, id21
- TRİNİDAD & TOBAGO. Paper presented at the Conference on Crisis, Chaos and
- TRUONG, V. D. (2013). Tourism Policy Development In Vietnam: A Pro-Poor Perspective. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*
- TRUONG, V. D. (2013). Tourism Policy Development In Vietnam: A Pro-Poor Turkmenistan, *Tourism Management*, 28, s. 820-829.
- TUTAR, Filiz (1999), Türk Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Cari İşlemler Dengesine Muhtemel Etkileri: Akdeniz Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Anadolu Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Eskişehir.
- TUTAR, Filiz; ALPASLAN, Cemile; TUTAR, Erdiç; ERKAN, Çisil (2013), “Turizm Sektörünün İstihdam Üzerine Etkileri”; *Global Journal of Economics and Business Studies*, Kış-2013, Cilt: 2 Sayı:4, 14-27

- TÜRK, Tuğba; ÜNLÜ, Hidayet(2016); “Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği”,*Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 14, 92-104
- TÜRKER, Nuray; SELÇUK, Şengül; ÖZYILDIRIM, Aygül(2016); “Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği”; *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı. 1, 1-13
- ULU, Ali, Enver(2010); Türkiye’ de Turizm Sektörünün Ekonomik Etkileri Ve Avrupa Birliği Sürecinde Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar, *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, İstanbul
- UNDP (2011). Tourism and Poverty Reduction Strategies in the Integrated Framework for Least Developed Countries (Discussion Paper), April, [http://portal.unesco.org/en/files/48503/13045122901Tourism_Poverty_Reduction_LDCs_web.pdf](http://portal.unesco.org/en/files/48503/13045122901Tourism_Poverty_Reduction_LDCs_web.pdf/Tourism_Poverty_Reduction_LDCs_web.pdf), 14.11.2017.
- UNWTO (2011), THE INDIRECT IMPACT OF TOURISM:AN ECONOMIC ANALYSIS, Third Meeting of T20 Tourism Ministers, France, 25 October 2011, http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/111020-rapport_vellas_en.pdf, E.T: 16.05.2017
- ÜN, Emre; TUTAR, Filiz; TUTAR, Erdinç; ERKAN, Çisil(2012); “Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği”, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES, 345-350
- YILDIZ, Zafer(2011); “Turizm Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerine Etkisi”;*Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, c. 3, s.5 ; 54-71
- Why Climate change matters for tourism destinations and operations, www.theintrepidfoundation.org

İNTERNET ERİŞİMLERİ

www.alo144.aile.gov.tr

<http://www.motour.gov>

<http://anhui.chinadaily.com.cn>

<http://borgenproject.org>

<http://cooperation.unwto.org>

<http://propoortourism.info>

<http://propoortourism.mak.ac.ug>

<http://shintamani.com>

<http://www.tr.undp.org>

<http://timesofindia.indiatimes.com>

<http://wolfganghthome.wordpress.com>

<http://www.adb.org>

<http://www.assetgambia.com>

<http://www.bishangari.com>

<http://www.calabashtours.co.za>

<http://www.gambia.co.uk>

<http://www.helptourism.com>

<http://www.iipt.org>

<http://www.ilo.org>

<http://www.imaginative-traveller.com>

www.iskur.gov.tr

<http://www.kapawi.com>

<http://www.kasbahdutoubkal.com>

<http://www.kohsamuisunset.com>

<http://www.luwawaforestlodge.com>

<http://www.maasaimara.com>

<http://www.mithsamlanh.org>

<http://www.ngocentre.org>

<http://www.onecaribbean.org>

<http://www.propoortourism-kenya.org>

<http://www.rodney-bay.com>

<http://www.seedinit.org>

<http://www.suninternational.com>
<http://www.tcdtrust.org>
<http://www.teriyabugu.com>
<http://www.wilderness-safaris.com>
<http://www.wingscard.com.tr>
<https://openknowledge.worldbank.org>
<www.curtainbluff.com>
<www.theintrepidfoundation.org>
<http://www.exodus.co.uk>
<http://www.gambia.co.uk>
<http://www.imaginative-traveller.com>
<http://www.tuicakademi.org/ucuncu-dunya-ulkeleri/>
<http://www.wikiyours.com/makale/ucuncu-dunya-ulkeleri>
<http://www1.propoortourism.info>
<https://www.sundownersoverland.com>
<www.tuik.gov.tr>
<www.sodes.gov.tr>
<http://www.ekosaimbeyli.com/kendi-kelebegini-kesfet-projesi-70.htm>
<http://beypazarito.org.tr>
<https://www.gmka.gov.tr>
<http://www.edremit-to.org.tr>
<www.dika.org.tr>
<http://www.gelecekturizmde.com>
<http://www.canakkaleab.gov.tr>
<http://www.choruh.com/tr>
<http://www.datur.com>
<http://www.pamukkale.gov.tr>
<http://www.anadolufes.com.tr>
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/166377>
<www.izog2014.com>
<http://www.ked.org.tr>
<https://tourism.boun.edu.tr>
<http://www.mtso.org.tr>
<http://www.mu.edu.tr>

<http://bodrum.bel.tr>

<http://www.vatbo.org.tr>

www.hurriyet.com.tr

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>

<http://emittistanbul.com/EMITT/media/ITEGroup/Pdf/Turizm-ve-Kentler-Raporu.pdf>

